

Jesus Messias

Publisert 1906 på nynorsk (midlandsmål) av Arne Garborg
Oversatt 2000 av Anne Lofthus Solheim og Rolf Erik Solheim
Det laget rubrikker for at leseren lettere skal kunne orientere seg

Forord	1
1. Å skrive var sløseri med tid	2
2. Viktig å forstå messiastanken.....	3
3. Døperen og valget av disipler	9
4. Underverk og tegn	13
5. Lignelser og essensen i Jesu lære	16
6. Et evig Helvete?.....	26
7. Tanken om syndsforlatelse og frelse.....	30
8. Oppstandelse og himmelferd.....	37
9. Paulus – størst av alle kjettere?.....	41
10. Hedningkirkens seier?.....	48
Avslutning.....	51

Forord

De har sin skjebne, bøkene også. En spesiell skjebne har Bibelen fått.

I lang tid var det de lærde, de med spesiell kunnskap, som alene skulle lese og tolke denne boken. Senere kunne alle lese den selv, men å tolke den var reservert de som var særskilt opplært i dette. Den ene måten kan være like bra som den andre, og begge fører til at allmennheten vanligvis ikke leser Bibelen.

Jeg tilhører allmennheten og gjorde som de andre: Trodde på de bibelkunnige og lot Bibelen ligge. Og da jeg mistet troen på de lærde, gav jeg også opp Bibelen og lot den ligge enda mer.

Siden tenkte jeg at dette kanskje var å gjøre vel mye stas på de lærde, og så begynte jeg å lese i Bibelen igjen. Særlig i Det nye testamentet.

Men det er vanskelig å lese den boken når en først har gått i skole hos de lærde. Jeg måtte hjelpe til med pennen: skrive ned det jeg leste og de tankene jeg fikk av det jeg leste. Og langt om lenge begynte det å lysne for meg. Jeg fikk sammenheng i det som i begynnelsen hadde sett temmelig innfløkt ut for en med kristelig fostring. Historien om Messias begynte å demre for meg.

Her legger jeg nå fram denne historien slik jeg ser den. Kanskje kan jeg med dette forarge en og annen såpass at han selv begynner å lese i Bibelen. Og det kan han ha godt av. For en kan si hva en vil: Vi er ennå ikke ferdige med Bibelen.

Bokmesteren.

1. Å skrive var sløseri med tid

Jesus skrev ikke.

Jesus var kommet for å oppfylle det som *var* skrevet. Han henviste alle til Loven, når de kom og spurte ham hvordan de skulle vinne livet, og han lot selveste fader Abrahams stemme lyde fra dødsriket: Dere har Moses og profetene, så lytt til dem.

Han var en spesiell utsending som skulle forberede Messiasriket, eller "Gudsriket", det riket de rettferdige så lenge har ventet på, særlig nå da Israel var kommet under hedningstyre. Først og fremst var han sendt til folket. Det var de fattige, de umyndige, de bortkomne fårene, mengden som ikke var blant de skriftlærde og derfor etter fariseernes mening var forbannet (Joh.7.49), det var disse han først og fremst var sendt for å hjelpe. De skriftlærde visste veien selv, men folket som var bundet av falske messiasdrømmer og uvitenhet, dette folket behøvde veiledning slik den syke behøver lege.

Jesus hadde satt seg håp til folket. Han kom selv fra folket og kjente det, og visste at det eide noe de skriftlærde ofte savnet, nemlig barnesinnet. Mindre opptatt av gamle skikker og nye påfunn, stod folket friere og kunne lettere forstå grunntanken i Loven, og kunne derved lettere finne fram til Faderen. I det hele tatt var det barnesinnet Jesus søkte: Kraften til å elske og til å hengi seg helt. De mektige i verden var mer eller mindre fastlåst i verden. De skolerte var mer eller mindre fastlåst i læresetninger. De som skulle være tjenere for Messiasriket ventet han å finne først og fremst blant de som stod utenfor verden, utenfor verdslig kunnskap, rikdom og makt, nemlig blant de beskjedne og "fattige". Dette riket skulle føre den siste strid mot verdens ondskap (sml. Es.65.17; 66.22; Åpb. 21.3–4) –, og det var slike som var "verdige til å få være med i denne tidsalderen¹ og i oppstandelsen fra de døde" (Luk.20.35).

Så kom da Jesus til folket med sitt gledebudskap. Og han skrev ikke sine ord med svart blekk på skinn. Han skrev dem med ånd og ild i hjerte og sinn. Disiplene hans hadde også annet å tenke på enn å skrive. De var stridsmenn og arbeidsmenn for Messiasriket, og bøker var det nok av for den tid som nå gjenstod. Og da Mesteren var gått fra dem ble de enda mer opptatt av arbeid. For når Messias snart kom tilbake, ville han belønne dem i følge det de hadde fått utført. Og da var det ikke tid til å sette seg ned for å skrive. De arbeidet og stred, talte, vitnet og våget livet sitt. Gudsriket kunne jo komme hvilken dag som helst. Utsagn fra Mesteren som de spesielt ønsket å huske, ble skrevet ned for å hjelpe dem i arbeidet. Mer enn så har ingen av dem tenkt på, for Jesushistorier er ikke nevnt i apostelskriftene noe sted.

¹ Her som flere steder er det greske *aion* (æve i henh. til Garborg) i det norske testamentet, oversatt med "verden". Mer om dette lenger framme.

Tanken om å skrive kom senere da det syntes å trekke ut med ”de siste ting”. Menighetene vokste, disiplene gikk bort² og flere og flere nye lærere behøvdes. Minnet om Jesus og hans ord ville snart blekne om en bare skulle ha sagn å holde seg til. Dette gjaldt spesielt i hedningkirkene hvor jødedommen var ukjent. Det kom opp spørsmål om ett og annet i undervisningen slik vi ser det allerede i Apostelgjerningene, og da kunne Jesu ord være greie å ha til veiledning sammen med apostelbrevene. Bergprekenen og annet som var blitt nedtegnet tidlig, ble nå utfyllt med flere og flere utsagn og historier om Mesteren. Disse beretningene verserte i den tidlige Kirken, særlig blant apostlenes elever, og de var nyttige i undervisningen og til styrking av troen.

Etter hvert er det blitt mange nedtegnelser og avskrifter, og hver menighet ønsket å ha sine egne. De forskjellige skriftene er blitt utbrodert på ulike måter, og de samme historiene var ikke kjent i alle menigheter. Disse nedtegnelsene vant tiltro i følge den kilde de hadde, eller gikk for å ha. Størst tiltro fikk de som var eldst og som hadde navn etter apostler eller elver av dem. Fire av disse ble til sist godtatt i hele Kirken. Det vi kaller Det nye testamentet er blitt til i første halvdel av andre århundre, slik forskere mener. Den første samlingen på 22 skrifter kom til stand i Roma, mens den fullstendige med 27 skrifter først er kjent fra Alexandria³.

Det står ennå strid om flere av de nytestamentlige skriftene. Noe av innholdet også i de godkjente bøkene må ha kommet til ganske sent. Så det gjelder å lese med ettertanke om en ønsker å finne ut hva Jesus faktisk underviste.

2. Viktig å forstå messiastanken

Navnet Jesus (eldre former er Josvah, Jehoschua), som betyr *Gud er frelser* har ikke vært noe vanlig navn i Jødeland. Bortsett fra Nasareeren finnes det i Det nye testamentet bare *en* med dette navnet (Kol.4.11).

Jesus Messias kom fra Nasaret. Det er lite fortalt om familien og barndommen.

Det eldste og mest pålitelige som er sagt blant folk i Nasaret da Jesus talte der første gang, er følgende: ”Er ikke dette (sønnen til) tømmermannen? Heter ikke hans mor Maria og heter ikke hans brødre Jakob, Josef, Simon og Judas? Og hans søstre, er de ikke alle her hos oss?” (Mat.13.55–56, Mark. 6.3 og Joh. 6.42). Fødestedet er Betlehem i følge Matteus og Lukas. De to andre evangelistene kjenner ikke noe annet hjemsted for Jesus enn Nasaret. Om fødsel og barndom forteller bare Matteus og Lukas noe, og de forteller hver sin versjon. Det er lite overensstemmelse mellom stamtavlene. I tiden mellom David og Jesus har de hver sin navneliste (Mat 1.6–6; Luk.3.23–38). Matteus har 40 slektsledd, mens Lukas (til Abraham) har 55. Selve hovedtanken i disse slektstavlene har sviktet. Meningen var å slå fast at Jesus var av Davids ætt, slik Messias skulle være etter gammel tro. Slik måtte slektstavlene vise sammenheng fra David til Jesus. Men det gjør de ikke. I slektstavlen hos Matteus er bare Jesu mor nevnt, og hos Lukas er Jesus sønnen til Josef ”ettersom de var troende”. Således er slektstavlene slik de nå er, helt uten mening.

Men det har de ikke vært fra begynnelsen av, slik vi ser av det som ellers sies (og som korrekturleserne ikke har vært oppmerksom på). I Lukas 2.27,41,48 og 4.22, er Josef og

² Jakob ble drept allerede i den første aposteltiden (Apg.12.2). De andre gikk bort etter hvert, og vi kjenner verken dødsårsak eller tidspunkt. Det skal bare være Johannes som ble gammel.

³ "Evangelierne er Tendensskrifter i god Forstand" (I. C. Heuch).

Maria ”foreldre” til Jesus, og Josef er ”far” hans. I følge Johannes 6.42 er Jesus Josefs sønn, hos Matteus 13.55, Markus 6.3 og Johannes 6.42, har han søsken som synes å være hans rette søsken. (Mat. 12.46 m. hnv.).

Da historiene ble nedtegnet synes Josef å være glemt. I følge Matteus er han tømmermann, mens de andre ikke vet noe om dette. Markus 6.3 lar Jesus selv være tømmermannen. Og de to historiene som påberoper seg å ha greie på Jesu slekt, er uenige om hva hans farfar hette. Matteus kaller ham Jakob, og Lukas kaller ham Eli. Om Josef var gift med Maria, er de heller ikke sikre på. Hos Lukas 1.27; 2.5 er han trolovet med Maria. Hos Matteus er de i vers 18 trolovet, men i vers 16,19,20 er de gift.

At historiene omkring Jesu fødsel hos Markus og Lukas er diktverk i gammeltestamentlig stil, viser seg allerede i utsagnet om englebudskapet (Mat.1.18–25; Luk. 1.26–38). I følge Matteus er Maria med barn ved den Hellige Ånd, men dette blir ikke forstått av ”hennes mann”. Josef misstror Maria. Men han er rettferdig og vil skille seg fra henne i all stillhet. I en drøm får han imidlertid vite av ”Herrens Engel” at den sønn Maria skal føde er Messias i vers 21.

I følge Lukas kommer engelen (”Gabriel” fra Dan. 8.16) ikke til Josef, men til Maria. Og den kom ikke i en drøm, men i full våkenhet. Han viser seg først for Sakarias, og forutsier døperen, men denne blir ikke satt i noe samband med Jesus (Luk. 7.24–27). Siden kommer engelen til Maria som er jomfru (sml. Es. 7.14) og forutsier sønnen hun skal få. Engelens utsagn er en messiasspådom, helt i tråd med profetene (Es. 9.6,7; 16.5). Paulus (som var mester til han som skrev Lukashistorien) var skriftlærd.

I det som blir fortalt om fødsel og barndom har de to historiefortellerne også hatt hvert sitt å gå etter. Den ene forteller om vismennene, om Herodes og barnemordene og om flukten til Egypt. Den andre vet ingen ting om dette, men skriver om hyrder og englesang, om Simon og Anna og at barnet ble omskåret etter Loven. Navnet Jesus får barnet av engelen, i følge Lukas (sml. Es. 7.14). Lukas har også den eneste historien fra ungdomstiden, den om 12-åringen i templet. Dette er en fortelling akkurat slik en måtte vente seg av et Messiasemne. Om Jesu første tid forteller Lukas for øvrig at han ”gikk fram i visdom og alder og nåde for Gud og menneske” (2.52).

Historiene er bare sammenfallende når det gjelder fødselsstedet, for her hadde de en spådom å forholde seg til. Men det er også bare navnet de er enige om. Hos Matteus hører Josef og Maria hjemme i Betlehem, og de rømmer senere til Nasaret for Herodes⁴. I følge Lukas hører de hjemme i Nasaret (1.26; 2.4; 4.16), men blir tvunget til å dra til Betlehem av et keiserpåbud om innskriving til skatt. Hva en skatteinndrivning måtte ha med slekten å gjøre sier ikke Lukas noe om. Heller ikke får vi vite hvorfor Josefs ”forlovede” måtte følge med, og det til tross for at hun var: ”i de dagene hun skulle føde”. –

Jesus selv taler aldri om barndom eller ungdom og heller ikke om sin slekt. I følge nasiræerprofetien var han som Guds utsendte til folket frittstående fra alle jordiske forbindelser. Selv har han bare ett å si om sitt hjemsted, og det er en myndig uttalelse: Han regner seg for å være i slekt bare med dem som gjør viljen til hans Fader i Himmelen (Mat. 12.46–50). Gud er hans

⁴ " - Så skulle det bli oppfylt som er sagt ved profetene, at han skulle bli kalt nasareer", sier Mateus. Men profetene kjenner ikke til noe om Nasaret, og det gamle mosaiske Nasiræer-navnet har ingen ting med Nasaret å gjøre. De gamle profetene har ikke bare vært til gagn for Jesushistorien. Det er visst både det ene og det andre som er tillagt bare for å stadfeste mer eller mindre rett-tolkede Messiasprofetier.

sanne Fader likedan som for alle hans brødre og søstre. Han er ”min Fader og deres Fader, min Gud og deres Gud” (Joh. 20.17).

Jesus taler om Davids slekt bare en gang (Mat. 22.41 m. flg). Når David kaller Messias for Herre, hvordan kan da Messias være Davids sønn? spør han. Det ville være rent urealistisk for en mann å kalle sin sønn for Herre. Dette spørsmålet får ikke Jesus noe svar på, og han lar det forbli ubesvart. Han har funnet det lite interessant *hvem* som var hans fysiske far. Det var Ånden som var hans sanne liv, og den var av Gud⁵.

Men i denne avkreftelse av slekt og hjemsted ligger det selvsagt ingen mangel på respekt for slekt eller hjemsted. Jesus opprettholdt i all sin undervisning det fjerde bud likedan som Loven for øvrig.

*

Det store spørsmålet i det nytestamentlige Jødeland var om Jesus fra Nasaret faktisk *var* Messias⁶.

Dette spørsmålet var ikke lett å svare på. Messiastanken var en profetttanke, og profettanker er alltid uklare. Denne tanken var dessuten gammel og hadde delt seg. Folket trodde på den jordiske Messias; en kommende storkonge av Davids slekt skulle gjenreise Israels rike og legge alle folkeslag inn under dette riket⁷. Slike drømmer er blitt drømt av mer enn ett folk i nedgangstider. Men hos de skriftlærde derimot, hadde det kommet fram en mer åndelig messiasversjon etter tiden i Babylon.

Jødene hadde nemlig lært seg ett og annet i Babylon. I troen ikke minst. Men i Israel har det vært uklart lenger enn vi etter bibelhistorien skulle tro. Dette ser vi på forskjellige steder i Det gamle testamentet, slik som hos profeten Jeremias 44 og 2. Krønikebok 36.23. På det siste stedet har Israel langt tilbake i tiden ment seg å ha felles tro med perserne. Når israelerne dessuten bodde lenge i Babylon (hvor det ellers alltid bodde mange jøder, likedan som senere i Alexandria), så var det bare rimelig at de i sin tro kom til å integrere mye stoff derfra . . .

Blant annet har troen på to grunnleggende makter, en god og en ond, et tydelig persisk opphav. Denne troen kommer tydelig fram i rabbinerlæren og i Det nye testamentet. Slangen i syndefallet har knapt nok vært ”Djevelen” før *etter* tiden i Babylon. Og denne tro på en ond kraft ved siden av Gudskraften hadde på Jesu tid etablert seg som full israelstro. Jahve styrte ikke lenger alene. En djevelmakt styrte altså samtidig med Gud og hadde i denne tidsalderen (”verden”, sier det norske testamentet) jamvel lederskapet (Joh. 12.31;14.30;16.11). Prinsippet om det onde var nå vel etablert, og knyttet seg etter hvert til tenkesettet om israelsfrelseren. Jødefolket var lite og svakt med store og sterke naboer. Det ble behandlet særlig ille da det nå var dominert av et fremmed folk med fremmede skikker og guder, og med en forferdelig makt. Skulle Israel kunne reise seg igjen, så måtte nok Gud på særskilt vis hjelpe til.

⁵ Tanken om tidligere liv er blitt mye diskutert på Jesu tid (sml. Rydberg "Bib. Lära" s. 262 m. flg.). I alle tilfelle eksisterte Messias før resten av skapelsen slik Johannes og Paulus lærer (i samsvar med rabbinene).

⁶ Messias den (salveviede) er i NT oversatt til gresk: *Christos* (Chrinein: salve).

⁷ I Apg. 5.36 - 37 nevnes to Messias-avleggere.

Men noen særlig hjelp fra Gud kunne ikke Israel vente seg før det i sann betydning ble et Guds folk, slik at Israels velde ble Guds velde, og Israels rike ble Guds rike. Messiastanken ble således like gudelig som verdslig.

Bare det sanne Israel kunne få nytte av Messias frelse. Messiasriket ble således et rike for de rettferdige. I dette riket ble Gud selv konge, først gjennom Messias og senere, når alt det onde var overvunnet, ble han det fullt ut. Messiasriket ble inngangen til det endelige Gudsriket (Åpb. 20.2–15; 21.1–4).

Sammen med drømmen om israelsriket vokste Israels Gud. Jahve, den gamle folkeguden, var blitt gud over alle guder, liksom Israel skulle bli folket over alle folk. Den eneste og sanne Gud var han blitt. Riket hans kunne således ikke være ett folk, eller ett land. Gudsriket ble *hele* verden. De gamle folkegrensene begynte å falle. At Israel ble folket som skulle styre, var bare en annen måte å si at Gud fikk makten. Det messianske israelsriket ble Gudsriket over hele verden og i himlene med. Det ble Himmelriket.

Verden ble ny. Den gamle verden ”brant”, det vil si at alt det gamle måtte gå under. Synd, ondskap og død skulle ikke eksistere lenger, og alt skulle utløses, frigjøres, gjenreises og gjenfødtes (Mat. 19.28; Apg. 3.21). Fra en ny himmel skulle et nytt Jerusalem komme ned til en ny jord. Bare det gode skulle få eksistere og alle skulle være gode. Men så skulle også *alle* få være med. De rettferdige fra gamle tider skulle stå opp og komme med i Gudsriket (sml. Mat. 22.23; Apg. 23.8.) Først da ville Guds rettferdighet være gjennomført og hans rike være fullkomment.

Messias ble Guds ekstraordinære sønn, himmelkongen og utsendingen fra det høye, som skulle legge Israel, og gjennom Israel også hele verden, under Gud. Men i alt dette var Messias menneske. Helt og fullt menneske var han, en av oss, vår bror. Det var bare med spesiell assistanse fra Gud han skulle vinne sin makt.

Men Guds ekstraordinære sønn var han, og det måtte han være om han skulle få ekstra hjelp fra Gud. Det fullkomne menneske måtte han være, og Guds mønstertanke av et menneske ble han også mer og mer. Etter troen hos de nyere skriftlærde hadde han ingen synd, og tanken om tidligere tilværelser meldte seg. Han ble mer og mer til noe nytt. Alexandrinsk rabbinerlære synes til og med å ha lånt trekk til messiasbildet fra gresk visdomslære (”Logos”). Messias, som er ”bildet av Gud den usynlige” og ”den førstefødte i all skapelse”⁸ blir etter hvert den som alt det andre er skapt ved (sml. Joh. 1.3). Skaperverket som synden har fragmentert, skal da gjenreises ved ham. I tidens fylde kommer han til jorden og gjenoppretter alt. Tanken om at hans fullkommenhet kunne komme andre til nytte har vært oppe. Esaias spår om en Messias som lider, men den tanken får ikke rotfeste før Paulus tar fatt i den.

De to framtidshåp om Messias, det verdslige hos folket og det åndelig-verdslige hos de skriftlærde, utviklet seg mangfoldig. Flere messiasbilder dukket opp hvor den kommende Israelsfrelseren skulle være konge, eller han skulle være profet og konge, eller han skulle først være profet og forberede riket og siden ta kongemakten. Hos noen rabbinere var han helt todelt: Først skulle han være profeten og siden kongen. I en slik tid har det ikke vært lett å ta opp messiastanken. Hos de tre første evangelistene ser vi at Jesus ikke vil reise spørsmålet om

⁸ ”Den førstefødte før all skapning” sier kirkebibelen.

Messias blant folket, da det hadde lite å bety for hans gjerning, men derimot kunne vekke strid som ville være til liten nytte.

*

Men striden kom i alle fall.

Messiastanken var så sterk i det fremmedstyrte og forpinte folket, at så snart en ny lærer steg fram, så våknet straks spørsmålet om det kunne være "ham". Døperen måtte forsvare seg mot dette spørsmålet. Jamvel Jesus, som lot alle profetskikker fare (Mat. 11.19 m. hnv.) og i tillegg forbød disiplene å kalle ham Messias (Mat. 16.20), ble hele tiden utsatt for samme spørsmål: Var ikke han israelsfrelseren?

At han gikk sakte fram hjalp lite, men folk lurte nok på akkurat det. En Messias uten kongelig prakt, uten militærmakt og gardekompani, uten stas av noe slag, bare med et lite følge av fiskere og småkårsfolk som disipler, kunne *dette* være noe å sette opp mot keiseren i Roma? Et sted fortelles det at folket til og med hadde planer om å rette på denne hans mangel på pomp og prakt (Joh.6.15). For folket likte Jesus og kunne gjerne tenke seg en konge som priste de fattige og preket brorskap mellom folk. Men i virkeligheten kunne Jesu atferd gjøre lite fra eller til. Mannen i gata tenkte nok at nettopp gjennom det som så smått og lite ut, kunne kanskje Israels Gud vise sitt velde.

Disiplene var nok sikre på at Jesus var "en profet som var stor i gjerning og ord for Gud og alt folket". For dem var han "den som skulle forløse Israel" (Luk. 24.19,21). Andreas og Filip sier spontant: Vi har funnet Messias (Joh.1.41,46). I alle historiene (Mat.16.16 m. hnv., Joh. 6.69) forteller Peter til Mesteren selv om sin messiastro⁹.

Forklaringshistorien gir oss et glimt av den himmelske messiasglansen i følge rabbinerlæren. Jesus blir omskapt foran øynene på disiplene (de tre som her er med). Hans åsyn "skinner som solen" ("får et annet utseende", Luk.), og hans kledning blir hvit "som lyset", "som snø", i Markus, og "som lynet" i Lukas. Det kommer en stemme fra skyen som sier: "Dette er min sønn som jeg elsker, ("ham som jeg har velbehag i" i Matteus), hør på ham!" Disse utsagn, særlig tillegget i Matteus, påminner om Esaias 42.1. Sammenlign også med 5. Mosebok 18.15: "En profet i din midte, av dine brødre liksom meg, skal Herren din Gud oppreise deg. Hør på ham!" Og Moses og Elias, henholdsvis grunnlegger og gjenoppretter fra den gamle israelstiden, viser seg og taler med fullføreren fra den nye tiden. Emnet for samtalen er i følge Lukas: "Hans bortgang som han skulle fullføre i Jerusalem". En forstår at apostlene har hatt vanskeligheter med å få denne "bortgangen" til å passe inn i det gamle messiasbildet. En forstår også at denne historien er et tillegg i Lukas, etter at soningstanken hadde utviklet seg. Disiplene blir livredde. I tillegg er de slik som i Getsemane "tyngt av søvn" (Luk. 9.32). Peter finner at "her er det godt å være", men han er dessuten engstelig, så han vet ikke hva han sier (Mark. 9.6; Luk. 9.33–34). Når de går ned fra Oljeberget påbyr Jesus dem ikke å fortelle om dette synet "før menneskesønnen er stått opp fra de døde" (Mat, Mark.). Av dette ser vi at historien er skrevet på den tiden da troen på oppstandelsen hadde fått tak.

Om det er det åndelige messiasbildet som framtrer i fortellingen om forklaringen, så er det den verdslige drømmen vi gjenfinner i beretningen om inntoget i Jerusalem. Denne er likedan

⁹ De tre første evangelistene lar her Jesus spørre disiplene om hvem folk sier han er. Det ville være mer likt Jesus hva som er fortalt i Johannes evangelium. I Matteus Evangelium roser Jesus Peter for hans tilståelse. Dette kjenner de andre evangelistene ikke noe til.

en forkynnerberetning basert på messiasprofetier. Ellers var den bl. a. blitt nevnt på lidelsedagen og blitt gjengitt for Pilatus.

I Johannes evangelium 12.12–15 er beretningen fortalt uten fjas i tre korte vers. Dette er troligvis første gang det ble nedskrevet og lyder således:

”Den følgende dag, da meget folk var kommet til høytiden, og de fikk høre at Jesus kom til Jerusalem, tok de palmegrener og gikk ut for å møte ham og ropte: Hosianna! Velsignet være han som kommer i Herrens navn, Israels konge! Men Jesus fant et ungt esel og satte seg på det.”

Lenger enn dette er ikke fortellingen. Men følgende utsagn fra Det gamle testamentet har sannsynligvis dannet grunnlaget, og lyder slik: ”Frykt ikke, Sions datter. Se din konge kommer ridende på en eselfole” (Salm. 118.26; Sak. 9.9)¹⁰. Historieskriveren tillegger at ”disiplene i begynnelsen ikke skjønnte dette” men de ”husket det” da Jesus var blitt ”herliggjort”. Dette viser at historien er tillagt senere. Men trodd ble den, og hørte med til messiasbildet i den grad at den spredte seg fort og er tatt med i alle evangeliene. Hos de tre første er den mer utførlig beskrevet. Her er det ikke folket som hilser Messias av seg selv. Det hele ble arrangert: Jesus sender disipler inn til byen etter en fole som de skal ”finne bundet” der – slik at dette og hint profetord kunne gå i oppfyllelse. Og så kommer fortellingen. Den påminner sterkt om Det gamle testamentet. Men da det ble spurt ”hvem er så denne?”, svarer folket enkelt og greit: ”Dette er profeten Jesus, han fra Nasaret i Galilea.” I folketanken er Messias menneske så fullstendig at han gjerne kan komme fra Nasaret. Jesus kalte helst seg selv Menneskesønnen. Dette navnet blir i Daniel 7.13, (sml. Esek. 26.2) brukt spesielt om Messias¹¹. Benevnelsen ”Guds Sønn”, som ofte blir benyttet generelt om de rettferdige gjelder i entall nesten alltid Messias. Også i Det nye testamentet, slik som i Matteus. 5.9,45, i Romerbrevet 8.14,16–17; 9.26 og i Johannes Åpenbaring 21.7, står det ”sønner” eller ”sønn” i grunnteksten, mens kirkeoversettelsen kaller det ”barn”. Men helt og fullt menneske er han i alle fall, da den bibelske gud ikke avler sønner med jordiske kvinner slik hedning-gudene gjorde. Imidlertid vitner Jesus i retten selv klart om sin messiasstatus (Mat. 26.64; Mark. 14.62; Luk. 22.67–70¹²).

I Apostelgjerningene viser det seg at messiastroen har klart av selve Golgataskjæret. Pinesøndag fører Peter ordet for apostlene. Han vitner om det Messiasrike som i følge de gamle profetene skulle komme. Han sier om Jesus – ”en mann som var utpekt for dere av Gud ved kraftige gjerninger, under og tegn” – at Gud har gjort ham til Herre og Messias (Apg. 2.22–36.) I en tale i svalgangen i tempelet sier Peter igjen det samme: ”Gud har herliggjort sin tjener Jesus” (3.13, sml. v. 26 og 4.10¹³). De kristne i Jerusalem framførte en sang om ”Guds hellige tjener Jesus”. Denne kan kalles den første kristne salme (Apg. 4.24 m. flg.). Trosbekjennelsen fra denne tiden finner vi i utsagn som disse: ”Gud oppvakte Nasareeren Jesus fra de døde” og ”gjorde ham til en fyrste og frelser ved sin høyre hånd” (4.10; 5.31). Det er ikke før senere vi finner ett og annet utsagn om at han skulle ha gjenopplivet seg selv fra de døde.

¹⁰ Hos Sakarias kommer Sions konge ”ridende på et esel og på en av de unge eselfolene”. Dette har Matteus oppfattet for å være to dyr og lar derfor Jesus sette seg på ”dem”.

¹¹ I Enoks bok: (Rydberg: ”Bib. Lära” s. 63) er ”Menneskesønnen” brukt om Messias samtidig med ”Mannsønnen” og ”Kvinnesønnen”. De holdt fast på det i Israel at hvor høyt enn Messias steg, så var han alltid helt og fullt menneske (sml. Mat. 9.8; Åpb. 22.8 - 9). I ham skulle mennesket nå sitt høydepunkt.

¹² I Johannes evangelium er Jesus både Menneskesønnen, Sønnen og Logos. Se lenger ut i boken, kap. 9.

¹³ Sml. 1. Peters brev 1.21: ”Gud oppvakte ham fra de døde og gav ham herlighet”.

I apostelbrevene er også Jesus "mennesket Jesus Messias" (Rom. 5.15; 1. Tim. 2.5 m. fl. steder). I følge Paulus som også hos de andre, er det bare *en* Gud. Likedan er det "*en* Herre"¹⁴, Jesus Kristus" (Rom. 3.30; 16.27; 1. Kor. 8.6; Ef. 4.5–6; Gal. 3.20, m. fl. steder). Se også åpningsordene i de fleste brevene. Om det finnes noe spørsmål der, så er det spørsmålet fra fortellingene om Jesu Messias-skikkelse. "Hvem er løgneren", spør Johannes, "om ikke den som nekter at Jesus er Kristus?" (1. Joh. 2.22). At han var menneske var ellers ved denne tiden så kjent og selvfølgelig at spesielle utlegninger ville ha vært uten mening. Apostlene framholdt i stedet hva Messias representerte og hva som skilte ham fra vanlige mennesker. Også Paulus holdt seg helt til de skriftlærdes messiastanke og framstiller Jesus ved Faderens høyre hånd, eller i en etasje mellom oss og Gud, der han er "mellommannen". Han er også den første skapte og den sanne Adam¹⁵. Men "vår eneste husbonde er Gud" (Jud., v. 4).

3. Døperen og valget av disipler

Jesus var kommet for å forberede Messiasriket. Samtidig skulle døperen "brøyte Herrens vei", og likedan forberede Messiasrikets komme. De to forskjellige messias-drømmene har vel her forårsaket visse problemer. Den rette Messias skulle være konge og måtte derfor ha en profet til å brøyte vei for seg.

I Johannes' evangelium møtes ikke Jesus og døperen. Døperen bare vitner om Jesus: "midt iblant dere står han dere ikke kjenner". "Jeg så ånden for ned som en due fra himmelen og dvelte over ham", forteller han. Denne visjonen har senere blant folket blitt til en fysisk kjensgjerning. Dette er et typisk eksempel på hvordan beretninger om under kan oppstå.

Døperen ble høyt aktet og mange lurte på om ikke han var Messias. Og enda så sent som i Apostelgjerningene 18.25 og 19.3 er det bare de som vet om Johannesdåpen. Men døperen forutsier den som skal komme. Om dette var Jesus fra Nasaret, det er han i følge Matteus 11.2–3 og Lukas 7.18–19 heller ikke alltid sikker på.

Kort og greit er fortellingen den at døperen er alene i ødemarken med sine disipler. Han underviser i omvendelse og profeterer om det Messiasrike som var alminnelig kjent. Også Jesus talte om dette da han senere stod fram. Likedan forkynner døperen Loven med vekt på kjærlighetsbudet, og – i følge oppfatning hos de nyere skriftlærde –, forlatelse for synd uten bloting eller blod. Han ønsker ikke å være noe annet enn en forgjenger som brøyter vei. Han blir fengslet fordi han sier sannheten til en konge og blir halshugget etter forlangende av en kvinne. Men til tross for den beskjedne plass han har fått i disse beretningene, er det noe storslått ved denne mannen som fant seg i å være den minste, og som gav sitt liv for å brøyte Herrens vei.

*

¹⁴ I norsk språk kan vi ikke få fram forskjellen i grunnteksten mellom "Herren" Gud og "Herren" Messias. Dette skulle behøves for å få en klarere mening mange steder. Ordet Herre (Kyrios) har den vanlige artikkelen når det brukes om Jesus (slik den også brukes om mennesker). Men når det gjelder Gud, står ordet uten artikkel (Rydberg s. 96).

¹⁵ Noen falske lesemåter blir ofte benyttet for å støtte den bibelske læren om Jesu guddom. Se særlig i Apg. 20.28; 1. Tim. 3.16; Rom. 9.5; Hebr. 1.8 og Åenb. 1.11. Dette er også beskrevet hos Rydberg s. 95 og flg.

I følge Johannes evangelium blir ikke Jesus døpt, og Jesus døper heller ikke selv, til tross for at hans disipler skal ha døpt¹⁶. Dåp med vann ville da heller ikke passe for den som skulle døpe med ånd og ild, dvs. med åndskraft og oppgløding av viljen som skulle ”brenne opp” og rense menneskehjertet fra det urene og det uekte. Om dåpen fortelles det ikke mer fra Jesu tid. Men i Apostelgjerningene kommer dåpen opp i ny skikkelse: apostlene døper i Jesus navn, om ellers ”til forlatelse for syndene” slik som Johannes døperen (Apg 2.38; sml. Mark. 1.4; Luk. 3.3). Men med Paulus får dåpen i Jesu navn en ny tolkning (Apg. 19.1–6).

Historien om fristelsen er gjengitt bare hos de tre første evangelistene. Den er bygget på en rabbinsk tanke om at Messias er den andre Adam, og derfor må erfare hva den første erfarte, og stå der han falt. Markus 1.12–13 gjengir historien på den korteste måten og som sannsynligvis er eldst. Han forteller at ånden drev Jesus ”ut i ødemarken, og at han var der i 40 dager og ble fristet av Satan, at han var sammen med ville dyr, og at englene tjente ham.” Dette med ville dyr påminner om buddhistiske helgener som skal kunne omgås med, og temme tigrer. Noen mener at her kommer det fram et minne fra ungdomstiden da Jesus var i buddhistisk skole. Hos Matteus 4.1–11 og Lukas 4.1–13 er historien utviklet videre. Også her er det ånden som fører Jesus ut i ødemarken. Hos Lukas er Jesus ”fylt av den Hellige Ånd” når han drar dit ut. Etter fristelsen går Djevelen bort fra Jesus ”for en tid” (Luk. 4.13). Om det har versert flere fristelsehistorier blant de første kristne, så har ikke flere kommet med i skriftene.

Det er gjennom egoismen fristeren lokker, her, som i Edens hage. Dertil fristes han tre ganger, da det her er selveste Messias som Djevelen skal sette på prøve. Og først og fremst er det messias-skikkelsen han ønsker å så tvil om. Er du Messias, sier han, så gjør steiner til brød, eller kast deg ned fra tempeltaket. Da dette ikke nytter, forsøker han å appellere til forfengeligheheten: Overgi deg til det onde, så skal du vinne verden! Det er heftige tanker den unge Messias har å kjempe med i oppveksten, men han holder seg til sannheten og vinner.

I Johannes evangelium ser vi at om Jesus er blitt fristet på vanlig menneskevis, så har han vært standhaftig også da. ”Hvem av dere kan overbevise meg om synd?” sier han i Johannes 8.46. Men noen ”syndfri natur” avkrever han ingen. Er en menneske så *kan* en falle, likedan som den syndfrie Adam falt. Ingen er god utenom bare en: Gud.

*

Jesus velger disiplene sine blant folket, blant de som har barnesinnet bevart. Antallet er det samme gamle tallet som på Israels slekter. Til Israel var han sendt og gjennom Israel skulle frelsen komme (Joh. 4.22). De fleste var fiskere og samtlige var fattige. Om de eide noe, så måtte de oppgi dette. ”Den av dere som ikke oppgir alt han eier, han kan ikke være min disippel”, sier Jesus i Lukas 14.33 og 18.22.

Jesus kaller disiplene til seg med et kort ”følg meg” og lover dem i beste fall å forvandle dem fra fiskere til menneskefiskere. Unnskyldninger hører han ikke på. En som vil si farvel til familien først, får høre at ingen som legger hånden på plogen og ser seg tilbake er velegnet for Gudsriket. En som først vil følge får sin til graven får til svar: ”La de døde begrave sine døde”. Her gjelder det altså liv av en høyere art. Men til en som selv byr seg fram sier han: ”Revene har hi og fuglene under himmelen har rede.” Hadde han sett lenger fram gjennom

¹⁶ Noe diffust fortalt i Johannes 3.22 og 4.1 - 2.

tidene, så hadde han også kunnet navngi kirkepotentater med rikdom og makt, og Kristus-kommissærer med et helt Vatikan til disposisjon. ”Men Menneskesønnen har ikke det han kan hvile sitt hode på”. Det er alvor i Jesu krav, men så er det også mye å vinne. De som følger Messias i hans tjenesteoppdrag skal som lønn få styre sammen med ham når hans rike kommer (Mat.10.39; 19.28 m. hnv.).

Disiplene skal bære ut budskapet om Gudsriket til folket. Men de skal ikke bare tale. I livet og all sin adferd skal de være budbærere om dette riket. Hvor det behøves og hvor de kan, skal de utføre velgjerninger. Jesus gir dem kraft til å helbrede sykdom i Matteus 10.8; Markus 3.15 og Lukas 10.9. Og alt skal de dele med seg uten betaling, slik de også har fått disse evnene. Hvor de ikke blir vel mottatt skal de riste støvet av føttene, men Gudsriket skal de likevel forkynne (Luk. 10.11), og på dommens dag vil slike steder få en verre skjebne enn Sodoma og Gomorra.

Med slik makt og slik respekt som Jesus gir disiplene, så krever han likevel ydmykhet av dem. De skal ikke bruke hedersbetegnelsen lærer (rabbi) fordi de alle er brødre og bare har *en* lærer: Messias. Og ingen på jorden skal de kalle sin far, for deres far er *en*, den som er i Himmelen (Mat. 23.8–10). Den som vil være stor, eller være den første blant dem, han skal være deres tjener, ja, til og med deres trell, likedan som Menneskesønnen ikke kom for å la andre tjene seg, men for selv å tjene (Mat. 20.26–28; 23.11; Mark. 9.35; Luk. 22.26). De skal være jordens salt og verdens lys, som ikke lar seg skjule. Ikke med ord, men med gode gjerninger skal de lyse, slik at folk kan se at det er alvor det de farer med, og at de respekterer Faderen i Himmelen (Mat. 5.13 – 16)¹⁷.

Jesus var fullt voksen, omkring tretti, da han begynte arbeidet sitt. I følge de tre første evangeliene holdt han mest til i Galilea.

Å kalle syndere til omvendelse, å finne og frelse de bortkomne, det var hans oppgave. Han sender også disiplene til de bortkomne fårene av Israels eget hus. Ja, han forbyr dem faktisk å oppsøke hedninger og samaritanere. Tiden vil ikke strekke til for det. De vil ikke kunne rekke mer enn byene i Israel før Menneskesønnen kommer (Mat.10.23; 16.28 m. hnv.).

Men det var ikke slik å forstå at samaritanere og hedninger var ”fordømt”. Å få lov å være med i Messiasriket var en æresbevisning for de utvalgte. Disse skulle være med å ”dømme”, dvs. å styre dette riket like til det var helt innlemmet under Gud. De som ikke kom med blant disse utvalgte måtte lide sin straff i Helvete, og deres skjebne ble ikke avgjort før ved den siste dommen (Åpb. 20.12.). Slik skulle det også gå for mange av de som *burde* ha vært blant ”de første”. Men *alle* skulle få være med. Til sist skulle det bli ”*en* flokk og *en* hyrde” (Joh. 10.16, sml. Åpb. 20.9,15).

At ikke bare israelere skulle få delta i riket kan vi se av fortellingen om den bortkomne sønnen. Den eldste broren representerer Israel og den yngste den hedenske verden. Den siste har brukt opp alt han eier, men finner til sist hjem til sin far og blir vel mottatt. Og da den

¹⁷ Den Jesus som talte slik til sine disipler kan ikke i tillegg ha talt om prestemakt og kirke i følge Matteus 16,19 og 18.17 .18 (sml. Joh. 20.23). Hva vi finner her er altså tanker fra senere tid.

Bildet om "korset" i Matteus 10.38 og flere steder, kan disiplene ikke ha lært u bruke før i Pulustiden. Det fulgte ikke bare redsel med henrettelse på korset. Denne drapsmetoden var dessuten en stor vanære. I Matteus 2.28 og Markus 10.45 er det kommet inn et utsagn om at Jesus "gir sitt liv til løsepenge for mange". Dette er en Paulistanke fra senere tid (1. Tim. 2.6). Den passer helt enkelt ikke inn i Jesu forkynnelse.

eldste protesterer mot dette, sier faren at alle nå bør glede seg, da også den bortkomne har funnet veien hjem igjen.

At Jesus i tunge stunder, eller også for å vekke israelerne, kan ha brukt dette om at Gudsriket skulle bli fratatt Israel og utdelt til andre, det var også i henhold til profetene. Profetene var engstelige for en slik dom over folket om ikke å strekke til. Se for eksempel Esaias 55.5 og 65.1. Men tanken om frelse for hedninger før Messias-tiden var inne, er likevel så ny for disiplene i aposteltiden at det behøves et syn fra Himmelen før Peter våger å undervise en hedning. (Apg. 10). Det var også strid om dette spørsmålet senere. Ingen av disiplene husker at Jesus har bebudet frelse for hedninger i denne tidsalderen.

Hvor tungt det i virkeligheten var å oppgi tanken om Israels førsterett viser seg i Apostelgjerningene. Peter fikk sin visjon og saken ble drøftet i menigheten. Men spørsmålet kommer opp igjen gang på gang. Selve hedningapostelen vrir seg lenge for å slippe hedningene inn. Det var nemlig til Israel ordet om frelse var sendt (Apg. 13.26), og Israel skulle være først. "Det må så være at ordet først ble talt til dere" sier Paulus i synagogen til jødene i Antiokia (Apg. 13.14–47). Det er bare når jødene frasier seg sin rett at hedningene kan ha noe håp: "Siden dere avviser ordet og ikke anser dere selv verdige til det æoniske¹⁸ liv, så vender vi oss til hedningene." Men likevel arbeider Paulus blant jødene når han har mulighet til det. Det går ikke bra og han møter stadig motstand. På et møte med jødene i Korint rister han sine klær og sier på nytt at han heller "vil gå til hedningene" (Apg. 18.6). Og så går han. Men han gir i hvert fall ikke opp sitt eget folk. Også i Roma taler han i den jødiske synagogen. Men det blir stadig uenighet og konflikt blant jødene når Jesus nevnes. Da svarer Paulus med det Esaias-sitat som er kommet inn i Matteus 13.14–15: "Hjertet hos dette folket er blitt forherdet" osv. For tredje gang utlyser han at nå er Guds frelse sendt til hedningene (Apg. 28.28). Men likevel er det ikke meningen at jødene skal stenges ute. Ingen i Israel hadde kunnet være med på en slik lære. Når "fylden av hedningene" er kommet inn, så skal hele Israel bli frelst (Rom.11.25–26). Alt skal da bli "forent i Kristus", og Gud skal være "alt i alle" (Ef. 1.10; 1. Kor. 15.28). Hva hedningapostelen har så vanskelig for å akseptere er førsteretten for sitt eget folk. Når en innser dette, kan en bedre forstå Matteus 15.24,26.

Men det er ikke bare alle de bortkomne som Menneskesønnen skal finne og frelse. Hans oppgave er å forberede gjennomføring av tanken om væren, og å grunnlegge det Gudsrike som er selve meningen og målet med hele skaperverket. Han krever respekt for denne den største gjerning som noen kan bli pålagt. Respekt krever han også for den som er utvalgt av Gud til å forberede og senere gjennomføre denne handling.

Han er menneske (Mat. 9.8; 19.17; 24.36; Mark. 13.32; Joh. 5.30; 8.40; 12.49; 14.28). Men han er kommet i sin Faders navn og søker ikke å få oppfylt sin egen vilje (Joh.5.30, 43). Og slik har da Faderen gjort ham til Messias. "Alle ting er blitt meg gitt av min Fader" (Mat. 11.27 med hnv.). "Faderen elsker Sønnen og alt har han gitt i hans hånd" (Joh. 3.35.). Slik at "den som tar imot meg, han tar imot den som har sendt meg" (Mat. 10.40).

Han setter alvorstunge krav til sine brødre. "Den som kjennes ved meg for menneskene, han skal og jeg kjennes ved for min Fader i Himmelen" (Mat.10.32) og "for Guds engler" (Luk. 12.8). Men den som skammer seg over meg og mine ord, han skal også Menneskesønnen skamme seg over når han kommer til den herlighet som tilhører ham, Faderen og de hellige

¹⁸ Det er ikke alltid sikkert at det greske *aionios* lar seg oversette med "evig".

engler” (Luk. 9.26¹⁹). Og de som vil følge ham og få del i Messiasriket, de må følge ham helt og fullt. ”Den som elsker far eller mor eller sønn eller datter mer enn meg, han er meg ikke verd.” ”Om noen kommer til meg og ikke kan forsake far og mor og kone og barn og bror og søster og sitt eget liv, han kan ikke være min disippel”. Den lønn Messias lover sine disipler er stor, men den er ikke verdslig. ”Den som mister sitt liv for min skyld skal finne det (Mat.10.39 m. hnv.). Og ”den som har overgitt sitt hus eller brødre eller søstre eller far eller mor eller barn eller åkrer for mitt navns skyld, han skal få det tilbake hundre ganger og arve æonisk liv” (Mat.19.29). Og ”i gjenfødselen, når Menneskesønnen sitter på sin herlighets kongestol,” skal disiplene også sitte på kongestoler ”og dømme de tolv Israels slekter.”

Å være Jesu disippel var å være med i arbeidet for Messiasriket. Men dette arbeidet setter spesielle krav og gir særlige vilkår. Messiasriket skal være mellomledd mellom den verden slik den nå er, og det Himmelrike som er fullkommengjøring av jordisk tilværelse (Åpb. 21.1–4 m. hnv.). Men dette viktige mellomledd, denne siste og fullstendige overvinning av alt ondt, kan ikke bare komme med list og lempe. Alt det gamle må gå til grunne til den grad at det blir helt ”oppbrent”. Det må skapes helt på nytt. ”Jeg er kommet for å kaste ild på jorden. Og hvor gjerne ville jeg ikke at den allerede var tent!” (Mat.10.34; Luk. 12.49; Sml. Åpb. 20.1–10).

Jesus var i levende live en israeler, helt og fullt og på alle måter. Han holdt seg til Loven og til templet og betalte tempelskatt i all sin fattigdom. Det er nok bare i sagnet det var lett å finne penger til den skatten slik det fortelles i Matteus 17.27. Det var vel slik at ”sønnene var frie”, og den dagen skulle komme da deres frihet var en realitet. Men så lenge den gamle mosaiske ordning stod ved lag, så lenge hadde den også verdi. Jesus aksepterer til og med etterbabylonsk rabbinerlære, blant annet doktrinen om djevler m. m. Faderen hadde latt disse lærene etableres gjennom de som senere satt på Mose stol, og slik ble de også støttet av Jesus.

Alle evangelistene forteller om da Jesus ryddet templet. I følge Johannes skjedde dette første gang Jesus var i Jerusalem, og det høres rimelig ut. Han ble da sikkert mest grepet av å se det hellige stedet brukt så respektløst. Men hva som for ham er viktig er Loven, eller Gudsviljen. Når fariseere og skriftlærde kommer til ham med lærespørsmål, svarer han så presist at han målbinder de som gjerne vil finne noe å hefte seg ved. Men selv dømmer han ingen for deres meningers eller tros skyld. Hans krav til alle er at de skal leve opp til de ti bud. Sine strengeste uttalelser reserverer han for dem som har den rette tro, men som ikke lever rettelig. Aldri har gudelig løgn fått en strengere dom enn når Jesus henvender seg til fariseere og skriftlærde.

4. Underverk og tegn

Mangt og meget er fortalt i Jesushistoriene om tegn og under.

Men et utsagn antyder også at beretningene om disse underverk er kommet med i senere tid. Alle de fire evangeliene har dette utsagnet.

Jødene kom til Jesus og avkrevde tegn. Det hadde de ikke kommet på å gjøre om disse historiene hadde vært sanne. Jesus svarer nei til kravet deres. Hadde historiene om underverk vært sanne, så hadde han svart: Tegn har jeg gjort, hvorfor tror dere ikke? Men han sier i

¹⁹ I Jesu tid gjelder det Faderen, Sønnen og Englene. Den hellige Ånd var ennå ikke blitt ”person” – sml. Joh. 7.39.

stedet kort og greit: ”Intet tegn skal bli gitt til denne slekt” (Mark. 8.12.²⁰). I Johannes 6.30–33 forventet jødene et tegn av samme slag som manna fra Himmelen i 2. Mosebok 16.14. Men her svarer han bare at det er ham selv som er manna fra Himmelen (sml. Mat. 16.1–4.).

Men liksom fariseere og skriftlærde på Jesus tid gjerne ønsket å se tegn, slik likte menigheten senere å høre om dem. Slik er det alltid med folk. I slike spørsmål tilhører stort sett alle folket, eller det gjorde de ganske sikkert på den tiden.

Men så var det det at profetene også hadde gjort tegn. Først og fremst gjaldt det Elias som sammen med Moses var forbilder for Messias. De hadde også profetert om forunderlige ting som skulle skje i messiastiden. Og bildene i deres dikt ble i ettertid tolket bokstavelig. Esaias hadde forutsagt at blinde øyne og døve ører skulle bli åpnet, at halte skulle springe som hjorter og at stumme skulle synge av lykksalighet når den Gudesendte kom med gledebudskapet (Es. 35.5–6; 42.7; 61.1). I etterapostolisk tid ble utsagn av samme sort, men bokstavelig tolket, lagt Jesus i munnen når han skulle svare på om han var ”den som skulle komme” (Mat. 11.2–5; Luk. 7.22).

Da beretningene om underverk begynte å versere, måtte menighetene undres over at slike merkelige ting ikke skulle ha vært kjent og fortalt tidligere. Men så har de nok tenkt at Jesus forbød de som ble kureret å si hvem legen var. Ellers hadde han nok ikke fått gjort annet enn å være lege. Og slik ble dette til tro (sml. Mat. 8.4; 9.30; Mark. 6.56; Luk. 5.14–15). Senere, da fortellingene ble flere og flere (sml. Joh. 21.25), kom nok en og annen tanke opp om at jo mer han forbød dem å snakke om tegn, desto mer hadde de pratet (Mark. 7.36). Derved er tanken om forbud mot å si noe blitt glemt. Så fullstendig ble den glemt, at rett som det er forteller Jesus selv om sine tegn (Mat. 11.5; Luk. 7.22). Ja, i Johannes 11.4 gjør han til og med tegn i den hensikt å få dem omtalt.

Beretningene om underverk ynglet etter hvert i store mengder. Tegn blir av og til ren trolldom: Det foregår slik at selv ikke Mesteren vet om det. De syke blir leget bare ved å berøre hans kledning (Mat. 14.36; Mark. 6.56; Luk. 6.19). Og historiene forteller videre at Jesus selv tolker sine tegn: Således godkjenner Gud den han har sendt (Mat. 12.25 m. flg.).

Vanligvis legger ikke Jesus særlig vekt ved disse tegnene. ”Hadde dere tro som et sennepskorn”, sier han til disiplene, ”så kunne dere gjøre større ting enn disse”. Ja, det blir lagt ham i munnen at ”ingenting skal være umulig” for dem, om de så ville by et fjell å løfte seg og kaste seg i havet, så skulle fjellet lyde dem. Når han sender dem ut, gir han dem kraft til å gjøre tegn og gir dem fullmakt til å forkynne om Gudsriket. Og de klarer det ene like godt som det andre (Mark. 6.13; Luk 9.6; 10.17). Men åndene, som det også fantes andre som kunne drive ut, mestret ikke disiplene alltid (Mat. 17.14²¹).

Så lite utviklet som legevitenskapen var på den tiden, ble alle som hadde mer enn vanlige kunnskaper ofte oppsøkt av folk som behøvde legehjelp. Dette ser vi også i Apostelgjerningene. Der vekker Peter til og med opp en fra de døde (9.36), og i kapittel 5 tar han livet av et par mennesker med sine ord. Ja, når han eller Paulus var i anmarsj, ble syke

²⁰ Matteus legger til i 12.39 ”- Uten bortsett fra profeten Jonas tegn”. Også i Lukas 11.29 finnes dette. Disse tillegg er fra den tiden da troen på oppstandelsen var kommet opp.

²¹ I vår tid kan vi godt forstå hvordan ”ånder” i mindre kunnskapsrike tider ble tillagt å forårsake sykdommer og forskjellige former for hysteri.

båret ut på gaten, og om bare skyggen av en av disse Guds menn falt på en syk, så frisknet han til (Apg. 5.15; 19.12²²).

Det ser ikke ut til at Jesus har tenkt seg underverk med ond assistanse (Mat.12.25 m. flg.). Det er troen som gjør underverket, og den behøves både hos hjelperen og hos den som søker hjelp. ”Din tro har frelst deg,” sier Jesus ofte til de han har hjulpet. I Nasaret, hvor det finnes lite tro, gjør han ”ikke mange kraftige gjerninger”. Her er vi inne på den rette forklaringen til mye av det som før gikk for å være – og ennå ofte gjelder – som underverk.

Det har stått mye strid om de bibelske tegn. Vi som vet hva tro kan utrette, og dessuten vet hvordan tro når den først er oppstått, kan skape nye og ytterligere underverk, vi skal ikke dømme for brått. Husk at i legevitsenskapen er det troen mer enn dråper og tabletter som hjelper. I tider med lite naturkunnskap og mye tro er det klart at det skjer flere ”underverk” enn i en kaldsinnet og skeptisk tid som vår. Og det er sant og visst, at om folk tidligere trodde for mye på åndelig makt, så tror vi i dag ofte for lite. De fortellingene som er nedtegnet i Bibelen til støtte for troen, kommer i vår tid snarere i veien for troen. Hvem kan ha tillit til en forkynnelse som støttes av folkediktning?

Men de som mener eller vil vite at gamle skrifter blir usanne fordi det er lite grunn folkediktning i dem, må erkjenne at det sanne i dem er like sant for det. Vi kan finne all den sannhet vi behøver i Det nye testamentet, til tross for at vi tviler på de djevlene som ble drevet inn i svin, eller at Messias engang var vinbrygger i Kana i Galilea.

Det sanne i Bibelen vakler heller ikke om vi kaller matlagingen for de 4000 eller 5000 for folkedikt. Av Markus 6.52 forstår vi tydelig at denne fortellingen har vært ukjent for disiplene. Disse barnslige guttene fra Galilea forherdet ikke sine hjerter mot tegn.

Dødevekkelseshistoriene har vi alt vært inne på. Den groveste av disse er den om Lasarus i Johannes 11. Jesus er her helt ulik seg selv. Han gjør sitt ytterste for at historien om Lasarus skal være merkelig og sensasjonell. Han lar det skje på den måten at da han ankommer Betania har Lasarus allerede ”ligget i graven i flere dager”. At han ”gråt over Lasarus” når han har arrangert det slik og dessuten vet at Lasarus om en liten stund vil bli livs levende igjen, så er dette heller ikke likt profeten fra Nasaret. Utsagnet om at det lukket av liket gjør meningen med historien ganske tydelig: Her skal da ingen kunne snakke om skinndød! – Vi skal også huske at Lasarus ikke nevnes i noen av de andre evangeliene. Til og med Lukas som i 10.34 forteller hvem Lasarus søster er, kjenner ikke denne historien. Og dertil skal Lasarus i følge Johannes være en svært god venn både av Jesus og disiplene. Thomas (tvilling) ønsker rett og slett å kunne ”dø med ham.”

Beretningene om oppvekking fra de døde er tilføyelser som er kommet til i ettertid. I følge Markus 9.10 vet ikke disiplene hva det betyr ”å stå opp fra de døde”. Og en sak kan vi stole fullt og fast på: Hadde Jesus noen gang vekket opp en død, så var det blitt husket da han selv lå i graven, eller i hvert fall den morgenen da Maria Magdalena kom til disiplene å fortalte at han var oppstått. Men det blir faktisk hevdet flere steder at Jesus er den første som har stått opp. Han er ”den første som stod opp fra graven” (Apg. 26.23), og ”er blitt førstegrøden av de

²² Hvor lett en kan komme til å vekke en død når troen er sterk ser vi av Apg. 20.9 –11. Evtykus falt ned fra et vindu i tredje etasje og ble ”løftet opp livløs”. Paulus tar ham i favnen og sier: ”Bry dere ikke for hans sjel er fremdeles tilstede i ham”. Og mannen klarer seg. Hadde Paulus tiet så hadde visst Apostelgjerninge 20.11 fortalt oss at Paulus den gangen vakte Evtykus fra de døde.

hensovnende" (1. Kor. 15.20), "den førstefødte av de døde" (Åpb. 1.5). Dette kunne ikke sies uten forbehold om andre tidligere var oppstått, eller "vekket fra de døde."

5. Lignelser og essensen i Jesu lære

Jesus gikk omkring blant folket og "underviste i synagogene deres og forkynte evangeliet om Guds Rike" (Mat. 4.23 m. hnv.; Luk 8.1).

Og folket hørte på ham og trodde på ham. Historiene fra den første tiden har ofte utsagn om dette. "Mye folk" fulgte ham og "store mengder" flokket seg omkring ham. Et sted fortelles det om "mennesker i tusentall" og folk som samlet seg så tett at "de trampet på hverandre". Det var folk fra hele landet, fra Judea, Jerusalem, Idumea og fra den andre siden av Jordan, fra Galilea og Dekapolis, fra kysten ved Tyrus og Sidon (Mat.4.25; Mark. 3.7–8; Luk 6.17).

I henhold de tre første evangelistene talte han i lignelser fordi folket forstod lignelser best (Mark. 4.33–34). Ellers tolket han skriftene på vanlig måte i synagogene (Mat. 4.23 m. hnv.). Han holder Bergprekenen for disiplene mens folket hører på (Mat. 5.1; 7.28; Luk. 6.17–18; 7.1). Andre steder taler han bare til folket (Luk. 12.13–21; 13.22–30 ; 14.25–35). I Matteus 13.11–15 og Lukas 8.10 (sml. Joh. 12.40) er det gitt en særlig grunn til at han talte til folket på denne måten, og denne må derfor være fra senere tid. Jesus visste at gjennom bilder og lignelser kunne han få folket både til å lytte og huske bedre. Og om det behøvdes tolking, så tydet han lignelsene for folket så vel som for disiplene. Men oftest tolket han for disiplene (sml. Mark. 4.34), fordi disse fortellingene gjerne handlet om arbeidet for Messiasriket.

Lignelsene var en slags folkedikting. Enkle bilder fra hverdagslivet gir tankene liv og gjør at de huskes bedre. Kort og klart blir historien fortalt uten kunster eller utbrodering. Undervisningen kommer klart og tydelig fram. Gudsriket sammenlignes med et sennepskorn, en surdeig, en gjemt skatt, en dyr perle og annet som gir bilder av gjemt rikdom eller omskapskraft. Arbeidet for Messiasriket og vekstvilkårene der blir skildret fra alle sider. Vi husker historien om såmannen: Frø faller på forskjellig grunn, hvor noe ikke gror i det hele tatt, noe gror fort men visner, noe blir kvalt av ugress. Men de som hører om Guds vilje og forstår hva det betyr, dvs. tar det opp og gir det liv, disse får den lønn som ligger i at deres tilværelse får innhold og mening.

Lignelsen om fikentreet i Luk. 13.69 gir oss en idé om Jesu eget sjelesørgerarbeid: Han steller på beste måte med det nytteløse treet og ber for det så lenge han ser det finnes håp. Ikke før alle råd er prøvet og oppbrukt kan han akseptere at det blir hugget ned. Det finnes flere lignende fortellinger som den i Luk. 15.2–7 om det bortkomne fåret, eller i Mat. 13.24 om ugress i åkeren: En mann hadde sådd god sæd i sin åker, men mens folkene sov kom hans fiende og sådde ugress blant hveten. Da så tjenerne spør om de skal rive opp ugresset, sier husbonden nei. For da kunne de også komme til å røske opp hveten samtidig. De skal heller la alt vokse sammen til innhøstingen. Husbonden er tålmodig og nennsom så lenge det finnes håp, men han vet hva som må gjøres når ventetiden er omme.

Den tjeneren som kommer tilbake med pundet ubenyttet må gi det fra seg til den som har gjort 10 pund ut av sitt i Lukas 19.12–26. For den som har, han skal få, men den som lite har og som lever sitt liv fruktesløst, han skal miste også det han engang fikk. Jesus påminner sterkt tilspisset flere ganger om dette.

Grunnloven for et riktig menneskeliv er at du skal elske din neste som deg selv. Dette gjentar Jesus gang på gang både i undervisningen som ellers. Særlig merkelig er lignelsen om den urettferdige husbestyreren i Lukas 16.1–8. Denne har stelt seg slik at han blir stilt til regnskap og skjønner at han hans tid er ute. Men han vet råd og kaller til seg de som står i gjeld til husbonden hans og ettergir dem mer eller mindre deres gjeld. Han stoler på at de som på den måten har fått hjelp vil samle barmhjertighet hos husbonden hans når han selv kommer i klemme. Jesus lar denne husbestyreren få ros av herren sin for at han har handlet klokt. Det blir her lagt Jesus et ord i munnen i Lukas 16.9 som minner vel så mye om Paulus i 1. Tim. 6. 17–19 som om Bergprekenen i Matteus 6. 19–21 (sml. Luk 12.33).

Om nytten med å følge Loven har disse pedagogiske fortellingene mange bilder på. Det lærer vi tydelig når vi bryter Loven. Spesielt interessant er fortellingen om arbeiderne i vingården i Matteus 20.1. Der får alle samme lønn enten de kommer til arbeid tidlig eller sent. Det betyr at når som helst en innordner seg under Gudsviljen, så vinner en ved dette full mening og glede ved livet. Mange av disse historiene handler om Israel som ikke kjenner sin besøkelsestid og derfor må vente på dommen. Denne tanken tynget ofte Jesus. Her har vi historier som den om vingårdsmennene som slår sin arving i hjel i Matteus 21.33 m. hnv., om kongesønnens bryllup i Matteus 22.1 m. flere. Beretningene stammer fra en tid da det ble mer og mer tydelig at nettopp det Israel Jesus hadde ment ikke behøvde lege, faktisk ønsket å avvise Gudsriket. Noe er tilføyet og har fått sin form i senere tid. At Jesus ikke har profetert om dommen over Israel, eller om frelse for hedninger i så klare ordelag som han bruker senere, forstår vi av Apg. 1.11–48; 11.1–18 og flere andre steder. Men at dette gikk sterkt inn på Jesus kommer fram i alle beretningene i såre klagemål og i strenge dommer.

*

Jesu første forkynnelse gjelder gledebudskapet om det nært forestående Messiasriket. Dette forkynner han på samme måte som døperen med beskrivelse som folket allerede var kjent med fra synagogene. ”Gudsriket” eller ”Himmelriket” var da også ord som trygt lot seg bruke midt i Romerriket. Disse ordene syntes ikke å ha noe med verden å gjøre, og i Jesu munn hadde de da heller ikke det. Himmelriket skulle komme når Gud ville, og det skulle skje snart: ”Det er noen som her er tilstede som ikke skal erfare døden før de får se Menneskesønnen komme i sitt rike”, sier han med sin kraftigste forsikring i Matteus 16.28, i Markus 9.1 og i Lukas 9.27. Men ingen utenom Faderen, ikke engang sønnen eller englene i himlene visste noe om dette (Mat. 24.36, Mark.13.32). Og om noen sa: Se her er Messias, eller der, så skulle disiplene ikke tro på det. Plutselig som lynet skulle han komme. I denne tidsalderen hadde Jesus bare ett å gjøre: Han skulle bygge det åndelige Gudsriket. Og om dette sier han: ”Guds rike kommer ikke på den måte at en kan se det med sine øyne. Heller ikke skal de si: Se her, eller se der er det. For se, Guds rike er inne i dere” (Luk. 17.20–21).

De som kom med i dette åndelige rike skulle få en spesiell oppgave og en spesiell lønn i det Gudsrike som var i emning. De kunne da også glede seg til at når det kom, skulle de selv bli forløst (Luk.21.28). Derfor burde de alltid være forberedt slik at "lampene deres var tent når brudgommen kom" (Mat. 25.1). Og det gjorde de ved å bygge Gudsriket inni seg selv, ved å gjøre Guds vilje i sitt eget liv, ved å elske Gud og nesten og ved å ”holde budene”. Og da kunne Jesus love dem at de aldri skulle savne sin lønn. Dette er grunntanken i Jesu gledebudskap: Om vi lever etter Guds vilje, så får livet verdi i seg selv, om det i verdslig forstand kan synes aldri så armt. Slik får livet en verdi som gir oss full utdeling, det vil si at tilværelsen får full mening. I tillegg til de store håp for fremtiden får Jesu disippel den erfaring han selv kan påvise i sitt eget liv: At det gode han gjør har egenverdi og at en” vinner

livet”, dvs. vinner innhold i livet når en bruker det på rett måte. Om en gjør Guds vilje, så behøver en ikke å spørre, slik fariseerne gjør, om når Guds rike skal komme. Riket *er* kommet, fordi en har det inni seg. Om en forbedrer seg og går framover ved helt og fullt å innordne seg under Guds vilje, vinner en større og større lykke, rikere og rikere lønn. At livet har sin egenverdi, sin lønn og sin mening, *dette* er Jesu nye tanke, hans sanne gledebudskap. Får vi tak i *det*, så blir alt annet underordnet, om det så var selve det rabbinske Messiasriket.

*

Jesu undervisning er en lovtolkning som går så dypt at den i virkeligheten blir lovgivning. Han var ikke kommet for å reparere gamle klesplagg og sette bøter på dem, men for å gjennomføre og fullføre grunntanken i det gamle. Moseloven var en rettslovgivning med en moralsk tanke som ikke helt hadde vunnet fram (sml. f. eks. 3. Mos. 19.18 med 2. Mos. 1.24–25). Gjennom Jesu nytolkning vinner grunntanken fram og Loven blir fullt ut en morallov, en livslære. Denne livslære går som en gullåre gjennom all Jesu forkynnelse. Særlig rikt kommer den fram i Bergprekenen i Matteus 5–7 (sml. Luk. 6.20 – 49; 11.9–13; 12.22–31 m. fl. steder). Denne tale kan en si er Jesu syn på Loven og Livet i sammenheng.

Her som ellers i undervisningen vender han seg først og fremst til disiplene sine, men også til de ubetydelige blant folket, til de som er minst bundet til verden (Luk. 6.20; Mat. 5.11–12). Hans fremste lovprisninger gjaldt dem. ”Salige er de fattige, for Guds rike er deres.” Og ”Salige er de som hungrer, for de skal mettes”, og ”dere som nå gråter, dere skal le”, sier han i følge Lukas. Samme tanke gjentas tre ganger.

Lovprisning av de forfulgte kommer noe uventet inn her. Forfølgelser hadde nemlig ikke begynt på den tiden da Bergprekenen ble holdt. De harde tider som skulle komme da denne tidsepoken nærmet seg slutten (Mat. 24 m. hnv.), skulle utgjøre en forløsning for disiplene (Luk. 21.28). Men da fortellingene om Jesus senere ble nedtegnet, var mye blitt forandret. Det hadde skjedd uventede hendelser. Utsagn fra Jesus i mørke stunder, som disiplene da ikke hadde forstått eller ikke hadde hatt noen idé om, ble etter Golgataepisoden og senere levende for dem og har fått mening. Ofte når tidene var urolige ville de ha fortsatt med slike uttalelser for nye elever eller for menighetene. Og tidene var ofte urolige. Jesu ord om forfølgelse ble da ofte brukt. Bergprekenen var fra begynnelsen tenkt som et sammendrag av Jesus forkynnelse. Derfor behøvdes det senere noen trøstens ord om forfølgelse.

Til sist (hos Lukas) forutsier Jesus fire ganger ulykke over de rike og de som i denne tidsalderen har det godt. Over disse faller dommen at de allerede ”har fått sin trøst”; de har fått det gode de kan forvente seg. Eller så skal de senere ”sulte”, eller ”sørge og gråte”, slik det sies om de ”velmettede” og ”de som ler”²³. De som nyter god omtale blant folk får vite at de ikke kan stole på den. Slik gikk det alltid med de falske profetene.

Ulykkesspådommene er borte hos Matteus. Her blir alt lovprising. Det er 9 lovprisinger alt, og de er arrangert nesten som i et dikt. Her er tankene mer åndelige og alminnelige. Det gjelder de fattige ”i ånden” (sml. Es. 57.15), de som hungrer og tørster ”etter rettferdighet” osv. Og i stedet for tiltaleordet ”dere” har vi her omtaleordet ”dem”. Men mot slutten i 5.11–12 går også Matteus over til ”dem” likedan som i Lukas. Lukas 6.20–26 ligger da vel nærmest grunnteksten.

²³ Sammenlign historien om den rike mannen og Lasarus. Se også Jakobs brev 5.1 og det følgende der apostelen dømmer strengt om de rike og holder tilbake lønn lønn til sine arbeidere. Se også 3. Mos. 19.13; 5. Mos. 24.14 – 15; Jod 24.1 – 11.

Selve Bergprekenen begynner med utsagnet om at Jesus bygger på Moses.

I Messiasriket skal den kalles "stor" som i liv og lære holder seg til Loven. Den som bryter Loven – om så bare et av de minste bud – og formidler en slik holdning til andre, han skal ikke "fordømmes", men skal kalles "den minste" i Himmelriket (Mat. 5.19). Det vil si at han skal være blant dem som kommer sist inn i Himmelriket. (Om den andre dommen, se Åpb. 20.12 og sml. v. 4). Han skal altså ikke nå det høyeste stadiet der. Og i følge dette og andre utsagn skal det altså være forskjellige nivåer både i lønn og i straff (Luk. 12.47–48).

Som ellers i hele sin forkynnelse er det altså Lover Jesus formidler i Bergprekenen. Når noen kommer og spør hva en skal gjøre for å vinne livet, så har Jesus bare ett svar: Overhold budene! (Mat. 19.16 m. hnv.). Og da spøreren nevner det bud som allerede i følge Moses er selve essensen av Loven: Du skal elske Gud av hele ditt hjerte og din neste som deg selv (5. Mos. 10.12), da sier Jesus: Du svarte rett; gjør dette så skal du leve (Luk.10.25–28). Den rike rådmannen sier da: Loven har jeg holdt fra jeg var ung (Mat. 19.16–21 m. hnv.). Jesus forundres ikke over svaret. Han smiler ikke heller. "Jesus så på ham og fikk ham kjær" (Mark. 10.21). Dette er fullt alvor: Vi *skal* holde budene.

Grunnloven i Jesu Gudsrike er at du skal elske. Det betyr at du skal unne din neste, som du elsker, slik du unner deg selv. I en verden hvor hver tenker på seg og den rike lever i overflod og glans og lar Lasarus ligge hjelpeløs utenfor sin dør, den kan kalle seg for hva den vil. Men denne verden hører ikke til Gudsriket.

Gjennom Jesus lovtolkning kom grunnlaget i Loven tydelig fram. Loven er Faderens vilje, men dermed er den også vår egen vilje så sant vi er Faderens barn. Loven blir derved vår egen sanne vilje. Drivkraften til å gjøre det gode er da ikke lenger frykt og angst, om vi vet aldri så vel at synd medfører refs likedan som naturlovene har sine virkninger. Drivkraften er det gode grunnlaget i oss selv, kjærlighet og brorskapstanke.

Loven er altså ikke regler om utadrettet adferd. Den krever hjertet også, dvs. *hele* mennesket. Men derved gjør den også mennesket helt fritt. Det er ikke lenger Jahve som påbyr og krever for sin egen skyld; det er Faderen som veileder sine barn for *deres* egen skyld; "gjør dette så skal du leve". Og når mennesket blir et barn som *vil* Faderens vilje, så forteller 1. Johannesbrev 5.3 om at Guds bud ikke er tunge å overholde. Loven er ikke et fremmed krav og heller ikke frykt og tvang. Loven er blitt evangelium.

*

"Det store budet i Loven" finner vi hos alle de tre evangelistene, i Matteus 22.34–40 m. hnv. (sammenlign 1. Mos. 5. 4–5). Og dette budet om nestekjærlighet "er liksom dette", (sml. 3. Mos. 19.18). Den som elsker Gud og nesten som seg selv holder Loven. Et annet sted samler Jesus Loven i ett eneste bud: "Alt hva dere vil at andre skal gjøre mot dere, det skal også dere gjøre mot dem" (Mat. 7.12 m. hnv.²⁴). Kjærlighet til Gud viser seg i det at en gjør Guds vilje, og den som gjør Guds vilje elsker sin neste. Disse to bud lar seg derved samle i ett slik det står i 1. Johannesbrev 4.20 (sml. 3.17): "Om noen sier at han elsker Gud, men at han så hater sin

²⁴ Dette er Loven og profetene. En allmenmenneskelig livslære er dette. Konfusius sier dette i ord som påminner om Mat. 7.12: "gjør ikke mot andre hva du ikke vil at andre skal gjøre mot deg" (Dr. Rudolf Dworak: "Chinas Religionen" I. Side 160).

bror, da er han en løgner. For den som ikke elsker sin bror som han kan se, hvordan kan han elske Gud som han ikke kan se?"

Men å elske nesten er ikke å gjøre det i ord, det må være i handling og sannhet. Å elske er å hjelpe og gjøre vel. Hva dommeren vil spørre om på regnskapsdagen er: Ga dere meg å spise da jeg var sulten? Drikke da jeg var tørst? Klær da jeg var naken? Tok dere imot meg da jeg var en fremmed? Så dere til meg da jeg var syk? Eller da jeg satt i fengsel? (Mat. 25.31–46). Med "meg" mener han enhver vi møter på vår vei som trenger hjelp. Og han presiserer ikke at disse trengende må være mennesker som "fortjener hjelp" etter vår egen oppfatning²⁵.

Nestekjærlighet – som det er mer av i verden en vi aner og kan se på overflaten – er det som gjør livet levende. Skal vi utstå livets viderverdigheter, må vi arbeide med noe vi tror kan være til hjelp for våre brødre. Vi kan gjerne bruke andre ord i stedet for "brødre" som slekta, bygda, byen, folket, samfunnet, framtida osv. Har en ingen - og derved intet - å leve for, da lever en heller ikke om en aldri så mye "lever for seg selv". En slik stakkar kan "vinne all verden", men er alene og gledesløs, og vil fortsette med å være det. Hans liv er ikke noe riktig liv. Hva han ventet ville gi glede gir ingen glede. Når han får sitt ønske oppfylt, oppdager han at det "utenpå er blankt og inni krankt". Om han da ikke er den reneste idiot, så innser han sammenhengen klarere og klarere. Men sinne og hat får ofte overtaket. Han blir "ond" og setter sin glede i å være til skade, liker å se andre sviktet slik han selv ble sviktet, liker å se andre lide slik han selv lider. Så uhyggelig og forferdelig er dette at det kalles "djevlesk", og settes i sammenheng med en spesielt ond makt. Nå for tiden kaller vi det snarere uvitenhet, eller i utvidet versjon kalles det sykdom. Ja, det kan gå så langt at vi kaller det galskap. I gammel tid var det storherrer som hadde slik makt at de "kunne gjøre hva de ville". Ja, de ble rett og slett kalt guder. Men mange av dem ble tatt av den sinnssykdom som kalles egoisme og fikk en skjebne som senere ble ordtak i alle kulturer. Bare kjærlighet kan gi livet innhold. Det visste Jesus da han forkynte at nestekjærligheten er grunnloven i livet. Selve det juridiske kravet om ikke å slå i hjel blir til moralkravet om å elske sine medmennesker. Ukjærlige følelser vil trekke med seg ukjærlige handlinger og ord. At jamvel ord kan være drapsvåpen, er faktisk mer sant enn vi vanligvis er klar over. Vrede kan etse som syre. Ord ligger og brenner under brystet på den som fikk dem, ødelegger livsgleden og tærer på kreftene. Jesus forutser hard refs av hver den som ikke er "velvillig overfor sine motstandere på (livs-)veien".

Det ble spurt: Hvem er min neste? (Luk.10.29). Her skulle en jødisk lærer etter vanlig tenkemåte svare: Alle Israelere. Men om Jesus aldri så mye selv er israeler, så ser han lenger. Han forteller en historie som viser at nesten er den som behøver hjelp, og som jeg kan hjelpe, hvem han så enn er.

Dessuten må vi ikke hate de som gjør oss ille. Slår en deg på det ene kinnet skal du vende det andre til²⁶. Om noen vil ta din kjortel, så la han få din kappe med. Ondt skal i det hele tatt overvinnes med godt, og om en tenker etter, så er det også slik: Det er bare med godt en kan vinne over ondskap. Med ondt hisser en bare opp og gir det onde næring. Ondt avler mer

²⁵ At ingen – ikke engang den verste – er "uverdig" til hjelp. Dette skulle kristne folk vite. Det er i den senere tid utgitt noen merkelige småbøker av Jørgen Gry (se til eks. "Den oprindelege Kristindom, samtlige Religiøse og Antireligiøses Sektens modsætning, Odder. 1905). Disse bøkene opprettholder Jesu livslære sammen med et naturvitenskapelig syn på tilværelsen i vår tid. Men Kirken såvel som fritenkerbevegelsen er tause om disse.

²⁶ I følge Lukas bad Jesus til og med for de som tok hans liv. Joh. 18.23 er og her nevnt som eksempel som det sted som skulle vise at Mat. 5.39 ikke var ment bokstavelig. Men tjeneren i Joh. 18 synder mot retten likedan som mot Jesus, så det ekseplet hører ikke hit ?????????

ondt. Det er i sinnets verden slik som i naturen: Avkommet ligner foreldrene. Men motsatser utligner hverandre. Vil en ødelegge godt, så skal en gjøre ondt. Men om en vil minske ondskap, så må en gjøre det gode. Det er en klar og naturlig sannhet som Jesus her legger fram, og ikke noe paradoks.

Å vinne over sine fiender består i å elske og å gjøre dem godt. Tanken har var til stede allerede hos Moses (2. Mos. 23. 4). Og i Salomons Ordspråk 25.21 står det at "om din fiende er sulten, gi ham å spise, og tørster han, gi ham vann." Tanken er ellers den samme der som Paulus gjengir i Romerbrevet 12.20, at på den måten sanker en glødende kull på hodet til sin uvenn. Hos Jesus er kravet fullt og tydelig: Slik Himmelfaderen lar solen lyse over onde og gode og som lar regn falle over rettferdige og urettferdige, slik skal også dere, sier han, "elske deres fiender, velsigne de som forbanner dere, gjøre vel mot de som hater dere, og be for de som vil gjøre dere ille og forfølge dere." Elske sine venner kan alle gjøre. Den som vil være Jesu apostel må være så fristilt fra verden at han jamvel kan elske sine uvenner. Med dette absolutte kjærlighetskrav omvandler Jesus Loven helt og fullt til frihet og ånd. Det juridiske "øye for øye og tann for tann" er avskaffet.

*

Jesu disippel taper ikke noe ved at han frigjør seg fra verden.

Alt er forbigående og skiftende. Møll og husbukk spiser opp, og tyver bryter seg inn og stjeler. Der bør en altså ikke ha sine skatter. For der skattene er, der vil også ens oppmerksomhet være. En kan ikke tjene både Gud og Mammon.

Jesu disippel skal ikke være rik på jordisk gods, og enda skal han være fri for bekymringer. Han har nemlig en Fader som vet hva han behøver. Og han skal være fornøyd med det han behøver likedan som fuglen og blomsten. Når han først søker Guds rike og rettferdighet, skal alt han behøver bli gitt ham i tillegg.

Rikdom og lengsel etter rikdom binder hardt til den fysiske verden. En slave av Mammon er bundet også når det går ham godt. Og rik på penger i Gud er det vanskelig å bli. Tenkemåten blir fortrollet og viljen blir forvrengt. En glemmer bort det budet som er selve innholdet i Loven. En henger fast i sitt jordiske strev og lar Lasarus forkomme blant hunder. Ja, en bruker sine brødre som slaver og stjeler seg rik på deres slit, stjeler fra dem og dreper dem i stedet for å elske dem. Det er nytteløst for en rik å komme inn i Gudsriket uten særlig hjelp ovenfra. Ikke for ingen ting priser Jesus de fattige som salige.

Med fattigdom mener han små kår. Den armod som vår tid avler fram og som ikke er annet enn baksiden av mammonveldet, hadde Jesus ikke hatt mange lovord for. Små kår, daglig arbeid og daglig brød binder minst til denne verden. I slike kår kan sinnet holde seg mest frigjort.

"De fattige" hos Jesus er de som levde så godt som det da lot seg gjøre etter den orden som Moses hadde nedfelt. I Israel, så vel som andre steder hvor sivilisasjonen var etablert, var felleseie bygget på tanken om allmennrett. Jord var ikke mitt eller ditt, men felleseiendom som "hørte Herren til" (Salme 24.1). Den enkelte hadde jord bare til leie av "Herren" gjennom felleseie.

Den var gitt til "alle menneskebarn" (Samle 115.16). En kan lese i 4. Mosebok 26.52–56 og 33.54, sml., Josva kap.14–9 om loven for utskifte. Men ingen kunne "eie" jord. Ingen hadde annet enn bruksrett. Og om enn brukeren kunne selge sin bruksrett, så kunne han ikke selge bruksretten ut av slekten. "Solgt" jord falt alltid tilbake til den gamle brukeren, eller hans arvinger når jubelåret "hvert femtiende år" innfant seg. Da ble alle leiekontrakter fornyet. Slik kom jord aldri ut "av slekten".

På den måten kunne det ikke oppstå noen rik jordeierstand. Men så kunne heller ingen armod oppstå. Til beskyttelse mot armod nedsatte Moses mange bud. Dette er bud de rike i dag ville finne i konflikt både med "frihet" og "kristendom". Hovedtanken i Moseloven var rett og slett: "Du skal frykte Gud slik at bror din (dvs. din neste) kan leve med deg" (3.Mos. 25.36²⁷). På Jesu tid var den gamle ordningen kommet i forfall. Mer og mer tok den armod over som ikke er til velsignelse. Men så trodde også alle sanne Israelere at den gamle tidsalderen var utlevd, og at Messiasriket snart måtte komme med ny rettferdighet for de mange og stadig flere som nå led urett.

Men fremdeles gjenstod mye av den gamle ordningen (se f. eks. Mat. 12.1 m. hnv.). Og i jevne arbeidskår som verken kunne føre til rikdom eller armod, finner Jesus grobunn for de dyder som er hans første krav: Barnesinnet og den fredsommelige ydmykhet. Det siste priser han med ord som påminner om gammel folkevisdom: Den som høyakter seg selv skal bli foraktet, og den som ringeakter seg selv skal bli høyaktet. Den som setter seg øverst ved bordet i et gjestebud kan bli flyttet ned, men den som setter seg nederst kan da heller bli flyttet opp. "Da får du ære i alle deres øyne som sitter til bords med deg" (Luk. 14.10).

Det brorskap Jesus ser for seg er bygget på denne tanken.

"De som styrer holder folk under herrevælde og stormenn bruker makt over dem. Men slik", sier han, "skal det ikke være blant dere." Den som vil være stor i samvær med Jesus, han skal være en tjener, ja, en trelle." "Den største blant dere skal være som den yngste, og den styrende som den tjenende" (Luk.22.26; 9.48 m. hnv). Og han skal være en tjener, ikke i ord men i handling, slik Jesus med eget eksempel viste (Joh. 13.2 m. flg.): "Når jeg som er deres Herre og Mester har vasket deres føtter," sier han, "så har jeg gitt eksempel på hva også dere skal gjøre."

Brodertanken eller kjærlighetstanken går som en rød tråd gjennom hele Jesu liv og lære. Slik han er kommet for å lede de bortkomne på rett vei, slik kaller han også til seg de trette og tyngede. Hos ham "skal de finne hvile". De linneste og mykeste toner fra den gamle profetharpen hører vi her på nytt, enda mykere og rikere enn før. Og de blir *ikke* dempet av den sterke mørke klangen fra den messianske domsluren.

Nært knyttet til broderkjærlighet er kjærligheten til barn. Jesus uttrykker her varme ord. "La de små barn være og hindre dem ikke fra å komme til meg, for Himmelriket hører slike til" (Mat. 19.14). "Den som selv er beskjeden som et lite barn, han er den største i Himmelriket (Mat. 18.4). "Den som tar imot et slikt barn i mitt navn, han tar imot meg" (Mark. 9.37). Det er de barnslige som hører hjemme i Messiasriket. "Sannelig sier jeg dere, at dersom dere ikke omvender dere og blir som de små barn, så kommer dere på ingen måte inn i Himmelriket" (Mat. 18.3 m. hnv.). Barnesinnet er den rette grobunn for broderlynnen. "Arvesynd" kjenner

²⁷ Fr. Werinder: "Bibelen og jordspursmaalet" (Syn og Segn apr. 1906).

ikke Jesus mer til enn barnedåp. Og spørsmålet om ”fri” og ”ufri” vilje overlater han til filosofene.

*

Det lovbud som forbyr utroskap blir hos Jesus til et bud om renhet i sinn og tanke. Et utsagn som i 1. Mosebok 2.24 tillegges Adam er dette: ”Mannen skal forlate far og mor og holde seg til sin kone og de to skal være ett kjød.” Dette budet gjenoppretter Jesus og innskjerper. Mennesket skal ikke skille det Gud har sammenføyet (Mat. 19.4–6). Han forbyr skillsmisse bortsett fra når ekteskapet allerede er brutt gjennom handling.

Når det gjelder budet om renhet bruker han kraftige ord: Det er bedre å skille legemet fra et lem enn at hele legemet skal ødelegges (Mat. 5.29). Her kommer en til å tenke på hva som står i Matteus 19.12 om kastrater. Men Jesus forbyr ikke disiplene å gifte seg. Peter var gift allerede i den første tiden (Mat. 8.12). Om aposteltiden, se 1. Kor. 9.5.

I følge Moses var det tillatt å sverge når en holdt edsavleggelse. Jesus forbyr besvergelse fullstendig. Jesu disippel skal alltid si sannheten, og sverging blir derved uten mening. For til det meningsløse skal en ikke bruke noe som er høyaktet, aller minst Guds navn. Og det gis ingen unntak. Når domstolene bruker ed slik de før brukte pinebenk til å framtvinge sannhet i rettssaker, så er det ikke Jesus de holder seg til.

I Moseloven var det bud som førte til fariseisk overfladisk hellighet og tilsynelatende lovlydighet. Disse ble det derfor lagt stor vekt ved. Slik var det med budet om hviledagen. Jesus ble flere ganger satt på prøve med spørsmål om den. Han framholder som vanlig i sine svar Guds bud, men tilbakeviser ivrig fariseerholdningen. På helligdagen skal vi hvile fra matstrev og jordiske bekymringer, men fra det gode skal vi ikke hvile mer enn vi hviler fra det nødvendige. Også det 4. budet må Jesus forsvare mot lovtrellene. Gud har sagt: Hedre din far og mor. De lovlærde sier: Templet går foran far og mor. En sønn kan ta fra sine foreldre, når han bare gir det han har tatt til templet. Slik gjør de Guds bud om til intet med sine menneskeskapte bud. Jesus påminner om at mot slikt har Gud sans for unnskyldning, men ikke for offer. Og mennesket er ikke ment å være trell under lovene, men herre over disse, så sant det har Gudsviljen levende i sitt hjerte.

*

Rettsloven setter forbud og moralloven gir påbud. Jesu lovgivning inneholder mest om det vi *skal* gjøre.

Her er det hjertelaget som teller. Ikke alle gjerninger som ser gode ut er gode. Almisser skal vi gi, men ikke slik at vi selv blir tiggere. For hvor mye vi enn gir, så blir det alltid lite mot det vi selv fikk.²⁸ Og alt godt vi gjør er fånyttet om vi gir det med en baktanke om senere utbytte. Den som faster for å vinne ros blant folk, han vinner ikke mer enn det. Bare når vi faster for vår egen utvikling vinner vi noe av verdi. Da skal vi heller ikke la folk vite at vi faster. Vi skal stille oss slik at de tror vi holder høytid. Påklistret hellighet bryr Jesus seg slett ikke om.

Bønn er en sak mellom oss og Gud alene. Vi skal ikke ”ramse opp en masse ord” og vi skal ikke holde bønnen på utstilling. Gjør vi det, kan vi få ord på oss for å være hellige og har

²⁸ I våre dager da de som ber ikke alltid er de som trenger det mest – ja, da tiggeren iblant er spekulant – hadde vel Jesus sagt: gi til den som ber deg og la det være hans sak om han lyver for deg.

derved fått vår belønning. Faderen vet hva vi trenger og bryr seg slett ikke om ordprakt. ”Når du ber, gå så inn i ditt lønnkammer og lukk døren og be til din Fader som er i det skjulte, og din Fader som ser i lønndom skal belønne deg åpenlyst.”

Det er lagt fyndige ord i Jesu munn om bønn. ”Alt dere ber om, bare tro, så skal dere få.” ”Be om hva dere vil og det skal times dere” osv. (Mat. 21.21; Mark. 11.24; Luk. 11.9; Joh. 15.16; 16.23 m.fl.st.).

Men det behøves av og til faste i tillegg til bønn som i Matteus 17.21. Det blir også anbefalt fellesbønn i Matteus 18.19 m. hnv., og et motsatt bud i 6.6. Hos Johannes blir det flere steder anbefalt bønn i Jesu navn. Det gis flere forklaringer til dette. Men det tryggeste vil nok være å holde seg til den bønn Jesus selv lærte disiplene, og som ellers er hans egen bønn i Matteus 26.39 m. hnv.

Å be er ikke å tigge eller å forsøke å få tvinge fram sin vilje.²⁹ Å be er å overvinne seg selv til å ville det Gud vil, om så Gudsviljen aldri så mye går på tvers av vårt eget ønske. Å be er å løfte seg over seg selv og inn i Allviljen. ”Ikke som jeg vil, men som du vil!” bad Jesus fra Nasaret, og slik har han ment at også vi skal be. Den bønn Jesus lærer disiplene er rettet mot ”Faderen”. Tanken om at Gud er Faderen var tilstede allerede i den gamle tiden hos Job 31.15; Salomos ordspråk 22.2; Malakias 2.10. Med Faderen mente de gamle ”Skaperen”. Jesus gjennomfører tanken i mer åndelig betydning og lærer oss å be som barn. Med et barns tillit skal vi vende oss til Faderen, men da også med det rette barnesinnet for å bøye oss for hans vilje.

Gud er blitt Faderen fordi han i sannhet er blitt Gud. Så lenge han var Jahve, en folkegud blant andre folkeguder, måtte han først og fremst tenke på sin egen makt. Nå er han Herren alene. Riket, makten og æren er hans, og da vil han på samme måte som han selv er fullkommen og salig, at også hans gjeveste skapning, hans bilde, hans sønn, skal nå dette mål. Vi behøver altså ikke lenger ”frykte Gud” på samme måte som det tidligere ble forstått, nemlig som redsel. Vi skal *elske* Faderen.

Vi ber da først og fremst om framgang for hans rike³⁰ og hans vilje. At alt legger seg helt og villig til rette for ham er godt også for oss, fordi da kommer riket hans som også for oss er salighet. Så ber vi om det vi trenger for oss selv og den tiden som nå er. Vi vet at så sant vi er hans barn og tjenere, så er vår fortjeneste hans vilje.

Det vi først behøver er det nødvendige til livets opphold, og ber da først om daglig brød. Så ber vi om åndelig hjelp: Tilgivelse for synd og frelse fra fristelse, i det hele tatt frelse fra det onde, fra alt det som kan hindre oss i å følge Guds vilje. Da ber vi i sannhet som barn og gjør Faderens sak til vår egen.

*

Til den særs viktige bønningen om syndsforlatelse har Jesus en tolkning i Matteus 6.14–15 som er særdeles klar, men som etter Paulus-tiden er blitt merkelig bortglemt av Kirken. Vilåret for tilgivelse for synd er etter Jesus bare dette: ”Vi må selv tilgi”. Dersom dere tilgir

²⁹ Det som er kommet inn i Luk. 18.1 og følgende om at vi rett og slett skulle kunn mase på Faderen for å gi etter for våre bønner, kan ikke være noen Jesustanke.

³⁰ I den etterbabylonske tiden var den onde makten (”Bellsebul”, ”Satan”, ”Diabolos” kommet opp utenfor og på en måte ved siden av Gud. Men denne makten skulle falle for Messias: åpenbaringen 2.2, 10).

menneskene deres misgjerninger, så skal også deres Fader i Himmelen tilgi dere. Men dersom dere ikke tilgir menneskene deres misgjerninger, så skal heller ikke Faderen tilgi deres misgjerninger (Mat.6.14–15, m. hnv.).

”Noe offer for synd” kjenner ikke Jesus noe til. Han holdt seg til profetene (Es. 1.11; 66.3; Jer. 6.20; Am. 5.21; Mich. 6.6–7). Han taler om offer på ett eneste sted (Mat. 5.23; sml. Mark. 11.25), men noe syndsoffer er det ikke snakk om. Tvert imot. Det onde som kan være i veien må etter hans utsagn der være sonet *før* gaven blir båret fram. ”Gå først og bli overens med din bror”, sier Jesus. Når du har gjort det, kan du bære fram din gave³¹.

Jesu lære er fullstendig klar her, og dette kommer han inn på ofte. Tilgi, så skal du få tilgivelse. ”Dersom din bror synder mot deg, så irettesett ham, og angrer han, så skal du tilgi ham.” Ja, ”dersom han sju ganger om dagen synder mot deg og sju ganger om dagen kommer og sier at han angrer det, så skal du tilgi ham” (Luk. 17.3–4; Mat. 18.21–22. I lignelsen om kongen som holdt regnskap med tjenerne sine, blir det en hard dom over den som ikke tilgir sin medtjener. ”Slik skal min Himmelske Far gjøre med dere om dere ikke av hjertet tilgir enhver bror hans forbrytelse (Mat.18.23–35). Den som ikke tilgir får heller ikke selv tilgivelse. Ja, den tilgivelse han kan ha fått, blir tatt fra ham om han ikke selv kan tilgi (Mat.18.27–34). Her som ellers skal vi unne vår neste slik vi vil at Faderen skal unne oss. Om den syndige kvinnen i Lukas 7.47 heter det: ”Mange synder er henne forlatt fordi hun elsket meget.”

Dette er et strengt krav hos Jesus. Å tilgi i sannhet og av hjerte er slett ikke lett for kjøtt og blod, og kan jamvel føles umulig. På samme måte kan det føles umulig å belønne ondt med godt. Det er mye lettere å hate og hevne seg og senere ”sone” med bønner og offer, helst når en kan slippe med et offer som en annen har gjort for oss. Men Jesus kjenner ikke til noen slik utvei.

Til denne kategori hører også et annet utsagn som ofte glemes: Det handler om at vi ikke skal dømme. Dom blir utmålt oss med samme mål som også vi måler våre brødre med. Om vi tilgir, så får vi tilgivelse. Dømmer vi, blir vi selv dømt. Vi skal i det hele tatt være varsomme, mener Jesus. Splinten i vår brors øye, den lille synd han kan ha gjort mot oss, den blir det alltid en råd med, om vi bare kan få bort ”bjelken” i vårt eget øye.

*

Sin tale om Loven samler han i ett eneste kraftig utsagn: ”Vis barmhjertighet på samme måte som også deres Fader er barmhjertig” (Luk. 6.36). Hos Matteus 5.48 sies det enda sterkere: ”Vær fullkomne liksom deres Fader i Himmelen er fullkommen.” Dette er ingen vakre talemåter, for allerede i 3. Mosebok 19.2 finner vi: ”Dere skal være hellige, for jeg, Herren deres Gud, er hellig.” Disiplene glemte ikke dette. Peter tar opp tanken fra 3. Mosebok 19 og tillegger: ”Faderen dømmer uten å gjøre forskjell, etter enhvers gjerning” (1.Peter 1.15–17). I 1. Johannes-brev 3.9 og 5.3 leser vi: ”Hver den som er født av Gud (dvs. er Guds barn) gjør ikke synd.” ”Dette er kjærlighet til Gud, at vi holder hans bud.” Jakob sier i 1.4, 25: ”Tålmodighet må føre til fullkomne verk, slik at dere kan være fullkomne og hele og ikke savne noe.” Og: ”Den som ikke blir en glemsom tilhører, men gjerningens gjør, han skal være salig i sin gjerning.”

³¹ Jesus bryr seg ikke om sutring over synd. Ser han en som er tynget av onde minner, så taler han ikke om anger. ”Vær frilynt sønn!” sier han. ”Dine synder er deg forlatt, og det uten ett eneste ord om blot eller blod.”

Målet er intet mindre enn fullkommenhet.

Jesu disipler kan ikke ville noe mindre enn det å leve helt og fullt etter Guds Lov. Og det vil de. At dette målet ikke blir nådd med det samme og kan ta lang tid, det finnes det tilgivelse for, så sant viljen er hel og full. Jesus lærte selv disiplene å be: Tilgi vår skyld. Men den som ikke har en fast vilje er ingen Jesu disippel. Om han likevel pynter seg med Jesu navn, så er han en Annanias, eller en Simon Trollmann.

Jesus fra Nasaret mente hva han sa. Den som krever at synderen skal ofre, om det så er sitt høyre øye eller sin høyre hånd, om han ikke på annen måte kan komme løs fra synd, han tuller ikke. Om vi ønsker å gjøre Guds vilje, så kan vi det. Det er dette som er Jesu lære.

For en lat eller halvt dyrisk vilje skal det ikke mye til for at det gode kan synes ganske ”ugjørlig.” Den som *tror* at han ikke kan gjøre det gode, han kan heller ikke det. Han kommer i det hele tatt ikke så langt at han for alvor forsøker. Mange er late og ikke få er halvville og kommer ikke med i denne tidsalderen. Om de i det hele tatt kommer med, så blir de blant ”de siste” i Himmelriket.

Få er utvalgt til den høyeste ære å være Jesu medarbeidere og til å delta i ledelsen av Messiasriket (Mat. 19.27–30 m. hnv.; Luk. 12.32, 42–44). Porten er trang som fører til livet, og med verden på ryggen kommer en ikke inn gjennom den. Så søker da også de fleste den veien som er bred og den porten som er vid, om så denne porten og denne veien aldri så meget leder til undergang³².

Og falske profeter i fåreklær lokker med troverdige ord. Av deres gjerninger skal man dømme dem, men ikke alle gjerninger søker dagens lys. At frukt kan være råtten skjønner en ofte ikke før den begynner å lukte. Alle kan si Herre, Herre, og jamvel underverk er ikke til å stole på. Det er bare en sak en kan tro på: livet og gjerningene. Den som i sitt liv gjør Faderen i Himmelens vilje, han alene er Jesu disippel. Den som hører Jesu ord og lever etter dem bygger på fast grunn. Den som ikke lever etter disse ord, han kan høre dem så mye han vil og gjenta dem, men han bygger sitt hus på sand og det kommer til å falle.

6. Et evig Helvete?

Jesus er ikke redd for ordet belønning. Gang på gang lar han mennesket få ”belønning” for å gjøre det gode. Han taler til og med om daglønn i lignelsen om arbeiderne i vingården i Matteus 20.1–16. Men hva han mener med dette ordet viser nettopp denne lignelsen ganske klart.

Lønn – her i dette livet – er den styrke og vekst som følger med det å gjøre det gode. Denne styrke og vekst kommer helt og fullt uavhengig av om en begynner arbeidet tidlig eller sent. For lønnen ligger i selve arbeidet. Når en lever etter Guds Lov, kjenner en at en lever etter sin egen sanne Lov. Da først føler en at en lever og at lønnen for å gjøre Guds Vilje nettopp er selve ”livet”.

³² Det greske *apoleia* (i N. T. Oversatt med ”fortapelse”, ”fordervelse”) kommer av ordet *apollymi* som betyr 1) ødelegge, gjøre til intet, eller 2) gå under, forkomme, dø. Så lenge fortapelse blir brukt om endeløs fordømmelse, bør en i oversettelse bruke andre ord som ikke lar seg misforstå på en så grov måte. Adjektivet *apololos* lar seg også bedre gjengi med ”forkommen” eller ”bortkommen”(Luk.19.10) enn med fortapt.

Utsagnet om at Gud belønner hver etter hans gjerning inneholder først og fremst dette at lønn på samme måte som straff ligger i selve handlingen, i den stimulans, eller i den nedbryting av livet som gjerningen måtte medføre. I lignelsen om såmannen består lønnen av avling. Jorden kan bære mer eller mindre, men den trives og lever ved å bære avling. En kjenner seg salig når en gjør det som godt er. Men den jord som ikke bærer avling blir oppbrent av solen, eller kvalt av klunger. Den vantrives og legges øde. Når Menneskesønnen i dommen i Matteus 25.40 sier: ”Det dere gjorde mot en av mine minste brødre, det gjorde dere mot meg.” Da mener han: Det gjorde dere mot det sant menneskelige i dere selv. For Menneskesønnen lever i oss alle, og han er etlet til å vinne i hver eneste våknende menneskesjel, vinne mer og mer over dyresinnet og villmannen i oss – vinne over ”Djevelen”³³.

Belønning og følelse av vekst og framgang følger med alt godt en kan få gjort enten det er lite eller stort. Den som bare gir en av de minste så mye som en slurk vann med godt hjertelag – en vannslurk var ikke alltid så lite i det tørre Palestina – han skal ikke savne sin lønn. Enhver god idé som en får følge opp har i seg selv sin belønning. Enhver seier og ethvert skritt på den gode veien fører med seg glede. Slik er det også ”lønn” for den som ber på rett måte, eller faster riktig: Han føler at han vokser og at det gode i ham gjør framskritt. Om belønning er den gode konsekvensen av rett framferd, så er straff den negative følge av ugjerning. I følge historien om såmannen visner de nytteløse som såkorn på stengrunn eller kommer bort på annen måte. Hele deres tilværelse blir forgjeves.

Men følgene av våre handlinger rekker ut over dette livet. Her som ellers fulgte Jesus skriftene i sin tid.

Fra begynnelsen hadde Israel ikke visst om annet enn døden og et dødsrike (Scheol). Dette var på samme måte som hos andre folkesalg i tidlig tid, en skyggedal uten liv. Det blir ofte kalt dødsriket (”Nåheimen” i følge Garborg – overs. anm.) (1. Mos.37.35; 44.29, 31; 4.Mos. 16.30). Scheol er i Det gamle testamentet tenkt som en mørkeheim, et skyggeland (Job. 10.21). Det blir kalt ”stillheten” i Salm. 115.17, ”avgrunnen”, ”mørket”, ”glemselens land” i Salm. 88.12–13. Det finnes ”verken handling, kunnskap eller visdom i Nåheimen”, (Pred. 9.10) Både gode og onde kommer dit når de dør, i følge Job 30.23. Og i døden finnes det ikke noe minne om Gud. ”Hvem vil prise deg i dødsriket?” spør Salm. 6.6³⁴).

Men allerede tidlig hadde Israels tenkere lurt på hvorfor det ikke alltid gikk den gode godt og den dårlige dårlig (se særlig Jakobs bok). Flere forklaringer er blitt lansert, for eksempel den vi finner spor av i Johannes 9. 2–3: De som lider her må ha syndet før de ble født, eller at de lider for synder som foreldrene har gjort. Men tanken om en utjevning etter døden fikk tak. Allerede hos Job våkner håpet om en rett for de gode hinsides, og i Visdomsboken 3.1–10, har denne tanken slått rot. Det er nå blitt liv i dødsriket, med glede for de gode og bedrøvelse for de onde.

På Jesu tid hadde Scheol – eller Hades som det heter på gresk i Det nye testamentet – delt seg i to. På den ene siden var det Helheimen med ”pine” for de urettferdige, de som ble holdt i varetekt under refsing fram til dommedag. På den annen side havnet de rettferdige i Paradis, eller ”Abrahams fang” i følge Lukas 16.22–23 og 2. Peter 2.9³⁵. Disse to stedene var sterkt

³³ Djevelen har vært god å ha til å legge skylden på. Det synes enklere å si at Djevelen forførte meg, enn å erkjenne at dyret i meg fikk overtaket.

³⁴ I tidligere bibeloversettelser ble ”Helvete” fra Det nye testamentet satt inn i det gamle over alt hvor det syntes å kunne passe. Men senere er dette blitt rettet. I N.T. må man også heretter holde seg til grunnteksten.

³⁵ I følge Luk. 23.43 skulle Jesus selv fare til dette paradiset.

atskilt, men de gode og de onde kunne likevel snakke med hverandre (Luk.16.23–26). Den ild som nevnes i historien om den rike og Lasarus er vel i senere tid blitt innlånt fra Gehenna³⁶. Av og til nevner Jesus et fengsel som synderen ikke skal komme ut av før han har betalt den siste skjerv (Mat. 5.26; 18.34; Luk. 12.59). Dette må være straffestedet i Helheimen. Fra Gehenna kom ingen ut. Dette var den andre, den fullkomne og endelige død (Åpb. 20.14).

Straff blir tilmålt etter synd: Jo større synd, desto hardere refs. Og frivillig synd ble strengere dømt enn ufrivillig synd. En tjener som ikke gjør hva herren hans vil blir refset med slag. Mange slag om han visste hva Herren ville, færre slag om han ikke visste det. I det hele tatt blir det avkrevd enhver i følge det som er ham gitt (Luk. 12. 47–48. Det første spørsmålet er: Har du elsket din neste? Den som bare er vred på sin bror blir skyldig til straff, likedan som en drapsmann blir skyldig til straff etter Moseloven, om han da ikke har hatt grunn til vrede (Mat. 5.21–22 m. hnv.). Også for våre ord må vi stå til regnskap, for gjennom disse avslører vi vår dypeste sannhet, helst når vi minst tenker på det. Derfor: ”I følge dine ord skal du kjennes som rettferdig, og etter dine ord skal du dømmes” (Mat. 12.37³⁷).

Når Messiasriket kommer, skal de rettferdige stå opp (Luk.14.14; 20.35–36; 1. Kor. 15.22–28; Åpb. 20.4–5). Hos Lukas 20.35 er bare *en* oppstandelse nevnt. Så kommer den første dommen (Mat.24.30–31; Åpb. 20.4). De oppståtte rettferdige går da inn i Messiasriket sammen med de utvalgte som da er i live (Mat. 24.31, 37–43; 1. Tes. 4.15). Menneskenes verden blir i denne tidsalderen fullstendig underlagt Gud i følge Tusenårsriket i Åpenbaringen 20.2–3 (sml. Åpb. 21.1–4). Så kommer den siste dommen (Mat. 25.31–46.; Åpb. 20.12), og når dommen er holdt og alt ondt er rensset bort fra jorden, slik at alt er blitt fornyet (Åpb. 21. 4–5), da har de rettferdige oppnådd fullstendig salighet. Gudsriket og Himmelriket er da fullkomment.

Det er først ved denne siste dommen at det er tale om Gehenna, den store renseselsilden – se Matteus 25.41 og Åpenbaringen 19.20 og 20.10, 14 og 15.

Gehenna-tanken er ukjent i Det gamle testamentet og kom ikke opp før etter Babylon-tiden. Ordet Ge(h)enna er jordisk nok og kommer fra hebraisk Gehinnom, Hinnomsdalen. Dette var navnet på en dal utenfor Jerusalem hvor Juda i gamle dager blotet til Molok (Jer. 7.31; 2. Kong. 23.10). Dette var et uhyggelig sted med vulkansk terreng med en eim av svovel i luften over dalen. Troen var den at Gehinnom en gang skulle forvandles til en ildsjø som skulle brenne opp de verste av Israels fiender (Es. 66.16–17, 24; Dan. 7.10–27).

I de senere tidene ble avfall og bråte fra byen kastet her sammen med kroppor av døde dyr og iblant lik av forbrytere. Dette ble oppbrent i Hinnomsdalen. Denne søppelilden brant både dag og natt da det alltid var avfall nok fra en så stor by som Jerusalem. Og ilden brant med svovel fordi den måtte være så sterk at den skulle fortære alt dette avfallet fort nok.

Med all denne uhygge og med ild og drømmer om ild fra gammel tid, både over og under jorden, ble Gehenna eller Hinnomsdalen det rette arbeidsmaterialet for å forme et "Helvete". Og dette ble bildet på den siste straff over Guds og Israels fiender.

Ilden er bildet på utdøding eller fullstendig utslettelse. Slik ilden i Hinnomsdalen gjorde ende på avfallet fra Jerusalem, slik skulle den åndelige Gehennailden gjøre slutt på jordens avfall, dette avfall som med alle Guds hjelperåder og all hans tålmodighet gjennom tidene ikke

³⁶ De onde åndene hadde et særlig fangested; Abyssos sin betyr bunnløshet og i N.T. er oversatt med avgrunnen i Luk. 8.31 2. Peter brev 2.4 og Åpenbaringen 20.13).

³⁷ Kirkebibelen oversetter dette til: ”etter dine ord skal du bli fordømt”.

hadde latt seg frelse. Ilden holder seg så lenge den får næring. Gehennailden blir av og til kalt "uslukkelig" likedan som ilden i Hinnomsdalen³⁸. Men det som blir kastet på ilden, brenner opp (Mat. 3.12; 13.30, 40; Luk. 3.17). Og Israels Gud er rettferdig til det siste. En lempeligere Gehenna-straff kom opp samtidig med ildstraffen. Ikke alt som ble kastet i Hinnomsgapet kom på ilden. Noe falt i steinurer utenfor og ble liggende der. Slik skulle bare Guds og Israels store fiender bli brent i det åndelige Gehenna. Andre syndere som hadde forherdet seg slik at de ikke kunne komme med i Gudsriket, skulle på annen måte bli "ødelagt" (Mat. 10.28), "kastet utenfor" eller i "mørket utenfor" (Mat. 8.12; 24.51; Luk. 13.28). Ellers var det gråt og tenners gnissel også der (Mat. 22.13 m. hnv.).

Metaforen Gehenna er utnyttet helt og fullt i Det nye testamentet. I Åpenbaringen hvor ellers "mørket utenfor" er falt bort, blir først de tre store vondemaktene: Dyret, Den falske profeten og Djevelen kastet i ildsjøen (19.20; 20.10, 14). Alle som ikke er oppskrevet i Livets Bok "får den samme skjebne". De som følger dyret og profeten blir drept "med hans sverd som satt på hesten" (19.21). Og de som er sammen med Djevelen i den siste strid mot de hellige blir oppbrent med "ild fra Himmelen" 20.9. Men døden og dødsriket blir "kastet i ildsjøen" (20.14), og "dette er den andre døden"³⁹.

Men på et par steder holder noe nytt på å arbeide seg fram: Drømmen om en ild som ikke er for renselse, men "til pine". De som brenner der skal ikke "brenne opp", men for evig tid leve midt i ilden. Det er vel forfølgelsene som har gitt denne syke drømmen liv: Når Gud lot forfølgerne utøve slike grusomheter mot hans barn, så måtte han ha tenkt ut en forferdelig straff i gjengjeld for dem. Denne drømmen stammer fra en diktstrofe fra de første tidene (sml. Åpb. 19.3 der røken fra det ødelagte Roma stiger opp "i all evighet"). Men i dampen av blod og i røyken av bål har denne tanken vokst og etter hvert fått livskraft.

Ord som "æonisk ild" er kommet inn allerede i Det nye testamentet, og etter Åpb. 14.11 og 20.10 skal Djevelen og hans tjenere rett og slett bli pint "i alle evigheter". Diktstrofen fra grunnteksten lyder: *eis aionas aionon*, og lar seg vel best oversette til norsk med "i evigheters evighet" (Garborgs oversettelse = Ævords Ævur. - overs. anm.)

Det greske *aion* (gammelt *aivon* = lat. *ævum*) er vår "evighet" – (Garborgs Æve - overs. anm.) – og betyr levetid, alder og også evighet eller lang tid⁴⁰. I Det nye testamentet er ordet ofte brukt om tidsalder. Av *aion* er laget *aionios*: evig, som varer en evighet. Ordet blir brukt om lang tid uten faste grenser. "Fra æoniske tider" i Romerbrevet 16.25 og flere steder betyr det: fra de første tidene, fra opphavet, eller fra da verden ble til⁴¹. "I alle evigheter" skulle altså bety: I alle tider, gjennom alle tidsaldre. Men slik vi har sett, kommer ikke Gehenna-straffen før tidsaldrene er til ende, eller som det heter i Åpenbaringen 10.6: Når det ikke lenger skal være noen tid. Så må da de lærde ut med sine ordleker om endeløs tidløshet, eller det "endeløse øyeblikk" osv., som selvsagt ingen forstår, ei heller de selv.

³⁸ Den jordiske Gehennaild blir hos Es. 66.24 kalt "Ilden som ikke slokner". "Makken som ikke dør" kommer også fra Hinnomsdalen". Det fans mye makk i den forotnelse som fant sted i avfallet som lå ut omkring ilden.

³⁹ All synd som ikke er tilgitt får sin endelige streff i denne ilden – slik som synden mot ånden som i følge Mat. 12.32 hverken blir tilgitt i denne tidsalderen eller den kommende".

⁴⁰ I Mat. 21.19 blir ordet også brukt om et fikentre: "heretter skal det ikke vokse frukt på deg i all evighet" (Eis. Ton Aiona) dvs.: i all din tid.

⁴¹ Kirkebibelen oversetter *aion* av og til med "tid", av og til med "verden" og av og til med "evighet", som da skal være den tidløse endeløshet som vi ikke kan gjøre oss tanker om. *Aionios* blir alltid oversatt med "evig" også når grunnteksten ikke legger noen tidstanke i ordet slik som i Joh. 17.3. Men i kirkebibelen finnes mye rart – den må nemlig tenke på kirkelæren like mye som på Jesu lære - . Slik at hvordan det enn kan være med grunnteksten eller ei: oversettelsen er ikke "inspirert".

Hva som er sikkert er at Jesus selv aldri taler om endeløs straff. Til og med den største synder skal komme ut fra straffestedet når han har ”betalt den siste skjerv”. Den æoniske ild i Matteus 25.41 må være Gehennailden. Men ”evig pine” kjenner Jesus ikke til. Ordet *kolasis* som han bruker i samme kapittel v. 46, og som kirkebibelen oversetter med ”pine”, betyr i følge ordbøkene ”kvisting”, (å kviste hagetrær) og senere refs, tukt eller age. Men også ”evig tukt” blir meningsløst når det ”ikke finnes tid lenger” og den jordiske tilværelsen altså har nådd sitt sluttmaal.

Det kan da *ikke* være disippelen Matteus som har lagt dette ordet i Jesu munn. Det er den våknende Kirken som så smått har begynt leke med ”den evige ilden”⁴².

Hos Jesus som hos de skriftlærde er Gehenna den store opprensing etter tiden og tilværelsen i den. Det er den store rengjøring foran Gudsriket, til den store Sabbaten. Læren om endeløs helvetestraff er like ukristelig som meningsløs. Det onde, som i sin grunn er en selvmotsigelse, det at mennesket gjør opprør mot sin egen innerste lov, det kan ikke være uforgjengelig. Det må bøye seg eller gå under. Og setter vi opp et helvete hvor Guds skapninger blir pint dag og natt uten ende og uten utvikling eller håp, så synder vi verre enn vi vet. Det vil bare forsterke et alltid mer djevlesk hat til Gud og alt som er godt, og denne meningsløse pine sitter Gud og ser på i sin salighet. Da har vi gjort Gud, Faderen selv, til overdjevlel.

7. Tanken om syndsforlatelse og frelse

Fariseere og skriftlærde kunne ikke finne falsk lære hos Jesus. Etter hva Lukas forteller i 13.31 (sml. Joh. 12.42) så fantes det også fariseere som stod på hans side.

I hele sin arbeidstid holder Jesus seg strengt til Moses og templet. Men til tross for alt han har å si på dem som ”sitter på Mose stol”, så underviser han disiplene om at de skal gjøre hva fariseerne sier de skal gjøre (Mat. 23.2–3).

Men at Israels egne lærde ikke selv lever etter sin lære, det ser han mer og mer tydelig, og det begynner å komme sorgfulle og harme ord om dette inn i evangeliene. Hans dom over disse lærere som ”nok sier det, men gjør det ikke” blir mer og mer intens. Disse blinde er veivisere for andre blinde, og da må de falle i grøfta sammen med dem. Hele deres liv er løgn. I ytre småting er de strenge, men springer over retten og kjærligheten til Gud (Luk.11.42). Slik fører de folket på villspor: De går ikke selv inn i Messiasriket og slipper heller ingen andre til, og Jesus taler harmfulle ord om dem og kaller dem elendige.

”Dere giftslanger og ormeunger”, roper han, ”hvorledes kan dere flykte fra Gehenna-dommen?” Med sorg taler han til den store kongebyen: ”Jerusalem, Jerusalem, du som slår i hjel profeter og steiner de som er sendt til deg! Hvor ofte jeg ville samle dine barn liksom en høne samler sine kyllinger under vingene! Og dere ville ikke. Se, deres hus skal bli lagt øde.” I følge Lukas gråter han over byen og spår at den dagen kommer ”da dine fiender skal slå deg til jorden og ikke levne stein på stein, fordi du ikke kjente din besøkestid” (Luk.19.41).

⁴² Den Lutherske Kirke har som vi vet strøket både seol og gehenna og i stedet satt inn sitt ene og store ”evige helvete”. Hvem som skal svare på dommedag for all den redsel, håpløshet, vannvidd og alle de selvmord som denne villmannslære er blitt årsak til, det er ikke godt å vite.

Med desto større kjærlighet samler han sine egne omkring seg.

Det unge mot som først mente at ”den som ikke er mot oss, er med oss” (Mark. 9.40; Luk. 9.50), er nå blitt til den alvorlige mannserkjennelse at: ”Den som ikke er med meg, er mot meg” (Mat. 12.30; Luk 11.23). Men de få han finner, de underviser han nå slik at de kan forstå lovene for Gudsriket. Disiplene er nok tunglærte, for i følge den gamle messias tanken det er Davidsriket de venter på. At så tømmermannsønnen fra Nasaret med Guds hjelp kunne sette seg på messiasstolen, likedan som gjeteren fra Betlehem hadde satt seg på kongestolen, det var ikke noen urimelig tanke for dem. De forstod at Israel måtte omvende seg før Messiasriket kunne innfinne seg. Men spørsmålet som senere ble så skjebnesvangert for Judas Iskariot – om det ikke ville gå lettere med omvendelsen når folket fikk skue Messias i all sin herlighet – det har nok vært levende hos dem hele tiden. Jesus blir av og til nedslått og spør: ”Forstår dere ikke ennå? Har dere ennå slike harde hjerter; har dere øyne og ser ikke? Og har dere ører og hører ikke?” (Mat. 15.16; Mark. 8.17). Men de trodde på Mesteren til tross for at de ikke helt forstod ham. Han føler at han har dem med seg og med varme ord priser han dem (Mat. 13.16).

Folket ville nok helst ”se tegn”. ”De er fortapt og overgitt som får uten hyrde.” Men det er med folket som med barn. Ubundet av læresetninger og selvklokskap lytter folk til sannheten, og mange tror. ”Jeg takker deg, Fader, for at du skjulte dette for de vise og de kloke,” sier han om sitt gledebudskap, ”og åpenbarte det bare for de umyndige.” I de byene hvor han arbeider mest, kommer han med strenge uttalelser (Mat. 11.20 m. flg.), men desto mer priser han de som tar imot gledebudskapet.

Lederne i folket vender seg mer og mer bort. Dette forstår en ikke med det samme, for Jesus er jo en rett-troende israeler. Men disse Israels ledere føler at han er av en annen ånd enn dem, og det gikk med Jesus slik det pleier å gå med profeter: Han ble for ubekvem for makthaverne og måtte ryddes av veien.

Hva han uttalte om fariseere og skriftlærde om deres livsførsel, måtte enten vekke dem eller egge dem. Det vakte dem ikke. Desto mer egget og forarget det dem. Men avvise hans budskap helt, det kunne de ikke. Dertil visste folket for mye av hvor sant det var. Men de snakket seg imellom om at denne Nasareeren ikke skjønnte hva han talte om. Han mistolket alt og heftet seg for mye ved enkelttilfeller og bagateller, og så for lite til helheten. Med sin rette tro – om ellers hans tro var så rett som den utgav seg for å være – så ble han bare desto mer farlig for folket.

De fleste mente det sikkert godt på sitt vis. Når de holdt så fast på former og prosedyrer, så var det i den tro at de gjennom disse former og prosedyrer skulle utvirke ånden. Når denne galileerprofeten ikke gikk i skole hos dem, men i stedet dømte dem samtlige for mangler han fant hos noen få, og dessuten forsøkte med skarpe og eggende uttalelser å vende folket bort fra dem, så hadde han *ikke* den rette respekt for Guds arrangement. Det kunne de trygt konkludere med.

Og dessuten ville han være Messias; han kalte seg Menneskesønnen. Men *det* måtte da alle skjønne at Messias ikke kunne komme fra Galilea? En liten folkeprofet fra et så ukjent sted som Nasaret, sønnen av en håndverker som ikke hadde gått i skole hos noen skriftlærd, som flakket omkring i en utkant av landet og preket for fiskere og bønder, – det kunne da ikke være slikt profetene hadde tenkt seg da de forutså en frelser for Israel. For det måtte være i

Jerusalem, i Guds og Davids by, at Messias skulle stige fram og samle sitt folk. Det var da noe alle visste. Når denne Nasareeren ikke søkte seg til Jerusalem, så måtte det ha sine spesielle grunner. Han gikk vel i hemmelighet med drømmer som ikke tålte dagens lys. Nei, han var ikke helt til å stole på. Hvem kunne vel vite hva han gikk der oppe å brygget på? Når det kom til stykke var han nok en folkeforfører, en farlig mann. Under hans fagre ord om Moses og profetene gjemte det seg hat til Loven og templet. Å sette "Moses og profetene" opp mot de gamles forutsetninger var klokt, for folk lot seg lett forføre med slikt. Men det gav ingen tillit til mannen. Farlig, det var det han var. Han dømte de øverste i folket og dåret de andre med diffuse messiasdrømmer som de romerske okkupantene nok snart skulle få fatt i. Farlig og spekulativ var denne mannen, spekulativ for landet og for Guds folk. Fiskere fra Galilea og andre enfoldige kunne si hva de ville.

Fariseere og skriftlærde og alt som hørte det rette Israel til, samler seg nå mot profeten fra Nasaret. De motarbeider ham mer og mer, desto mer de forstår at folk begynner å tro på ham. Først forsøker de å mistenkeliggjøre ham: Han er i pakt med Bel Sebul. Han er vanvittig. Da de ser at de ikke kommer noen vei med denne taktikken, går de lenger. "De vokter på ham", og "sender ut lurendreiere som skal fange ham i ord, forsøke å få ham til å gå i fella med spissfindige spørsmål. De spør om helbredelse på hviledagen, om håndvask før maten, om giftemål og skilsmisse, om skatt til keiseren o. a. Men de kommer ingen vei. Jesus gjennomskuer dem og mestrer alle deres listige innfall.

Så blir de engstelige. De holder råd om hvordan de skal klare å få tatt livet av denne mannen uten for mye oppstyr. For slik ryddet en av veien ubehagelige personer på den tiden. Og til sist faller det seg slik at de får igjennom sin vilje.

Disiplene skjønnte ikke dette. At Messias kunne bli tatt, forhørt og pint og til sist dømt og henrettet som en forbryter – og det som en forbryter av verste slag – det må for dem ha vært helt utenkelig. Av evangeliene kan vi lite utlese om dette, for da de senere ble nedskrevet var slike spørsmål allerede avklart, eller bortforklart. Men det vi forstår er at dagene mellom "langfredag" og "påskedag" var en farefull tid også for dem.

*

Alle evangeliene forteller om lidelsen. Men til tross for at nedtegnelsene skjedde så lenge etter selve hendelsen, så er de ennå såpass like at en forstår hvor dypt disse minnene må ha brent seg inn i sinnet hos disipler og følgesvenner.

Det er mer uoverensstemmelse om det som gikk forut for og det som kom etter lidelsen. Om den siste nattverd fortelles det på to historier som ikke stemmer med hverandre.

De tre første evangelistene forteller om et påskemåltid. Markus 14.12 og Lukas 22.8 forteller rett fram at de spiste påskelammet, og Matteus 26.17 forteller at dette skjedde på "den første dag av de usyrede brøds høytid." Da skal også "nattverdssakramentet" ha blitt innstiftet.

Påskelammet ble i Israel fortært om kvelden samme dag som det ble tilberedt (Mat. 27.62; Mark. 15.42; Luk. 23.54; Joh. 19.42). Dette var i følge vår tidsregning på fredag, men den fredagskvelden da jødene dette året spiste påskelammet, lå Jesus allerede i graven (Mat. 27.60,62; Mark. 15.42; Luk. 23.53–54; Joh. 19.31–42).

Nattverden er blitt konstruert i senere tid, og det har ikke vært lett å få den innplassert i evangeliene. Skal en få sammenheng i dette nå, må en hos de to første evangelistene ta bort ordene "dette er mitt legeme" (Mat. 26.26; Mark. 14.22) og "dette er mitt blod, paktens blod, som utgydes for mange (til syndenes forlatelse)." Slik det nå står i vers 28 hos Matteus og i vers 24 hos Markus, framstår det som en rent absurd tilføyelse. Hos Lukas 22.14 m. flg. har det gått verre og ikke bedre. Først taler Jesus om påskelammet. Han har lengtet inderlig etter å spise påskelammet sammen med disiplene før han skal lide, men så er ikke påskelammet nevnt mer. Jesus løfter begeret og sier: "Ta dette og del det mellom dere. For jeg sier dere, at fra nå av skal jeg aldri mer drikke av vintreets frukt før Guds rike er kommet." Så får vi innstiftelsen av nattverden med kalken en gang til i vers 20, og så helt uten sammenheng vers 21 med utsagnet om forræderen. Disiplene tar alt merkelig rolig og er liksom ikke helt med: "De begynte å samtale seg imellom om hvem av dem det kunne være som skulle gjøre dette (dvs. forråde Jesus). Og så ble det "en trette mellom dem om hvem som skulle være den største," et spørsmål som hos de andre evangelistene tas opp på et betydelig mer passende sted, og som også har vært diskutert engang tidligere i selve Lukas evangelium 9.46–48.

"Nattverds"- utsagnet må ha kommet til fra 1. Korinterbrev 11.17 m. flg. Paulus mener der i vers 23 å ha hatt en særlig åpenbaring om det som skjedde kvelden før Jesus ble forrådet. Det er det apostoliske brodermåltidet (Agapen) han ønsker skal bli innstiftet da. Se spesielt vers 21–22 og 33–34. Til tross for all sammenheng og til tross for at "Kristi legeme" ellers hos Paulus betyr menigheten (se f. eks. 1. Kor. 12.27 m. hnv.), er det senere utsagnet i vers 23–25 blitt gjort til innstiftelsesord for det nattverdssakrament som er så totalt fremmed for Jesu lære og tenkemåte. Dette kom opp i den hedningkristne kirke fram mot slutten av det andre århundre⁴³.

En får da holde seg helt til hva Johannes skriver i 13.1 m. flg. Der er tiden torsdag kveld, slik som riktig må være. Det eksempel på broderkjærlighet som Jesus gir i denne historien, passer så godt inn i Jesu forkynnelse (sml. Mat.20.25–27; Luk. 22.25–26), at dette må være helt i tråd med hva apostelen har ment skulle stå der.

Alle evangelistene forteller om angiveren. Lukas 22.3 og Johannes 13.2 gir Satan skylden for forræderiet. I følge Matteus 26.15 synes det å være pengegriskhet som forfører Judas. (De tretti sølvpengene er ellers hentet fra Sakarias 11.12, og i vers 13 blir de kastet inn til pottemakeren). Men senere i Matteus 27.3–5 fortelles noe annet: Da Judas forstår at Jesus har havnet for retten, kaster han pengene ned i tempelkisten og tar sitt liv⁴⁴. Det er altså ikke pengene han har brydd seg mest om.

I alle evangeliene forutsier Jesus sviket, men han har ellers aldri hatt noe å utsette på Judas. I henholdt til Apostelgjerningene 1.16 (sml. Joh. 13.18) så måtte Judas gjøre hva han gjorde, slik at et skriftord skulle bli oppfylt (Salm. 41.10⁴⁵). Kysset i Matteus 26.49 og Markus 14.45 kan være lånt fra 2. Samuels bok. 20.9 (sml. Luk. 22.47). Hos Johannes står det ingen ting om dette i 18.2–5. Historien er i det hele tatt ganske diffus. Selvmordet er det bare Matteus som kjenner til.

⁴³ Axel Andersen: "Nadveren i det Par første Aarhundereder efter Kristus", Kristiania 1898 (i 1905 utgitt på tysk m. Tillegg).

⁴⁴ Sammenligne Apostelgjerningene 1. 18 der det siste er fortalt på en grotesk måte. I det hele tatt vokste det et hat mot Judas, og hos Joh. 12.4 - 6 får han alene skylden for noe som apostlene i følge Mat. 26,8 og Mark. 14.4 var sammen om.

⁴⁵"Også den mann jeg hadde fred med, som jeg stolte på, som åt mitt brød, har løftet sin hel mot meg", står det på det stedet. Men allerede i vers 11 vise det seg at det ikke kan være Jesus som det her siktets til som den som taler.

Hadde Judas med sitt "svik" til hensikt å gi Jesus en mulighet til å vise folket sin messiasmakt? Bare slik kunne folk bli trygge i sin tro og dermed for alvor samle seg om Jesus for å gjøre ham til Israels konge. Var det dette Judas hadde håpet på skulle skje? Men da Judas så at dette håpet brast, ga han da opp alt? Dette er egentlig den eneste tolking som kan gi beretningen om Judas Iskariot noen mening.

Historien fra Getsemane fortelles av de tre første evangelistene noenlunde samstemt. Jesus er dødstrett av sorg og ber Faderen om å "ta denne kalk fra ham." Han tror at dette faktisk kan la seg gjøre (Mat. 26.39; Mark. 14.36; Luk. 22.42). Han vet intet om at det er verden han nå skal frelse. Hos Lukas viser det seg en engel fra Himmelen som trøster Jesus, men heller ikke engelen vet noe om verdens frelse. Det er Lukas, Paulus-apostelen som gjør mest ut av lidelsen i Getsemane. Han lar til og med Jesus "stri med dødsangst" her, "og hans svette ble som blodsdråper på marken". Men disiplene sovner tre ganger, mens de hos Lukas bare sovner en gang "av sorg". Søvn i en slik stund høres urimelig ut. "Søvn av sorg" er en ukjent tanke for oss. I Johannes 18.1 m. flg. finnes det ingen lidelseshistorie fra Getsemane. Jesus har "fullført sin gjerning" *før* lidelsen i 17.4, og ønsker nå gjerne å drikke den kalk som Faderen har gitt ham i 18.11.

Jesus fanges og disiplene rømmer. Bare Peter snur og følger med. Hos Johannes følger også "en annen disippel" med. Han er som Peter også Galileerfisker, og er blitt "kjent med ypperstepresten", slik at han følger med Jesus inn på gården og får også med Peter inn dit (18.15–16). Hos de andre evangelistene sitter Peter igjen ute i gården. Historieskriveren har ikke tenkt på at om disippelen Johannes hadde vært kjent med ypperstepresten den natten og hadde fulgt med så langt, så kunne han visselig ha fått følge et stykke lenger.

Historien om Peter og fornektelsen fortelles av dem alle. Hanen galer to ganger hos Markus. Peter "sverger og forbanner seg" hos de to første. Johannes har intet om Galilea og Galileaspråket, og heller intet om gråten etterpå. Ellers er evangelistene samstemte.

Men beretningen om Peter blir aldri nevnt senere. I Apostelgjerningene er Peter en selvklar leder blant apostlene. Det er han som fører ordet på pinsedagen og ellers. Ikke noe sted er det så mye som antydning at det var noe i veien med ham. Han synes ikke å ha noe på samvittigheten heller, og verken i Apostelgjerningene eller i Peters-brevene nevnes noe i den retning. Heller ikke Paulus nevner fornektelsen, og han var ikke den som var kritikkløs mot de "selvsikre apostlene", og minst av alt mot "Kefas" (sml. Gal. 2.11–14). Det ville imidlertid være forunderlig om "Petrus", selve "fjellet", kunne ha latt noe slikt komme over seg, og det bare et par timer etter at Jesus så tydelig hadde advart ham. Men at Sankt Peter har begynt å leve i folkesegnet allerede før de nytestamentlige tekstene var fastlagt, det kan vi også se av andre beretninger, slik som underverkene i Apostelgjerningene. At han som var den første hadde falt så dypt, og det da det gjaldt som mest, denne tanken falt kirkefolket i smak. Peters fornektelse er tilføyd i alle evangeliene *etter* aposteltiden.

*

Det ble ikke ført rettsprotokoller på den tiden. Ingen av disiplene fulgte Jesus på hans siste vandring. Om Peter kom så langt som inn i gården hos ypperstepresten, så har han ikke vært der særlig lenge. Det var noen av de mindre kjente av Jesu følgesvenner, Josef av Arimatea og Nikodemus, som fulgte ham på lidelsedagen så godt det lot seg gjøre. Hva disse senere fortalte må ha dannet grunnlaget for lidelseshistorien. Markus 14.53–15.37 forteller den

kortest og enklest. De andre evangelistene er av og til mer utførlige, men deres vitnemål stemmer ikke med hverandre.

I Johannes 18.19 m. flg. blir Jesus hos ypperstepresten forhørt om sine disipler og om sin lære. Jesus henviser til de som har hørt hans forkynnelse. Det blir ikke nevnt noe sted at han har lært disiplene å overholde alt hva de skriftlærde og fariseerne har påbudt (Mat.23.2–3). Det eneste som kommer tydelig fram er hva Jesus selv (hos de tre første) vitner om: At han kaller seg Messias⁴⁶. Ypperstepresten river sine klær i stykker og taler om gudsbespottelse. En galileer som ga seg ut for å være Guds utvalgte, han måtte være en bespotter, mente man i Jerusalem. Men denne bespottelsen ønsker rådsherrer og fariseere å utnytte. Jesus blir ført videre til den romerske landshøvdingen. Jødene hadde selv på den tiden "ikke lov til å avlive noen". (Joh. 18.31).

I følge Lukas bestod anklagen mot Jesus av to løgner og en halv sannhet: "Han forfører folket og forbyr å gi keiseren skatt, og sier at han er Messias, en konge"⁴⁷. De var keiservennlige den dagen; det var tydeligvis bedre med en keiser fra Roma enn en konge fra Nasaret! Pilatus forstår at saken angår et særjødisk tvistemål, og vil nødvendig ha noe med dette å gjøre. Helst ville han nok ha avvist hele saken, slik hans etterfølger gjorde i et lignende tilfelle (Apg. 25.9–21; 26.30–32). Men rent mel har vel ikke Pilatus hatt i sin egen pose (sml. Luk. 13.1). En klage til keiseren i en sak som gjaldt en "israels-konge" kunne være risikofylt. Og noen tyrannisk mann var nok Pilatus ikke. Han forsøker å blidgjøre de opphissede jødene og forhører Jesus. Men Jesus "svarer ham ikke med et eneste ord". Han er også taus til selve anklagen i (Mat. 27.12, 14, tanken kommer trolig fra Es. 53.7). Pilatus kommer ingen vei, og snart våkner ropet om korsfestelse. Hvor den tanken kommer fra nevnes ikke noe sted. Korsfestelse var ingen levittisk tanke, men en villmannsskikk som kom fra Afrika. Det var tortur og avliving på en gang, noe av det verste menneskedyret noen sinne har funnet på. Men hva som er sikkert, er at prestene fant seg i ropet om korsfestelse.

Pilatus var romer. Med all den villmannskap som jamvel kulturmennesker kan utvise når de styrer eneveldig blant vergeløse fremmede – Europa har erfaring med slikt fra Afrika og andre steder også i vår kristne tid – , hadde Pilatus lite lyst til å støtte disse jødiske barbarene i et åpenbart justismord. Han motarbeider det i det lengste og forsøker med skjemt og spott. Men da det ikke hjelper, forsøker han med verre ting: Han torturerer fangen, lar ham hudflette, tornekrone, m.m. (Johannes har mest om dette, og beretningene har vel bygget på seg etter hvert). Ved å pine en fange så lenge og så hardt at det oppstod medfølelse blant folk, kunne en dommer iblant berge fangens liv. Men denne gangen er alt nytteløst. Pilatus har med folk å gjøre som strir for Guds sak, og ropet om korsfestelse vokser. I følge Johannes blir Pilatus rett og slett truet med keiseren. Enden på det hele er at han "overgir Jesus til å bli korsfestet". På Golgata reises korset med klagemålet påsatt øverst: "Jødenes konge". Hos Johannes er det Pilatus selv som setter opp innskriften. Men han deltok visst ikke og så på denne ugjerning som han så stakkarslig hadde gjort seg medskyldig til.

Jesus blir korsfestet "midt mellom to andre". Disse to er hos Lukas "illgjerningsmenn" og hos de to første evangelistene er de "røvere". Markus nevner det profetutsagn som sannsynligvis har skapt dem begge. I ubergripelig villskap går prester, eldste, skriftlærde og annet godt folk

⁴⁶ I følge Johannes kommer ikke Messias-spørsmålet opp før hos Pilatus. Økenavnet "jødekongen" kommer fram der, og Jesus kaller seg for konge, men "en konge som vitner for sannhet" (profet hadde vært den riktige Israelske betegnelsen her).

⁴⁷ Det om skatten kan en ikke finne noe sted og har vært oppe hos ypperstepresten. Det er vel noe de har tenkt ut på veien til domshuset (sml. ellers historien om skattepenningen i Mat. 22.15).

omkring og spotter den rettsløst dømte som henger der og dør. Til og med røverne bespottet ham. Her er vel et fullstendig vitnemål om at dette er et sagn. Den ble visst ikke lenger bespottet den som først var havnet på korset.

I følge de to første evangelistene er ikke andre venner av Jesus til stede på Golgata enn noen kvinner som hadde fulgt ham fra Galilea. Disse står "et langt stykke unna og ser på". Lukas nevner dessuten "hans kjente", men ingen av disiplene. Johannes forteller at den disippel "som Jesus elsket" stod sammen med Maria fra Nasaret ved selve korset, slik at Jesus kunne tale med dem. Dette kjenner ingen av de andre evangelistene noe til, og Jesu mor blir heller ikke nevnt senere hos Johannes.

I følge samtlige evangelister ytret Jesus seg på korset. Hos de to første taler han en gang og gjentar et sitat fra 22. Davids salme: "Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg". Om Matteus og Markus hadde ment at Jesus selv var Gud, så hadde de vel ikke valgt nettopp dette utsagnet. Hos Lukas taler Jesus tre ganger. Først ber han for sine fiender (sml. Es. 53.12). Deretter taler han til den røver som (hos Lukas) *ikke* spotter ham (etter dette utsagn skal Jesus "i dag være i paradiset"). Til sist sier han: "Fader, i dine hender overgir jeg min ånd" (sml. Salm. 31.6). Han har ingen ide om at han enda i førti dager skal være på jorden (Apg. 1.3). Johannes har fire utsagn. De to første utsagn angår disippelen Johannes (som denne beretningen særlig framholder, og som således blir et vitnemål om at han *ikke* selv kan skrevet utsagnet slik det nå står). Det tredje utsagnet: "Jeg er tørst" er vel kommet til i følge Salme 69.22 (sml. 27.48). Til sist sier Jesus: "Det er fullbrakt". Han synes ikke å huske Faderen i sin siste stund. Av alle de sju eller åtte uttalelser av Jesus på korset er det bare en som er med i så mye som i to av evangeliene (Mat. 27.46; Mark. 15.34).

Ikke noe sted i lidelseshistorien (som er gjentatt fire ganger) finnes det noe om at Jesus dør "for oss", eller "til soning for synd". Han går bort "som skrevet er om ham" (Mat. 26.24; Mark. 14.21), etter det som "bestemt er" (Luk. 22.22; sml. Apg. 2.23. Det er vel Es. 53.8 som er tenkt på hos de tre første). Han går også bort fordi han "har fullbyrdet den gjerning som Faderen har pålagt ham" (Joh. 17.4). Mer enn dette sies det ikke i evangeliene om den saken. Jesu egen oppfatning om korsfestelsen kan vi se av det han sa til sine bødler (Luk. 22.53:) "Men dette er deres time og mørkets makt."

Midt under rettsmordet på langfredag holder jødene seg strengt til Loven. De går ikke inn i rettslokalet, så de ikke skulle bli "urene for påskemåltidet" (Joh. 18.28). Og da det lider fram mot påskemåltidets tidspunkt ønsker de (i følge Johannes) at ben på de korsfestede skal brytes slik at kroppene ikke skal bli hengende over helgen. "For denne hviledagen var stor." Men da Jesus allerede er død, blir hans ben ikke brukket – "slik at skriften skulle bli oppfylt, skal det ikke brytes ben på ham"⁴⁸. Denne benbrekkingen er ukjent hos de andre evangelistene.

Josef av Arimatea nevnes første og siste gang i historien om Jesu gravlegging. Han er "en god og rettferdig mann" (Luk. 23.50), som venter på "Gudsriket" (Mark. 15.43). I følge Matteus 27.57 og Johannes er han til og med disippel, men "dog i hemmelighet av frykt for jødene" (Joh. 19.38). Josef og Nikodemus (Joh. 19.39) sørger for å få liket nedtatt og gravlagt. Det blir lagt i en ny grav (Mat. Luk. Joh.) som var hugget ut i fjell (Mat. Mark. Luk.) i en hage nær ved (Joh.). For det gikk mot kveld tilberedelsesdagen. Matteus alene mener at graven tilhørte Josef selv.

⁴⁸ Det eneste skriftsted som kirkebibelen her kan vise til er 2. Mosebok 12.46 som forbyr Israels barn å brette ben på påskelammet.

Matteus er den eneste som skriver at yppersteprester og fariseere fikk satt vakt ved graven slik at disiplene ikke skulle "stjele ham og si at han var oppstått." Han er også alene om å skrive at yppersteprester og de eldste etter oppstandelsen forsøkte å sette ut rykte om at disiplene i alle fall hadde stjålet liket. Men så tidlig har ennå ingen tenkt på oppstandelsen. Det ser vi av hva som fortelles av Maria Magdalena og disiplene søndags morgen i følge Matteus 24.1, Markus 16.1–3, 11, Lukas 24.1–4, 11, Johannes 20.1 m. flg. Men at mistanke senere oppstod mot disiplene da oppstandelsen var forkynt og ble trodd, det er ikke utenkelig. Og det utsagn som i følge Matteus 28.15 spredtes blant jødene, har så etter hvert skapt de fortellinger vi nå kan lese om i Matteus 27.62–66 og 28.12–15.

Men Jesus fra Nasaret var tross alt blitt frelser for folket sitt: Ved ham har Israel fått evig liv i verdenshistorien.

8. Oppstandelse og himmelferd

I følge de tre første evangelistene kommer Maria Magdalena og noen andre kvinner tidlig søndag morgen og vil "se til graven" (Mat. 28.1). De hadde fulgt Jesus fra Galilea. De ønsker å salve ham (Mark. 16.1), eller "kommer med duftende urter" (Luk. 24.1). De vet intet om at Jesus skal stå opp. I det hele tatt vet ingen noe om oppstandelse, skjønt Jesus i følge de tre første evangelistene har forutsagt det flere ganger (Mat. 16.21; 17.22; 20.19; Mark. 9.9; 8.31; 10.34; Luk. 9.22, 44; 18.31–3⁴⁹).

Hva som foregikk søndag morgen er det uoverensstemmelse om i evangeliene.

I følge Matteus skjedde det et "stort jordskjelv". "Og Herrens engel" steg ned og veltet steinen fra graven og satte seg på den. Denne engelen sier til (de to) kvinnene om Jesus: Han er oppstått og har gått foran dere til Galilea. Kvinnene går, engstelige, men glade og møter så Jesus som gjentar hva engelen har sagt. Men han nevner ikke noe sted at de skal finne ham i Galilea. De 11 disiplene drar til Galilea til "det fjell som Jesus hadde beskrevet for dem"⁵⁰. "Da de så ham tilbad de ham, men noen tvilte" (28.17). Jesus gir dem nå instruksjon om dåpen i et språk som er fra senere tid⁵¹. Der slutter Matteus evangelium.

Hos Markus 16.1 m. flg. er steinen veltet bort da kvinner (tre denne gangen) kommer. Her nevnes ikke noe jordskjelv. Inne i gravkammeret ser kvinnene "en ung mann kledd i hvitt". Han gjentar hva engelen sa hos Matteus og nevner dessuten Peter (Markus var Peters disippel). Kvinnene flykter i frykt fra graven og "talte ikke et ord til noen fordi de var redde" (v. 8). En ny fortelling begynner i vers 9: Jesus viser seg for Maria Magdalena alene men er taus. Hun kunngjør (til tross for vers 8) sitt syn for disiplene, men de "trodde det ikke". Hva Jesus måtte ha sagt til dem om møtet i Galilea vet de ingenting om. Enda en ny fortelling: Vers 12–13 beretter at to disipler har sett den oppståtte "i en annen skikkelse" på en vei. Men heller ikke disse blir trodd. Så kommer i vers 14 den første historien om at alle de 11 får se Jesus. Senere er ikke Galilea-møtet nevnt noe sted. Jesus "refset dem for deres vanntro og harde hjerte, fordi de ikke hadde trodd på de som hadde sett ham oppstanden." Så sender han dem ut "i all verden" for å "forkynne evangeliet for all skapningen" og uttrykker meninger som er tilføyet senere om tro, dåp og fordømmelse. Flere og flere beretninger fra senere og senere tid er her knyttet løst sammen etter hvert som de er blitt allment trossmateriale.

⁴⁹ Hos Johannes finnes det vare en spådom om oppstandelsen i 2.19, og den er diffus slik spådommer skal være, så den kunne disiplene ha hørt om og ikke forstått.

⁵⁰ Bibelutgiverne henviser til Matteus 26.32, men der finnes ikke noe fjell nevnt.

⁵¹ Apostelgjerningene kjenner til en dåp i Jesu navn, men Matteus 28.19 taler om en dåp i navnet til Faderen, Sønnen og Den hellige ånd.

I Lukas 24.1 m. flg. er det flere kvinner tilstede ved graven i vers 10, og her er også steinen veltet bort. To "menn i skinnende kledebon" gir beskjed om oppstandelsen. Jesus viser seg ikke. Noe møte i Galilea blir ikke nevnt. Jesus skal i Galilea bare ha forutsagt oppstandelsen. Og kvinnene "kom hans ord i hu". Men disiplene derimot kan ikke huske dette merkelige utsagn. De tror ikke hva kvinnene har å fortelle. Dette om oppstandelsen "syntes dem å være løs tale". Ei heller i Lukas har disiplene hørt at Jesus har forutsagt sin oppstandelse. Men Peter "stod opp og løp til graven" hvor han finner liksvøpet. "Liksvøpet" blir her nevnt til betryggelse mot den tanke som etter hvert ville ha kommet fram (og som vel har fått inn det lille ordet "sin" i Matteus 27.60), nemlig: At Josef av Arimatea hadde flyttet liket⁵².

Peter ser ikke noe mer enn liksvøpet, og han "gikk hjem og undret seg over hva som hadde hendt." Historien fra Markus om de to disiplene på veien gjentas her i en noe mer utførlig beskrivelse (Emmaus-møtet). Her viser Jesus seg første gang i Lukas (som ikke lar Maria Magdalena få ha noe syn ved graven). Da de to disiplene kommer og forteller de 11 om sitt møte med "Herren", da har også disse kommet til troen. Hvordan dette skulle ha skjedd blir ikke utdypet, men de vitner med overbevisning: "Herren er visselig oppstått og er sett av Simon". At Peter her skal ha sett den oppståtte fortelles ikke i Lukas. Dette må altså senere være innført fra 1. Korinterbrev 15.5 der Paulus har "mottatt" det (i et syn). Historien fra Emmaus blir i følge Lukas trodd med en gang (sml. Mark. 16.13). Kort etter "stod Jesus selv midt iblant dem". Og da de "ennå ikke trodde for glede" (Luk. 24. 41) fordi "de trodde de så en ånd" (v. 37), så spiser han et "stykke stekt fisk og en honningkake for øyene på dem." Her framlegges nå Paulus lære om lidelse og oppstandelse og forlatelse for syndene: "i hans navn". Legg merke til at det står "hans" og ikke "mitt" navn. Jesus påbyr dem å være stille i Jerusalem, til de skal bli "ikledd kraft fra det høye".

Beretningene om oppstandelse har vokst i antall etter hvert, og Johannes har de fleste. Det til tross for at Jesus i Johannes 13.31–16.33 tok ekstraordinær avskjed med disiplene før lidelsen begynte, og ikke nevnte ett ord om oppstandelse.

I Johannes kommer Maria Magdalena til graven "mens det ennå var mørkt". Verken engler eller hvitkledde menn blir nevnt, men steinen er "tatt bort fra graven". At Jesus skal ha fortutsagt oppstandelsen har Maria her ikke mer peiling på enn hos de andre evangelistene. Hun springer til Peter (og til "den disippel som Jesus elsket") og sier at "de har tatt Herren bort fra graven og vi (?) vet ikke hvor de har lagt ham." De to disiplene går da til graven. "Den andre" ankommer først og ser først likklærne. Jesus viser seg ikke. Peter går inn i graven (nå får *han* være først). I graven ser han likklærne som det her blir lagt særlig godt merke til. Forfatteren (eller korrekturleseren) forteller likevel at svededuken "var lagt sammen på et sted for seg selv." Han har ikke oppdaget hvor merkelig det kan synes at den oppstandne skal ha gjort seg så mye flid med likklærne. "Den andre" kommer sist inn i graven, men han var den første som "så og trodde" (hva han så og hva han trodde er ikke beskrevet). "For", tillegger fortelleren med sin særlige bevisføringskunst, "de forstod ennå ikke skriften, at han skulle oppstå fra de døde." Bare skriften blir her nevnt og ikke hva Jesus skal ha "sagt i Galilea". Noen henvisning til Det gamle testamentet om oppstandelse har kirkebibelen ikke.

⁵² Josef var fra "Den jødiske by Arimatea" i Luk. 23.51, og ikke fra Jerusalem. Han var en velaktet mann, og i følge Markus og Lukas også "rådsherre" eller "rådsmann". Og har ikke hatt en gravkammer for seg og sine på et avrettingssted. Men fredags kveld hadde det ikke vært til tid til å føre liket til det rette gravstedet, og han har lagt det inn i en grav han har funnet tom og førte bort straks den strengeste helgen var over.

Disiplene går. Men Maria Magdalena titter inn i graven og ser "to engler sitte i hvite klær." Disse må ha kommet akkurat i det disiplene gikk ut av graven. Englene har ikke mye å gjøre. De spør hvorfor hun gråter, og da hun har svart på det spurte seg og ser en hun tar for å være gartneren. Englene nevnes ikke senere. Den misoppfattede gartneren gjentar hva englene har sagt og legger til: Hvem leter du etter? Hun svarer på det og han sier: "Maria". Da "vendte hun seg om og sa til ham: Rabbuni! Det er Mester." Mesteren forbyr henne å berøre seg (dette er motsatt av Luk. 24.39 og Joh. 20.27) og angir en merkelig årsak: "For jeg er ennå ikke faret opp til Faderen." Men hun skal gå og si "til mine brødre" at han "farer opp til min Fader og deres Fader, til min Gud og deres Gud".

Maria forteller disiplene at hun har "sett Herren". Om de trodde på dette blir ikke sagt, men for Peter og Johannes må det ha vært underlig å høre hva hun fortalte. Siden, og det betyr to ganger her, viser Jesus seg for disiplene når de sitter inne om kvelden for stengte dører. Den første gangen "ånder han på dem" og sier: "ta imot den hellige ånd" (fortelleren har ikke visst noe om pinsehelgen). Disiplene får her kraft til å forlate synder som de, i følge Matteus 16.19 og 18.18, allerede tidligere hadde mottatt. Men kraft til å forlate synder er ikke nevnt verken hos Markus eller Lukas. Ved det andre møtet får Thomas se og kjenne på sårene i hendene og i siden og han utroper i forundring: "Min Herre og min Gud". Dette ropet klinger så lite Israelsk at det – sammen med resten av beretningen – snarere blir et vitnemål om tilføyelser til Johannes-evangeliet fra senere tid. Beretningen slutter med kapittel 20. Siden er det lagt til et kapittel om et møte mellom Jesus og disiplene som likevel skal ha skjedd i Galilea. Temaet i denne historien er spørsmålet hvorvidt det er Peter eller Johannes som er størst.

I Apostelgjerningene viser Jesus seg i 40 dager (sml. Mark. 1.13). 40 dager er et særlig hellig tidsrom i Det gamle testamentet. I denne tiden taler han med disiplene om "det som hører til Guds rike". Noe nytt synes han ellers ikke å ha sagt der. Det siste vitnet om oppstandelsen er Paulus, som i 1. Korinterbrev 15.4–6 har "mottatt" at Jesus er "oppstått tredje dagen etter skriftene", og at han "ble sett av Kefas, deretter av de 12" (11 vel?), og så "av mer enn 500 brødre på en gang." Så ble han sett "av Jakob og deretter av alle apostlene." Det er tydelig at beretningene ennå ikke hadde festet seg ordentlig.

*

Det er ikke vanskelig å forstå at troen på oppstandelsen ble nødvendig.

Etter den dramatiske Golgataepisoden gjaldt det bære eller briste for disiplene. Det gjaldt det aller høyeste og dyreste håp for livet, både for dem selv, for folket og for menneskeheten. I slike stunder kan jamvel de klokeste komme ut for mer enn hva de siden forstår.

I tillegg bør vi huske at i disse tidene var det mindre forskjell på det mulige og det umulige, enn det er for oss. Naturlover i vår forstand var ukjente. Noenlunde som i dag ble verden styrt av krefter som å elske, hate og ville. Men når det virkelig gjaldt, da ble alt mulig. Når den høyeste makt befalte – og det gjorde den når det ble alvor – da var det ikke mer utenkelig å vekke en død, enn å vekke en som var bevisstløs eller sov.

Ja, for disiplene var det lettere å tro at Messias kunne stå opp fra de døde enn å tro at han kunne dø. Og nå gjaldt dette mer enn noen gang tidligere. Om Jesus virkelig var død, så var messiashåpet slukket. Hedningene ville trække Israel under seg, og med Israel også resten av verden. Djevelen ville ha vunnet, og Gudsriket var tapt for alle tider. Men Messias *måtte* leve til tross for døden. For når det kom til stykket kunne han jo ikke i vanlig mening være død.

Om døden nå på en gåtefull måte hørte med til messiasverket og døden ikke kunne holde på Messias selv, da ville alle håp våkne på nytt.

Han *kunne* ikke være død. Den store Mesteren som ung og sterk hadde holdt kveldsverd med dem for et par dager siden, han kunne ikke dø på vanlig måte. Tanken om oppstandelse våknet før noen våget å nevne den. Denne tanken kom til disiplene som en livsens redning, skuffet og rådløse som de gikk der, uten et menneske⁵³, og knapt lenger noen Gud å holde seg til. Tanken fant grobunn hos dem.

Det har ikke vært lett å våge det første spranget: Å tro, og dessuten å vedkjenne seg en slik tro. Skrevet i ord kunne det se altfor dristig og urimelig ut. Og lite var det også å holde seg til. Hva var vel Maria Magdalena for slags vitnesbyrd? Sju onde ånder var jo blitt utdrevet av henne og de kunne jo lett finne på å komme tilbake. Eller hun kunne ha sett et spøkelse. Men det var selve den levende Messias de måtte ha. Han måtte vel være borte fra dem en stund da han jo skulle samle alle himmelske makter til den siste strid, og det var nok ikke gjort i en håndvending. Men om de bare visste at han levde og at han ikke var bundet i dødsriket – da ville de selv våkne til nytt liv.

Dette kravet ble så sterkt hos dem at mot til å vedkjenne seg denne tro kom etter hvert. Noen av disiplene hadde møtt en mann som talte slik at de kom til å minnes Mesteren, og denne mannen, han gikk fra dem så plutselig ... Dette *måtte* ha vært Mesteren. Når de tenkte riktig etter, så lignet han også på Jesus. Ja, han var så lik Jesus som ventelig kunne være når han nettopp var oppstått fra de døde. Det *hadde* vært Jesus. "Brant ikke våre hjerter i oss da han talte på veien og opplot skriftene for oss?" – Nå drister de seg til å fortelle det ...

Det var egentlig ikke mye å holde seg til. Men nå viser det seg at i grunnen har de alle gått og håpet på dette. Hva som nå behøves er bare et sannsynlig utsagn. Og når det først er uttalt, så tror alle. Han er oppstått! Simon Petrus vitner om dette med en glød som ikke lar noen være i tvil: Han har selv sett Herren. Beretningene og synene blomstrer. Disiplene blir helhjertet, sterke, varme, får en ny rik og glødende tro som de ikke før visste om. Selve skriftene får ny mening. Herrens profeter har jo sett det og visst det hele tiden: Han *skulle* dø, og han *skulle* stå opp. Alle omstendigheter skulle han prøve, og til og med vår siste fiende, døden, skulle han overvinne. Han *måtte* stå opp. Han *er* sannelig oppstått. Den som ikke tror er blind, den som ikke tror er dømt. Utestengt. Anatema. Et nytt krav kommer opp: Kravet om å tro. Og den første trosbekjennelse fastslås. Grunnsteinen er lagt til det som siden skulle bli Kirken.

Livet tennes på ny. Det er ikke gått mange dager, og de sitter ennå inne bak stengte dører, engstelige for den halvfremmede storbyen som lukter av skyldløst blod. Men de ber med hverandre og profeterer for hverandre, og troen blir sterkere jo mer de er sammen. Håpet spirer og blir klarere. Nå begynner de å forstå meningen: Enda en stund skal disiplene arbeide for Gudsriket. Enda en tid er ankomsten av Messiasriket utsatt. For Gud er god, og ønsker å hjelpe så mange som mulig av Israel inn i Messiasriket. Alt lysner og får mening, nå da de vet at Mesteren lever og er med dem. De er alltid sammen, ber og vitner og diskuterer om arbeidet som nå skal begynne: Det siste forsøk på å vinne Israel. Ånden er over dem, og iblant kommer den over dem i andre tungemål. I særlig håpefulle stunder kan de merke det tydelig,

⁵³ Verken Nikodemus eller Josef av Arimatea er nevnt i denne tiden. Josef har vel slik vi kan tenke oss visst sammenhengen med at steinen var veltet bort fra Golgatagraven søndag morgen. Og da han senere fikk høre at Messias skulle være oppstått har han ikke hatt hjerte til å fortelle sannheten fordi han forstod hvor mye som her stod på spill for Jesu disipler? Ja, troen på den oppståtte Messias kunne bli frelse for selve Israel, har han kanskje tenkt?

og det går som vibrasjoner gjennom rommet hvor de sitter (Apg. 4.31). Og lysblink eller luftstrålinger som av og til kan være så forunderlig sterke her nede, viser seg for dem. Paulus disippel Lukas forteller i Apostelgjerningene 2. om en spesiell åndsopplevelse i samband med Peters første framturen i Jerusalem. Da ble, sier han, på en dag hele tre tusen israelere vunnet for Messiasriket.

*

Historiene om Jesus levde og grodde en god stund etter aposteltiden. Den siste beretningen som fikk plass i evangeliene (om ellers bare i to av dem – i tillegg til Apostelgjerningene) er utsagnet om himmelfarten.

Det var en selvfølge for menigheten at Messias – likedan som forbildet Elias – måtte dra til himmels på en synlig måte. Om han ved tilbakekomsten skulle vise seg "i himmelskyene", så måtte han også ha vist seg der da han dro. At himmelfarten var forutsagt i skriftene ble nok også etter hvert avdekket (Saml. 110.1), og så gikk det da med himmelfarten slik det gjorde med oppstandelsen: Tanken skapte troen og troen skapte historien.

I Lukas 24.51 er nok fortellingen nedtegnet først. Der er den fortalt med tre ord (på gresk – overs. anm.): Han for opp til Himmelen. Markus 16,19 har et lite tillegg fra Salme 110.1: Han satte seg ved Guds høyre hånd. I Apostelgjerningene 1.9–11 kan en si at himmelfarten er blitt gyldig historie. Der opptrer også de to hvitkledde mennene fra oppstandelsen i Lukas-evangeliet og sier hva den første Kirken så gjerne ville høre: "Denne Jesus som er tatt fra dere til Himmelen, han skal komme tilbake på samme måte som dere så ham dra til himmels."

*

I denne *første* tiden var det sikkert at dette var den *siste* tiden.

Tiden er nær, ble det sagt i alle apostelbrev som kommer inn på temaet (se f. eks. Jak. 5.8–9, 1. Pet. 4.7; 1. Joh. 2.18; 1 Kor. 10.11; Fillipp. 4.5; 1. Tess. 4.14–17, Hebr. 10.37). Og Jesu disipler lengter. Det er hardt for Israels barn å holde ut dette hedningveldet. I Åpenbaringen blir lengselen til diktverk. Jesus selv spår om de ting: "som snart skal skje", og til sist sier han: "Se jeg kommer snart". Åpenbaringsboken slutter med et utsagn som trygt kan sies å være svaret fra hele denne første tiden: "Amen. Ja, kom Herre Jesus".

Etter hvert fant noen at Herren var "langdryg med sitt løfte". Til dette blir det svart at Herren bare er tålmodig med oss fordi han ønsker at alle skal bli omvendt. Og "dette ene må dere ikke slippe av syne, mine kjære," tilføyer forfatteren til 2. "Peters" brev pedagogisk, nemlig "at en dag er for Herren som tusen år, og tusen år som en dag!"

9. Paulus – størst av alle kjettere?

Det er de tre første evangeliene, de såkalte "synoptiske" (synopsis = oversikt, kort sammendrag), som vi her stort sett har gjennomgått. Disse er de eldste, bygget over den generelle jødiske messias tanken fra Jesu tid, og de redegjør best både for liv og lære hos Mesteren.

Det fjerde evangeliet er fra senere tid, og kommer fra et annet lag av folket. Forfatteren holder seg, likedan som fariseeren Paulus, til rabbinsk messiaslære. Forfatteren var da også skriftlærd, og ting i boken hans antyder at han var skriftlærd fra Aleksandria.

Derfor bygger han ikke på messiasprofetier, men på Aleksandrinsk rabbinerlære om Logos ("Ordet"). Her handler det om en verdensfrelser mer enn en israelfrelser, om for øvrig frelsen ennå skal "komme fra jødene" (Joh. 4.22).

Han åpner fortellingen på en måte som påminner om 1. Mosebok 1.1. "I begynnelsen skapte Gud himmelen og jorden", står det der. Johannes evangelium begynner med: "I begynnelsen var Ordet", og "ved Ordet er alle ting blitt til". Etter rabbinisk tenkemåte vil det si at Gud, den evig skjulte, åpenbarer seg gjennom sitt Ord, og blir Gud for oss i og ved sitt Ord. "Ordet" var mer og mer blitt en åpenbaringsform for Gud (ikke som en særlig "person". Sml. m. Es. 55.11; 40.8; Salm. 119.89; 147.15; Ordspråk. 8.22–36; Job. 28.12–27; Visd. 7.7–11.20

Etter at skapelsen således er nevnt i vers 1–3, kommer en kort oversikt i vers 4–13 over menneskehistorien. I (det skapende) Ordet var det liv, og "livet var lys for menneskene"⁵⁴. Men mørket i menneskeheten var for stort til at de kunne motta lyset (v. 4–5). Gud sender da en mann, døperen, som skal "vitne om lyset". Og deretter kommer "lyset selv". Han kom til "sitt eget, men hans egne tok ikke imot ham", med unntak av de som var "født av Gud" (v. 6.13). Logos, altså ikke selve skaperordet, men det skapte "Logos" – "ble til kjød og tok bolig blant oss". Dette er den dypeste Aleksandrinske rabbinervisdom som her i få ord, godtatt som filosofisk, og gjort til fundament for læren om Jesus. Dertil har den et uklart språk slik som i gamle dager, og særlig nå i "Gnosis"-tiden. Når menigheten kunne tro at slikt (som Joh. 1.1–18, o. a.) var skrevet av Galileerfiskeren Johannes, så behøver vi ingen spesiell kunnskap for å skjønne at menigheten allerede må ha lagt et godt stykke bak seg i den apostoliske tiden. Det samme kan vi se av andre ting. Johannes ville for eksempel ikke ha glemt å nevne sin bror Jakob, som dessuten var en av "de tre". Og det at ånden blir introdusert både for å tolke og utfylle Jesu ord, det er helt og fullt et senere katolsk prinsipp.

Forfatteren forefaller å være mindre lokalkjent i Jødeland enn hva en kunne vente av en Jesu følgesvenn. Han kjenner lite til folket. Jamvel ledere i folket, skriftlærde og fariseere nevner han sjelden. Han taler helst om "jødene", et navn de andre heller ikke bruker, bortsett fra i lidelseshistorien hvor Pilatus og vaktene bruker det som spydighet. Forfatteren bryr seg lite om "jødene". Han synes jamvel å ville gi samaritanere husrom framfor jøder (4.7–42). Det hadde ingen jøde fra Jesu tid funnet på å gjøre (sml. Mat.10.5; Luk. 9.52–53). Og Jesus er selv i denne historien som forgjort. Hos de tre første evangelistene er han dyp uten anstrengelse og dessuten tydelig. Her strever han med å være dyp og blir ofte uklar. Hos de første holder han seg til Moses og profetene. Her taler han om Faderen og Sønnen og kommer med så mye rabbinisk halvfilosofi, at om en ikke ønsker å si "som jødene" at han er forgjort ("har Djevelen", som det står i grunnteksten 7.20), så kan en forstå disiplene når de iblant finner at han fører "hard tale" (6.60). Også når han gjør tegn er han ofte en annen enn den Jesus vi kjenner fra de andre tre evangelistene. Her vil han at folk skal tale om hans tegn (9.3 og 11.4).

Gudsriket er så vidt nevnt, men ikke Himmelriket. Bergprekenen er borte. Jesus taler i 5.46 bare om den Moses som "har skrevet om meg". Budet om å elske Gud er ikke nevnt. Og budet om å elske nesten og jamvel sin fiende er blitt til et "nytt bud": Disiplene skal elske

⁵⁴ Messias var i følge rabbinerlæren skapt først. Det blir lys! Sa Gud, og da fikk ikke bare det naturlige, men også det åndelige lyset, menneskeånden, Messias eksistens (Rydberg side 51 -54). Messias er "den førstefødte av mange brødre" (Rom. 8.29), "den førstefødte av all skapning" (grunnteksten sier dette, til tross for den norske oversettelsen, Kol. 1.15), "opphavet til Guds skapning" (Åpenb. 3.14). Grunnteksten sier her *arche*, som betyr opphav bare i betydningen av det første). Men skapning er han og bror til mennesket, dvs mennesket.

"hverandre" og ha kjærlighet "innbyrdes" (13.34–35; 15.12,17). Det er sekttanken som her tydelig arbeider seg fram⁵⁵.

Templet renses i 2.13–16. Men i 4.23 er tiden allerede kommet da Faderen verken skal tilbes i Jerusalem eller på Garisim. Selve Messiasriket er borte. Jerusalem har falt, men tegn på "de siste ting" har ikke vist seg. Messiastroen mister sitt gamle grunnlag og blir rent åndelig. I stedet for "riket" blir "livet" forkynt, og det i vanlig Johannes-språk – også av døperen i 3.29 – 36. Jesus taler også selv for det meste ett slags Johannes-språk. Han forkynner ikke lenger Guds rike, men taler om "sannheten". Dette var ett ord fra gresk visdomslære som forfatteren visste ville ha god klang for halvgreske jøder og grekerne selv. Jesus taler om seg selv mest i tredje person: "Sønnen". Av dette ser vi at den som skriver også legger fram egne tanker. Og sønnen er først og fremst "den som vitner om seg selv" (8. 18; sml. 5.31). Han diskuterer med jødene omkring sin egen metafysikk slik at en rent glemmer at dette skulle være profeten fra Nasaret. Forfatteren har ellers husket på å ikke la Jesus selv bruke ord fra det Aleksandrinske visdomsspråket. Når han da skal opp i Logoshøydene, blir det ingen annen råd enn å la ham snakke gatespråk. Jesus sier: "Ego Eimi" (jeg er⁵⁶). Men dette forstår ikke jødene.

Med alt dette var det meningen å få med så mye av den Jesus som Johannes forkynte, at boken (evangeliet) etter datidens tenkemåte fikk rett til å bruke Johannes-navnet. En del er da også inkludert som må være skrevet av apostelen selv, men også dette er ofte blandet med tanker fra senere tid. I 1.42 står det at Jesus er "Messias, det er utlagt: Kristus". Se også 3.28 og 4.25–26. Han kaller seg Menneskesønnen og (i 8.40) menneske. Et sted blir han også kalt jøde (4.9). Det er Faderen som har sendt ham (i 7.29 m. fl steder). Han taler ikke fra seg selv, men sier at Faderen har gitt ham beskjed om det (12.49 m. fl. steder). Dette behøvde han ikke å presisere hos de tre første evangelistene. Han ber til "den eneste sanne Gud" (i 17.3). Han er Josefs sønn fra Nasaret (i 1.46; 6.42) og har fysiske brødre (i 7.5). Han blir også i følge den gamle lære om Messias kalt Guds sønn (i 9.35, 37; 10.36) og dessuten Israels konge (i 1.50). Dette tilhører de tydelige bevis på at apostelen Johannes selv har vært medvirkende.

Om sitt tidligere liv vitner Jesus selv (8.58; 17.24). Begrepet "sønnen" som han bruker oftest, innbefatter at han er den "førstefødte" (Heb.1.6), dvs. den først skapte eller den "enbårne" (i Joh. 1.14 m. fl. steder), som betyr den først og særskilt skapte. Rabbinervisdommen likte å føre Messias så nær opp mot Gud som det var mulig for det helt fullkomne menneske. Og Johannes evangelium følger godt opp her. Faderen er nok "større en jeg" (14.28), liksom han er "større enn alle" (10.29). Men i samband med dette siste utsagnet lar forfatteren Jesus si: "Jeg og Faderen, vi er ett". Det betyr: I vilje er Messias ett med Faderen og ønsker helt og fullt å gjøre Faderens vilje. Men vi er nå kommet et godt stykke bort fra den Jesus som ikke engang ønsket å kalle seg god. Dette for at han ikke skulle komme Faderen for nær (Mat. 19.17). Om det blir sagt at Sønnen ingenting kan prestere av seg selv (15.19), så blir det straks tilføyd: "Men bare det han ser Faderen gjøre, det gjør Sønnen likeså." Faderen har også "gitt Sønnen hele dommen, for at alle skal ære Sønnen liksom de ærer Faderen." Det er da rimelig at disiplene helst bare blir hans "venner" (15.13, 15), om nå brodertanken ellers ikke er glemt (20.17). Jesus er Guds Sønn på en spesiell måte. Riktignok er det Faderen som har gitt ham denne spesielle status, "gitt ham å ha liv i seg selv" (det står slik i 5.26). Men "liv i seg selv" har han, slik at menneske i vanlig forstand er han ikke.

Forfatteren har av og til selv en følelse av å gå for langt. Han lar da Jesus komme med utsagn som skal forhindre mistolkning. "Jødene" tror hos Johannes at galileeren vil være Gud, eller i

⁵⁵ Sml. 17.9 hvor han ikke ber for verden, men bare for "de som du (Faderen) har gitt meg".

⁵⁶ Det lar seg oversette som i testamentet med "Jeg er ham".

det minste å gjøre seg "lik Gud" (5.18; 10.33). De tre første evangelistene betraktet det som gudsbespottelse at en galileer ville være Messias (Mat. 26.63–65; Mark. 14. 61–63; Luk. 22. 67–71) Tanken om å være "lik Gud" kunne aldri ha oppstått på Jesu tid. Men i Johannes blir både beskyldningen om det og et svar fra Jesus notert. Jesus viser til Salme 82 hvor det står i vers 6: "Jeg har sagt at dere er Guder⁵⁷." Johannes tilføyer (10.35): "Når da Loven kaller dem Guder som Guds ord utgikk til – og skriften kan ikke gjøres ugyldig – sier da dere til ham som Faderen har helliget og sendt til verden: Du spotter Gud fordi jeg sa: Jeg er Guds sønn?" Med Johannes evangelium kan vi konkludere med at det første skritt på veien mot Nikea er tatt.

Så lenge de jødekristne hadde makten i Kirken var ellers den veien stengt. Men da tiden gikk og læren begynte å bli diffus, ble Johannes evangelium nedtegnet med alle sine nye tanker og utsagn. Disse ble vel mottatt. Særlig ble nok Johannes egne disipler glade da Johannes ble gjort til "den disippel som Jesus elsket". Han var etter deres mening for lite kjent og aktet i mange menigheter. De støttet dette, skjønt de ikke alltid forstod hva som stod skrevet der. Kirkefolk som var påvirket av gnostisk-kristelige strømninger – og de var ikke få på den tiden – mottok med glede en bok som viste samband med Logoslæren og som var utgitt under selveste apostelen Johannes navn.

Men de Paulus- (og Peter-) kristne likte evangeliet på grunn av det energiske kravet på tro. Aldri tidligere var troen et så fullstendig livsvilkår som i Johannes evangelium. Guds gjerning bestod ikke lenger av å overholde budene, men å "tro på den som han sendte" (6.29 m. fl. steder). Jesus avkrever også tro på seg selv (11.25; 9.35). Den som trodde hadde med det samme æonisk liv og kom ikke for dommen. Denne lære blir hos Johannes lagt Jesus i munnen gang på gang (3.18; 5.25; 8.24; 11.25 m. fl. steder⁵⁸), til tross for hva han framholder så kraftig om Loven og Guds vilje i de tre første evangeliene.

Læren om Jesu gjerning på jorden er uklar hos Johannes. Av og til ser det ut som om Pauluslæren om frelse vil trenge seg fram. Jesus skal "dø for folket" (11.50). Han er sendt for å "frelse verden" (3.17; 12.47⁵⁹). Det blir også sagt at han "setter livet til for fårene" (om en da kan snakke om å "sette til et liv" som en "har makt til å ta tilbake" (10.11,18). Selve det symbolske (Kirke-)korset er på en måte allerede reist her (3.14; 12.32). Men i 17.9 har Johannes glemt tanken om å frelse verden. Det var ikke mulig for Paulus lære om (soning og frelse – ovs. anm.) å vinne fram i et evangelium der Logostanken hersket.

*

Jesu disipler var ikke kallet til å skrive, og det var heller ikke vanlig at folk var skriveføre på den tiden. Gresk språk var det vel knapt andre en tollmannen Levi (Matteus) som var innsatt i. Men apostlene fikk snart både skrivekyndige og greskkyndige assistenter med på laget, slik som Markus, Lukas og flere. Om de så selv var skriveføre, så har de gjerne brukt andre som skrivehjelp. Det ser vi hos Paulus. Han hadde lært skrivekunsten, men apostler kunne ikke kaste bort tiden på slikt. Om det hendte engang at Paulus skrev noen ord i slutten av et brev,

⁵⁷ Første verset lyder: "Gud står i Guds menighet og holder dom midt blant Gudene". Konger og store menn blir ofte kalt Guder i galle tid.

⁵⁸ Selve Johannes 11.25 mister sin mening når de som tror "ikke kommer til doms".

⁵⁹ I 9.39 sier ellers Jesus: "Til dom er jeg kommet til denne verden". Men i 12.47 er han "ikke kommet for å dømme verden; det ord jeg har talt" er det som på den ytterste dagen skal dømme de som ikke tror (smnl. 8.24).

så nevner han dette helt spesielt: "Se med hvor store bokstaver jeg skriver til dere med min egen hånd", står det for eksempel i slutten av Galaterbrevet 6.11⁶⁰.

Vi har brev bare etter fire av Jesu disipler. Jakob, Peter og Judas har ett hver, og Johannes har tre⁶¹. Både Peter og Johannes viser seg i disse brevene å være sterkt påvirket av de refleksjoner som oppstod etter Golgataepisoden. De skriver om frelse, gjenløsning, soning, blodet som renses fra all synd. For den saks skyld kunne de altså godt være Paulus-disipler. Jakob og Judas holder seg strengere til Jesu tanker, og Jakob synes jamvel å motarbeide den nye læren om troen (2.8–26). De var vel noe mer tunglærte disse to. –

Paulus (og hans disipler) med sine 13 eller 14 brev, fyller halve Nytestamentet. Etter innholdet å dømme, tilhører Hebreer-brevet like mye Paulus som noen av de andre. Det var da også Paulus (med noe assistanse fra Johannes evangelium⁶²) som senere skulle komme til å etablere Kirken.

Paulus var fariseer og ble værende det (Apg. 24.14–15; Fillip 3.5), om enn han stod kristelig fri i sitt syn på Moseloven. Han møtte aldri Jesus, og av apostlene kan han ikke ha lært noe. Den kristendom han forkynner har han fått "ved åpenbaring av Jesus Kristus" (Gal. 1.12; sml. 1. Kor. 11.23; 15.3; 2. Kor. 12.1–7; Ef. 3.3). Han kaller det da også iblant for "mitt evangelium" (Rom. 2.16; 16.25; 2. Tim. 2.8; sml. 1. Kor. 15.1–2).

Etter Damaskus-dagen (åpenbaringen på veien dit – overs. anm.) dro han ikke til apostlene i Jerusalem, men til Arabia (Gal. 1.17⁶³). Han behøvde ikke å tale med apostlene. Han kjente messiastanken fra de skriftlærde. Hans omvendelse ble den at han kom til å sette Jesus i sammenheng med Esaias 53. Det er da han har fått tanken om en lidende Messias, og Jesus er blitt noe helt nytt for ham. Han dro ikke til Jerusalem før tre år senere (Gal.1.18). Og han hadde ikke noe ønske om å lære noe der, han ville bare "bli kjent med Peter". Noen annen av apostlene møtte han ikke i Jerusalem "bortsett fra Jakob, Herrens bror", forteller han⁶⁴.

Paulus ønsket å være helt for seg selv. Jamvel utsagn om slikt som de 12 måtte ha vært med om, om det nå var sant, – som etablering av brodermåltidene (1. Kor. 11.23) – , dette "får" Paulus levert av "Herren". Lett å forstå er det ikke. Jesus har på ingen måte vist seg misfornøyd med sine gamle disipler. Det synes heller å være slik at de hadde mesteren med seg i alt (sml. Apg. 10.9–16, jamvel der Peter får en åpenbaring om frelse for hedninger). Men Paulus anser seg selv som spesielt utvalgt. Spesielt utvalgt er han til hedningapostel (Gal. 1.16) og visst er det sant, at hedningapostel *ble* han. Han forkynner i 14 år det han kaller sitt eget evangelium før han rådfører seg med de andre apostlene om det. Det var dette evangeliet

⁶⁰ Underskrift ble ikke brukt, navnet på brevskriveren ble nevnt først i brevet og til underskrift ble det satt et merke (2. -Tes. 3.17). Dette er en av grunnene til at det ofte er vanskelig å avgjøre om et brev i virkeligheten er fra den det har fått navn etter.

⁶¹ Det andre Petersbrevet kan ikke være fra Peter, det forteller for eksempel om "forklaringen??? på berget". Men denne har Peter ikke visst mer om enn Jakob og Johannes, hadde han kjent til en slik overveldende hendelse, så hadde han *ikke* glemt å nevne dette når han talte til folket i Apostelgjerningene.

⁶² Forfatteren av Johannes evangelium kan ikke ha kjent til Paulus lære. Forskjellen er for stor: i Johannes er Jesu gjerning fullført før lidelsen (17.4). Hos Paulus er det lidelsen som er Jesu gjerning. Men Pauluskirken vokste seg så sterk at den til sist kunne inkludere både Johannestanker og forskjellig annet, men den ble likevel værende en Pauluskirke.

⁶³ Apostelgjerningene forteller om omvendelsesopplevelsen hans tre ganger: 9.3 og flg. 22.6 - 16; 26.12 - 18. men her sies ingen ting om Arabia. Her blir det fortalt om Paulus i Jerusalem like etter Damaskushendelsen, og de to ganger: 9.26 og 22.17. På det siste stedet er det Paulus selv som forteller i en tale.

⁶⁴ Den bror til Jesus som het Jakob i Mat. 13.55 var ikke med blant disiplene i Johannes 7.5, sml. Apostelgjerningene 1.14.

om "Guds nåde" som det falt lettere for hedningene å skjønne, enn Jesu gledebudskap om Guds rike. Skjønt Kirken senere så seg tvunget til å justere også Paulus-evangeliet. Og jamvel måtte det til en "åpenbaring" før han kom seg for å legge det fram for dem, dvs. for de av apostlene "som gikk for å være noe – hvor store de var, er meg det samme" skriver han (Gal. 2.2, 6).

Men hans "evangelium" bestod prøven godt. "De som gikk for å være hovedpilarer, Jakob, Kefas og Johannes", – de to mest berømte nevner han sist, og særlig er Peter godt gjemt –, de "så", forteller han, "at evangeliet for de ikke omskårne var overlatt til meg, og for de omskårne var det overlatt til Peter" (sml. Apg. 10.1 m. flg.). Og "de påla meg intet videre". Om Paulus den gangen presiserte særtrekket ved "sitt" evangelium, det sier han ikke noe om. Men den tolking av døden på korset som er fundament i hans lære, har knapt vært apostlene imot⁶⁵. Om en slik lære ikke var etablert i den første tiden (Apg. 2.14–36; 3.12–26; 4.24–30; 7.52–53), så varte det ikke lenge før den ble akseptert. I Apostelgjerningene 13.39 legger Paulus i Antiokia fram læren om "rettferdiggjøring" ved Kristus, og han blir ikke motsagt, heller ikke av forfatteren Lukas. I følge Galaterbrevet 2.9 går da apostlene med på at Paulus påtar seg ansvaret for hedningene.

Det plaget Paulus at han var kommet med så sent at han aldri fikk truffet Mesteren (sml. 1. Kor. 15.8–9). Han kaller seg også "den aller ringeste av alle de hellige" (Ef. 3.8; 1. Kor. 15.9). Men "mindre mann enn de såre store apostler", det vil han ikke være (2. Kor. 11.5; 12.11; 1. Kor. 15.10). I Antiokia sa han Peter imot "like opp i øynene" (Gal. 2.11–12). For om disiplene lyttet til Jesus mens han var på jorden, så fikk Paulus sin informasjon via åpenbaringer fra Kristus i Himmelen (2. Kor. 12. 1–7; Gal. 1.12). I slike stunder taler "Herren" til Paulus som om han var den eneste apostelen. Se for eks. Apg. 26.15–18 der Paulus lar Jesus si mer enn hva rett skulle være i følge Apg. 9. 6⁶⁶. Når Paulus kommer med læresetninger som han har "fått" gjennom særlig åpenbaring – slik som den at Kristus døde for syndere (1. Kor. 15.3), eller den at Kristus "gav seg selv til løsepenge for alle" (1. Tim. 2.6–7) – , så ønsker han å bli trodd like mye som Jesus selv. Og er det dessuten noe han sier uten å ha fått åpenbaring om det, så poengterer han ikke alltid dette ved å si: Dette sier bare jeg, Paulus.

Han taler av og til fullstendig som om han selv var Messias: "Se, jeg, Paulus sier dere..." (Gal. 5. 2). Ja, han deltar faktisk selv i soningsverket og sier: "Nå gleder jeg meg over mine lidelser for dere, og utfyller i mitt kjød det som ennå mangler i Kristi trengsler." Han hjelper jamvel til med å "fullføre Guds ord" (Kol. 1.24–25). Han setter også seg selv opp som mønster: "Hva dere har sett hos meg, gjør det!" (Fillip.4.9). Timoteus prises fordi han har "etterfulgt min lære, min ferd, mitt forsett, min tro, min langmodighet, min kjærlighet og min tålmodighet" (2. Tim. 3.10⁶⁷).

Paulus har vært en begavet mann. I de første tider i Kirken ble han jamvel noen steder satt like høyt som Jesus⁶⁸. Og hos oss er han nesten kommet i stedet for Jesus. Men han er blitt tyngt av Loven. Slik var det ofte med fariseerne fordi de tok Loven så bokstavelig, at det ble overformynderi i stedet for faderlig veiledning. Og da kan Loven bare duge til en sak: "til å

⁶⁵ Her bør en bortse fra Jakob om en vil tro at Paulus har vært så lempelig at Jakob i henh. Til 2.22, 24 i brevet sitt kunne ha vært enig med ham. I henh. Til Apostelgjerningen 12.2 va Sebbedeussønnen Jakob drept før dette møtet ble holdt (Gal. 2.10 m. henv.).

⁶⁶ I henh. Til Apg. 26.17 sender Jesus selv Paulus til hedningene i Damaskusvisjonen. Ja, han taler om helliggjøring "ved troen på meg" nøyaktig i følge Paulus egen lære i vers 18.

⁶⁷ Ikke alle tror at disse tre siste brev er fra Paulus, men Kirken tror det.

⁶⁸ Ad. Harnack: "Sorzur" Geschichte der Entstehung des N. Test." II.

gjøre synden levende", til å vekke "syndserkjennelsen". "For begjæret kjente jeg ikke dersom loven ikke hadde sagt: Du skal ikke begjære!" sier Paulus (Rom. 7. 7). Her underviser han på en måte som lett lar seg mistolke, at "viljen har jeg, men å gjøre det gode makter jeg ikke" (7.18 m. flg.⁶⁹). Og så har han "mottatt" at "Kristus døde for oss" (1. Tes. 5. 10; 1. Tim. 2.6 m. fl. Steder), at vi blir "rettferdiggjort", og vi får "soning" gjennom Kristus når vi tror (Rom. 5. 11 m. hnv.). "Som en lønndom" taler han "Guds visdom den skjulte" (1. Kor. 2. 6–8).

Den korsfestede Jesus Kristus er det eneste Paulus vil vite noe av.

Her og der, og mest i de etterpaulinske brev, spøker offertanken som siden er blitt Kirkelære. Av og til får vi i det hele en påminnelse om at Jesu etterfølgere holder på å etablere seg som sekt. "La oss gjøre det gode mot alle", (Gal. 6.10), "men mest mot brødrene i troen". Se også 2. Korinterbrev 6.14–17. Forutsetningen for å komme med i sekten er å tro. De som tror er gjennom troen, Guds barn (Gal. 3.26; 5.5–6). Men helt tydelig blir sambandet mellom tro og gjerning ikke. Se den kompliserte tankeføring i Romerbrevet 3 og 6.15–23.

Men at Paulus ikke har levd på den offerlære som senere ble Kirkens credo. Det ser vi av Romerbrevet 6. 1–11 og flere steder. Han forkynner nok tro, om troen ellers "ikke er hver manns sak" (2. Tes. 3.2). Men om en har tro, så skal en ha denne tro "hos seg selv for Gud" (Rom. 14. 22). I livet er det kjærligheten det gjelder. "Om jeg har all tro slik at jeg kan flytte fjell, men ikke har kjærlighet, så er jeg intet", sier Paulus. "Men nå blir de stående disse tre: tro, håp og kjærlighet, men størst av dem er kjærligheten (1. Kor. 13.2, 13). Og gjerningene våre er det som skal dømme oss (Rom. 2.6–11; 8.13; 1. Kor. 3.8, 14; 6.9; 2. Kor. 5.10 m. fl. st.). "Den rettferdighet ved Loven" som Paulus fordømmer er den fariseiske overfladiske rettferdighet (sml. Gal. 5.3). I sin grunntanke gjelder Loven som hos Jesus, og hele Loven kan sammenfattes i følgende: "Du skal elske din neste som deg selv". "Kjærligheten er oppfyllelsen av Loven" (Rom. 13.8–10; Gal. 5.14). Av menighetene sine krever da Paulus med sterke ord at de ikke lenger skal tjene synd, men være tjenere for rettferdighet (Rom. 6.18). Tro er nok nødvendig (Rom. 10. 9–10), men vi blir dømt etter våre gjerninger. La oss da "rense oss fra all urenhet i kjød og ånd og fullføre vår helging i Guds fostring" (2. Kor. 7.1). For om vi lever etter kjødet så skal vi dø, men om vi døyver kroppens gjerninger ved ånden, så skal vi leve. I brev etter brev krever han gode gjerninger (Rom. 2.6–11; 12. 9–21; 13. 8–10; 1. Kor. 3.14–15; 13. 4–7; 2. Kor. 5.10; Gal. 5.19–22 m. fl. st.). Det kristelige livskravet samler han i utsagn som disse: "La ikke det onde overvinne deg, men overvinn det onde med det gode" og "Bær byrdene for hverandre og oppfyll således Kristi Lov."

Når det gjelder messiaslæren er Paulus fullt ut rabbiner likedan som forfatteren av Johannes evangelium. Messias er "etter kjødet kommet av Davids ætt" (Rom. 1.3; 9.5). Men i ånden er han "det andre mennesket" og "Herren fra Himmelen" (1. Kor. 15.47; Ef. 4.8–10⁷⁰). "Messias er uten synd, men "i syndig kjøds lignelse" (Rom. 8.3). Hans rette tilværelse er ånden (2. Kor. 3.17). Han er overhode for Kirken, og Kirken er legemet hans (Rom. 12.4–5; 1.Kor.12.12; Ef.1.22–23). Og liksom alle ting er "av Faderen", slik er alle ting til "ved" Kristus (1. Kor. 8. 6, sml. Joh. 1.3). I Hebreerbrevet "bærer han alle ting ved sin krafts ord", om han nå ennå ikke er selve "Ordet". Han er "avglansen av Guds herlighet og avbildet av hans vesen" (1.3). Men i Paulus-brevene er det fremdeles Gud som vekket Jesus fra de døde (1. Kor. 15.15). Også Messias skal til sist underordne seg Gud (1. Kor. 15.28; sml. Åpb. 21. 3–4).

⁶⁹ Kirken har siden gjennomført denne tanken slik: Det står ikke i vår makt verken å ville eller å utrette det gode.

⁷⁰ De kristne er også "forutkjente" og "forutbestemt til å bli likedannet etter Guds sønns bilde" i Rom. 8. 29 og med henv. Paulus er flere ganger inne på den rabbinske tanken om tidligere tilværelser.

Kirken har levd på Paulus og tøyde hans soningstanke lenger enn det som var riktig. Men fordi Paulus var så tøyeelig, ble han etter omstendighetene en forutsetning for framgang. Kirken utnyttet Paulus så langt som det behøvdes for hedningfolket (og litt til?). Derved klarte Kirken å opprettholde seg selv gjennom mørke tider og hjalp hedningfolkene framover og berget Bibelen. Bibelen ble, alle innblandinger til tross, holdt såpass ren at Jesu tanker igjen *kan* våkne når tidene etter hvert lysner. Uten Paulus og den etterfølgende hedningkirken var nasareeren, etter alt hva vi nå kan forstå, gått i glemselen.

10. Hedningkirkens seier?

Den hedenske verden kunne ikke tro på Faderen.

Alt som var Gud var Herre, mer herre enn jamvel de største herrene på jorden. All Guddom hadde da også veldigere og strengere krav og var sterkere og hardere i sine refsinger. Om en ville gjøre en Guddom til lags, måtte en for det første leve så rimelig en kunne, men særlig måtte en alltid huske blot og bønn som Guddommen ønsket, eller hadde krav på. Dette måtte en særlig huske når en hadde å gjøre med den høyeste og sterkeste Guddommen.

Den "Gud Fader" som Kirken etter hvert etablerte ved hjelp av en skarpslipt tolking av Paulus, han var med sin "Faderkjærlighet" mye farligere enn de gamle gudene. Han var nemlig både større enn dem, altseende og allvitende og dessuten alene om makten. Det som dessuten hjalp var at han en gang hadde mottatt et blot så storveies at det hadde sonet hans vrede for all tid, når en bare utnyttet dette blotet på rett måte. Et helt fullkomment menneske ved navn Kristus, som dessuten var noe mer enn menneske, en halvgud eller noe slikt, hadde av egen fri vilje latt seg ofre ved korsfestelse for syndene våre, ja, for *alle* syndene våre. Så sant vi nå på rett måte deltar i dette soningsverket, så demper vi Guds vrede og får nåde i stedet. Jesu krav: Synd ikke mer! – dette skjønte ikke den hedenske verden. Synden måtte få plass, og den fikk plass. Da synden ikke kunne dø, så måtte Loven dø. Dette var det store gledebudskap som Kirken bar fram etter Paulus tid. Gjennom Kristus var Loven opphevet og Guds strenge krav til oss gjaldt ikke lenger. Det gjaldt bare å tro, og dessuten leve så gudelig en kunne. Om en syndet, så fikk en tilgivelse gjennom Kirken – av den Kristi fortjeneste som den hadde råderett over – for anger og en passende bot. Kristendommen ble en tilforlatelig lære som alle kunne være med på. I stedet for gledebudskapet for de fattige, kom gledebudskapet for syndere: En kunne nyte det gode liv og likevel slippe lett gjennom skjærsilden i Hades. Og i stedet for å elske nesten, kunne en forfølge de som ikke hadde den rette tro, og dette var vel så viktig. Men de som levde et hellig liv, de hjalp til med å øke den skatt av fortjeneste som Kirken hadde liggende til å sone synder med.

Synderes vilkår ble lettere og lettere. Til sist kunne en rett og slett for en billig penge kjøpe seg syndsforlatelse. Ja, en kunne kjøpe tilgivelse for de synder en ennå ikke hadde begått på samme måte som en kunne kjøpe nåde for syndere som allerede befant seg i skjærsilden. "Soningen" var blitt fullkommen.

Protestantene gjenopptok senere kravet om anger og tro. Og gode gjerninger skulle følge troen om de var aldri så nytteløse til å vinne Himmelriket med. Men kravet om gode gjerninger ble atter en gang tolket bort.

Saken var den at gode gjerninger var farlige. Vi ville så gjerne bygge på dem, men bygge på gode gjerninger ble den direkte veien – ikke til skjærsilden som i protestantkirken var slukket –, men til selve det evige Helvete. Siden vi var syndere i bunn og grunn *kunne* vi ikke gjøre

gode gjerninger. Til og med det beste dagsverk ble i Guds øyne til synd, det ble som et "tilsølt kledebon." Det ble da likegyldig enten vi syndet på den ene eller andre måten. Ja, å synde skikkelig ble vel så bra, for da var vi trygge for den største faren: Gjerningshelligdom. "Synde grundig, bare tro!" hadde en trosgigant⁷¹ uttalt. Denne giganten hadde rett: Om en syndet, men så trodde og bad, så fikk en tilgivelse som var likeså virksom som om en aldri skulle ha syndet. Og dessuten var en trygg mot all gjerningshelligdom. "Synd og nåde" ble sann kristendom, og røveren i Lukas-evangeliet ble det rette kristelige mønster. Ingen kunne jo gjøre hva Jesus hadde sagt, og da fikk en heller tro på det som Paulus hadde sagt. Tanken om å elske nesten forsvant til den milde grad at Kirken sendte den rike mannen til Himmels med stor stas, om han så hadde sultet Lasarus aldri så mye. Og Jesu egne ord: Vær fullkomne liksom Faderen i Himlene er fullkommen! – disse lød nå som ren bespottelse i "Kristi Kirke".

Så langt hadde den mistolkede Paulus vært til god hjelp. Fra en annen kant fikk Kirken ytterligere assistanse av den mistolkede Johannes.

Israelstanken om *en* eneste Gud følte i lengden kald og streng for hedningfolkene. De kirkelige helgener som kom inn tidlig for å erstatte gamle halvguder og husguder, hjalp vel noe. Men det følte i grunnen ganske ensomt i verden.

Så begynte den uklare Logostanken i Johannes 1.1–4 å lokke. Sakte men sikkert ble så Jesus omdiktet.

Kirkefolket glemte Menneskesønnen, og allerede i Apostelbrevene er han borte. Desto mer framstod "Guds Sønn", og dette begrepet ble tolket etter hedensk skikk. Når Kristus var sønn av Gud, så var han selv Gud. Og stod det ikke skrevet: Ordet var Gud?

Kikerlæren om verdens frelse tok samme retning. Et menneske kunne ikke ha frelst verden, og heller ikke en halvgud, tenkte de hedningkristne mer og mer. Forskjellene var ikke alltid så tydelige. "Gud", "halvgud", "guddommelig menneske" var benevnelser som lett gled om og i hverandre. Konger og keisere hadde så titt vært guder. Keiseren i Roma var Gud rett som det var. Og skulle ikke Guds Sønn, verdensfrelseren, Ordet som var hos Gud, og var Gud – skulle ikke Kristus være like stor som keiseren⁷²?

Behovet for flerguderi vokste med hedningkirken, Gudesønnen ble Gud for flere og flere. At han hadde dødd spilte ingen rolle når han egentlig var gjenoppstått. Ja, at han hadde vunnet over døden, at han selv hadde satt livet til og selv tatt det tilbake (Joh. 10.18), det viste nettopp at han *var* Gud. Jesu guddom ble mer og mer funnet "åpenbart" i Johannes.

Hos jødekristne levde messiastanken, og hos opplyste hedningkristne levde den i en mer eller mindre omtolket versjon. Men den greske og romerske allmue hatet jødene, og de kristne blant disse hatet jødene mest. Var det ikke nettopp disse som hadde korsfestet Herren? Strømmen i den hedningkristne Kirken førte bort fra den jødekristne Kirken. Om de opplyste i hedningkirken ikke var med på dette, så fantes det utsagn i skriftene som kunne vekke mistro mot disse opplyste når de ikke fulgte mengden. Slike utsagn får gjerne stor makt når forkynnere som selv vil ha makt misbruker dem.

⁷¹ Overs. Anm.: Garborg sikter her til Lars Oftedal som døde samme år som *Jesus Messias* kom ut. Det er trolig at han ønsket å beskytte hans familie ved å la være å nevne ham med navn.

⁷² Hvor lett det kunne være i den gamle verden å nå guddommelig status, ser vi til eksempel av Apg.14.11 - 12, hvor Paulus og Barnabas blir til Hermes og Zevs, og presten ved Sevshoffet fører fram okser og kranser til blot. Se også Apg. 28.6.

Den gamle apostoliske kristendommen ble etter hvert i mindretall. I første del av det fjerde århundre ble føreren for dette mindretall Arius (Presbyter i den jødekristne Kirken i Aleksandria) anklaget for vranglære. Og kirkemøtet i Nikea dømte Arius og vedtok samtidig ved votering med flertall at Jesu guddom skulle gjelde. Dette skjedde i året 325.

Fra tømmermannshytten i Nasaret via Golgata til Gudestolen i Himmelen, det er det største eventyret i verdenshistorien. Og nå hadde de hedningkristne to guder.

Noe annet var også vunnet om enn det ikke ble nevnt. Når Jesus var menneske og i tillegg Gud, så hadde menneskeheten gjennom ham nådd sin høyeste drøm. Drømmen om Eden var blitt sannhet. "Liksom Gud", ja, helt og fullt sammenvokst med Gud, der stod nå mennesket Jesus fra Nasaret. Ingen hadde kunnet tenke seg, eller ens våge å tenke tanken ut. Men som en gripende drøm har den ligget bakom hele det ellers ganske fantastiske Nikea-verket.

Å tenke sine tanker tvers igjennom, det gjorde de ikke i Nikea. Skulle Jesus være både Gud og menneske samtidig, så måtte han ha både den ånd som var "Sønnen i Guddommen" (ellers var han jo ikke Gud), og dessuten måtte han ha hel og full menneskeånd (ellers var han jo ikke menneske). Disse to endeløst forskjellige ånder, den uskapte og den skapte, måtte dessuten være så helt sammenvokst at Gud og menneske i Jesus ble "en person". I tillegg måtte de være så lite sammenvokst at Jesus i Guddommen kunne være bare Gud. Jesus måtte altså være en person og to personer på en gang. Dette er hva som i logikken kalles selvmotsigelse.

Men for Kirken var selvmotsigelser bare småteri. Kirken viste det nok en gang på kirkemøtet i Konstantinopel et halvt århundre senere. Hedningkirken var da kommet enda mer til makten. Og slik fortsatte den med å skape guder. "Ånden" – som i følge Lukas er en Guds kraft (24.49) og som også Jesus var fylt av (4.1) –, den kom nå også i støpeskjeen. "Guds Ånd" ble likestilt med Ånden Gud. Den "personlige gud" ble to personer. Med den halvdel av Jesus som var Gud fra år 325, ble derved gudspersonene tre i antallet. Det hedningkristne folket hadde nå tre guder. Med disse i tillegg til helgenene har de siden kunnet klare seg.

Men Kirken hadde i virkeligheten *en* Gud som tidligere. Den slo fast med klare ord og til trøst for seg selv og de jødekristne, at det bare var "personene" som var tre. "Gud" var *en* slik han tidligere hadde vært⁷³. Etter mye strid og lange forfølgelser – refsing av de gammeltroende og belønning for de nytroende – ble treenigheten til sist en allmenn sannhet i Kirken. På denne eventyrlige enighet mellom isrealstro og hedningtro lever Kirken ennå. Luther og Calvin fikk bare gjort ende på de kirkelige halvguder. Treenigheten ble fra først av støttet opp med kunstige bibeltolkninger. Her og der var det også feilskrivning i håndskriftene som lot seg utnytte. Men i det femte århundre var det i Nord-Afrika en gammeltroende vandalkonge som forfulgte den nye tro likedan som de nytroende forfulgte gammeltroen. Biskop Vigilius fant på et råd mot ham: Han laget et nytt bibelord til støtte for treenigheten. Et utsagn av Johannes laget han. Og Kirken som sårt kunne behøve et slikt bibelord, passet det inn i et av Johannes-brevene så snart det gavs mulighet til det. Og der står det ennå. Det er 1. Johannes-brev 5.7 og gjelder utsagnet om "de tre som vitner i Himmelen". Allerede på Luthers tid visste de lærde at utsagnet var falskt. Luther strøk det i sin bibeloversettelse og lyste harme ord over enhver som våget å sette det inn igjen. Men treenigheten holdt Luther på. Og den falske lære trakk

⁷³ Helt utformet var denne læren først i det sjette århundre med den Athanianske trosbekjennelsen (som Athanasius ikke hadde noe med å gjøre) om "treenigheten". Dette ordet (gresk *trias*, av latinsk *trinitas*) er like ubibelsk som denne lære.

det falske bibelordet etter seg på nytt⁷⁴. Nå erkjenner selve kirkebibelen at utsagnet om de tre i Himmelen "mangler i de fleste håndskrifter" (eller rettere sagt "i alle gamle håndskrifter").

Det finnes de som tror at Kirken omsider vil gjenfinne Jesu tro: "Hør Israel, Herren vår Gud, Herren er en!"

Med læren om soning og treenighet var grunntrekkene i Kirkens kristendom ferdig utformet. Kirken hadde vunnet. Verden var blitt "kristnet" helt opp til keiseren (til tross for Mat. 20. 25–27 m. hnv.). Hadde Jesus stått fram etter denne tid, var han blitt brent på bål om ikke korsfestet, fordi han ignorerte Loven (dvs. Bibelen i hedningkristelig tolkning) og templet (den hellige alminnelige hedningkristelige Kirke), fordi han ikke trodde at Faderen og Sønnen og Ånden var den eneste sanne Gud. Kirken har brent mang en ærlig mann for langt mindre!

Avslutning

Slik jødene hadde gravlagt Jesus, slik hadde hedningene gravlagt tankene hans.

I stedet for å lytte til hva Jesus egentlig *sa*, så har verden nå snart i 2000 år kranglet med seg selv om hvem Jesus *var*. Og i stedet for Jesu lære har vi fått læren om Jesus.

Men Kirken ble til et rike av denne verden, og senere ble den en tjener for riker av denne verden. Den holder vakt over kroner og herredømmer og eiendommer og pengeskrin, og hjelper med å holde styr på de fattige som er utarmet av sult, eller som slåss med de rike om deres rikdommer. Sanne Jesusdisipler som ikke fant at de kunne være med på slik vakttjeneste, men heller fant grunn til å si med Jesus: "usalige er de rike!" – de ble dømt og fordømt, jevnt og trutt, både av verden og av verdens Kirke.

Men det finnes også tegn til framskritt. Jesu disipler – som ennå eksisterer mer eller mindre skjult, mer eller mindre klarsynt, innenfor Kirken og utenfor –, de blir ikke brent på bål lenger. Og her og der begynner folk å lytte til dem. Selve Kirken, med alle sine lærestrider og villfarelser, har faktisk berget grunntrekkene i Jesu lære gjennom mange forskrekkelige trollbunner og skodderiker. Kirken synes å få mer sans for nasareeren etter hvert. Det er ikke få kirkeledere som i senere tid har begynt å nærme seg Jesu tanker igjen.

Kanskje var det nettopp dette Kirken skulle gjøre: Å forvare skriftene og tukte folket så de kom så langt at de selv kunne lese skriftene og forstå Jesus, og se at det å elske sin neste som seg selv, det er den eneste sanne egoisme?

Om en ser utover verden nå om dagen, kan en finne at den mer enn noen gang tidligere er et Satans rike. Men om en kikker litt nøye etter, vil en oppdage tegn på at Satansveldet har hatt sin beste tid. Hvem vet? Brodertanken kan ennå få nytt liv. Jesus kan i sannhet komme til å stå opp fra de døde.

⁷⁴ Rydberg: "Bib. Læra" side 12 og flg.